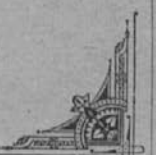
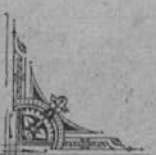

RIMSKI
KATOLIK

PETI TEČAJ

I. ZVEZEK.

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja

V GORICI.
HILARIJANSKA TISKARNA.
1892.

Izhaja vsak tretji mesec. — Velja cel tečaj 2 gld.

Na znanje.

Pričujoči zvezek smo poslali na ogled mnogim gospodom, kateri doslej niso bili naši naročniki. Kdor bi ne mislil lista naročiti, prosimo, naj blagovoli nam I. zvezek vrniti, da bomo vedeli kako se ravnati pri izdaji II. zvezku.

Naroča se pri vpravištvu „Rimskega Katolika“: „Hilarijanska tiskarna“ v Gorici. Prosimo, da bi se naročnina pošiljala le vpravništvu.

Nižegimnazijcem in dijakom družih nižih šol ne dajemo lista, ker ni še za njih starost.

Pri tej priliki opomnimo tudi, da ne sprejemamo niti v list niti na platnice inseratov ali kakeršnih koli oznanil.

Radi nepričakovanih zadržkov se je I. zvezek zakasnil za pet dni.

Drugi zvezek izide zadnje dni aprila.

Listnica vredništva.

Veleč. g. Anton Žlogar v Ljubljani. — Vi ste nam poslali nekaj «popravkov», katere naj bi, kaker pravite, blagovolili objaviti «v smislu državnega tiskovnega zakonika». No, da bi nam ne bili zažugali ravno sè zakonikom, bi bili morebiti Vaš popravek še sprejeli in ga pojasnili, tako pa smatramo za najbolje, da ga odklonimo. Blagovolite poiskati drugod mesta svojim popravkom! Nam vže preseda znano zadevo Ciril-Metodove družbe še dalje razpravljati. Kdor ni hotel stvari dozdej razumeti, mu ne vemo pomoči. Bog nam odpusti, da pri vsi svoji krščanski ljubezni nismo vstani o slovenskih radikalcih tako dobro misliti kaker Vi. Ali pa nam manjka «sedanjedobna olika»?!

P. n. g. Luka Svetec v Litiji. — Tudi Vi ste nas počastili s poslanimi popravki «v smislu tiskovne postave». Pa v dr. Romihovi pravdi smo imeli priliko nekoliko natančnije se poudčiti o «stvarnem» popravljanji. Vaši popravki niso stvarni v smislu postave, ako izvzamemo drugega; zatorej nismo dolžni jih priobčtiti. Ker so se pa ti popravki brali tudi v drugih listih, smo naprosili g. dr. Pavlico, pisatelja dotičnega članka v «Rimskem Katoliku», da bi Vam odgovoril na posamezne točke. Ta odgovor blagovolite brati v listu samem.

Bla g. učitelj-dvomljivec. — Poslali ste nam tri vprašanja. Prav. Veseli nas, da ste začeli. Kaker vidite, smo sè sedanjo številko odprli rubriko «apologetičnih razgovorov». Vaši dvomi in kar bi jih še znali dobiti, pridejo vsi na vrsto. Oprostite, da Vam jih nismo vže zdaj rešili; prej moramo pojasniti nekaj splošnih, načelnih vprašanj, ki se dotikajo apologetike, potem še le se bomo lotili reševati dvome in vgovore. Ako se nam jih pa v kratkem nabere večè število in bi se ne hotelo čakati, tedaj odpremo v ta namen še posebno rubriko, kjer bomo točno, v kratkih besedah skušali odgovarjati. Bog Vas živi!

„Slovenski Narod“

je od katoliškega shoda sèm opešal. Pod dr. Majaronom se je dobro držal, ali zdaj prav zares mu pušča vže povsod. Nedavno je imel na prvi strani dvakrat zaporedoma: «Pozor na našo šolsko družbo!»; na zadnji strani pa: «Pozor, slovenski samci!!» Na prvi strani govori advokat s pečim porotnikom in zategadel

LEON XIII — LUČ NA NEBU

Po dobravi kruta vihra vije,
Vihra vije, v črni plašč jo krije,
S trsti se tresó stoletni hrasti,
Se tresó in se plašé propasti.
Vičejo šakali, volčeje mladi,
Levji rod uničili bi radi.
Srčno kri mu pijejo hijene,
Zmije jo sesajo mu strupene,
Togujóč toguje vmes levinja. ¹⁾
Mladi rod pa mrè jej in poginja. —

Toda ni še strta levja sila,
Zmija ni še vse krvi ispila.
Z vrste bratov vstaje lev ti mladi,
Vstaje v vojsko v zmage sladki nadi:
Ej sramote, kvišku rod kraljevi,
Volkom, zmijam ne kloné se levi!
Za menoj! In pojmo hrabro v boje,
V ljute boje za kraljestvo svoje!

Boj se bije, padajo sovragi,
Levov glas pa vodi brate k zmagi.
Zora zori, luč na nebu vžarja

¹⁾ Prim. Ezek. 19, 1 — 7.

In razganja črno tmo viharja,
 Strti volk v propadu strmoglavi,
 Zmija vbita gnije ob dobravi.
 Zora zori, beli dan se snuje
 In v dobravi zopet Lev kraljuje.
 Tma je strta, divja vihra vgnana,
 Luč na nebu svišla je prižgana,
 Lepši kot dragulji na obali,
 Lepši kot jaspidi, kot kristali ¹⁾
 Lev kraljuje na prestolu skalnem,
 Na prestolu skalnem, večno stalnem,
 Vzrastlem v skali s krvi napojeni
 In z junakov trupli pognojeni.
 Skalna tla so, tla pa rodovita,
 Bujno se življenje ž njih razcvita
 In budi nebeških pevcev petje,
 In nadzemskih cvetek vzraja cvetje.
 Rod njegov mu prestol obkrožuje,
 V njega službi tudi sam — kraljuje;
 Vedno ponosit, da Leva služi,
 Danes ponosneje ž njim se druží.

* * *

Slavje slavi Levova rodbina;
 Slavje slavi svetega razsvetja;
 God goduje slavnega spomina
 Apostolske službe pol stoletja.
 Pol stoletja Lev jo vlada vneto;
 Pol stoletja luč jej z neba vžiga;
 Pol stoletja nosi mitro sveto;
 Pol stoletja škofje žeslo dviga.
 Mnoga krona je mej tem zbledela,
 Mnogo strla jih je sodba tajna;
 Njemu pa jasneje je vžarčela
 V znak sovragom, da je vekotrajna.

¹⁾ Ap. 21, 11.

Njen sijaj odseva z Božje slave ;
Njena moč v nebesih korenini ;
In ko tu jo zdene s trudne glave,
Zamení s svitlejšo jo v višini.
Božja roka mu jo je vsadila,
Božja moč pomagala nositi,
Božja volja ga je okrasila,
Božja milost ž njo še zdaj ga kiti.
Ž njo ga kiti zemlji vsej — očeta,
Ž njo ga kiti vsem krščanom — kralja,
Zemlja se zato mu klanja vneta,
Zanj krščanstvo vse Boga zahvalja.
V radostih očetni god goduje,
Tisoč sreč želi mu za v bodoče,
Tisoč srčnih mu darov daruje,
Zanj v nebo pošilja prošnje vroče.

* * *

Lev, naš oče, luč na nebu sojna,
Dolgo še vojíj družini svoji !
Vihra vije, tromba kliče bojna,
Branit pravdo zovejo nas boji.
Lev na čelu ! kdo se tu ne vzmôži ?
Kdo ne ustani v brambo pravdi sveti ?
Kdo se z duha kopjem ne vzorôži,
Da sovragom hlabro se osveti ?
Vihra vij in tuli vmes hijena,
Volk naj laje, vičejo šakali,
Siči zmija, siči v nas strupena !
Lev na čelu ! In naj bi se bali ?
Z Levom Bog je, Bog pa zmago daje ;
Zmagi sije — zmagoslavja krona !
Zmage želja v naših srcih vstaje,
Ž njo pa prošnja : Živi Bog Leona !

Dr. JAN. EV. KREK.

Vojskujoče sile v devetnajstem veku.

Prejmi krepost, da rešiš narode.
Sv. cerkev.

1. — Vvod.

Kaker Bog, njen vstanovitelj, tako je tudi sveta cerkev vzvišena nad čas in prostor. Nad čas: spočeta pred vekov vekovi v Božjem razumu, se je, ko so se časi dopolnili, v Sinu Božjem prikazala na zemlji, da rod človeški preraja in ga k Bogu povzdiga; ko dovrši svoje delo na zemlji, se preseli v nebesa, vekomaj nevmrljiva. Vzvišena nad prostor: kajti ona ne pozna mej zemeljskih kraljestev, nje last je cela zemlja, dedščina nje narodi vsi.

Svojo cerkev je pa Božji Sin sezidal na skalo rimskega papeštva. Kaker cerkev, je tudi rimsko papeštvo neomajljivo, nepremakljivo, vzvišeno nad premembe časa in prostora. Vtonila so v morje večnosti svetovna cesarstva in kraljestva: papeštvo samo stoji vže devetnajst vekov — njemu samenu solnce ni in ne bode zapadlo.

Častitljiva je ta zgradba, ki jo je vsemogočna roka Božja postavila sredi mej narode. Visoko na nji straži Peter, vmrljiv človek, ki ga pa vzdržuje molitev Kristusova: „Jaz sem za te molil, Simon, da ne vpade vera tvoja.“¹⁾ „Nikdar se ni videlo — piše protestant Herder — da bi se Rim vklonil hereziji, niti tedaj, ko je bila ta mogočna in je se silo zatirala. Bili so izhodni cesarji, bili so zapadni in iztočni Goti, bili so Burgundeji, Longobardi, ki so, zaročivši se s herezijo, Rimu gospodovali; a Rim ostal je katoliški. Ostanši katoliški Rim se ni pomišljjal ločiti od sebe grško cerkev, dasi je obsegala pol sveta.“²⁾

Na svetovni stražnici rimske skale stoji zdaj Leon XIII. Z versko lučjo vjasnen, bister pogled njegov premotruje človeške razmere; daleč po širnem svetu odmeva njegov glas.

¹⁾ Luk. 22. 32.

²⁾ Herder: Ideen zur Philosophie der Geschichte.

Probujeni narodi vzdigajo glavo; ne le katoličani, ampak tudi heretiki, tudi pogani zvedavo poslušajo reke rimskega orakeljna: „Stražnik, kaj o noči? Stražnik, kaj o noči?“¹⁾

Z Leonom je katoliški cerkvi in celemu človeštvu izšlo novo solnce. Njegov veleduh preglablja skrivnosti veka in postavlja temelje novi dobi. Leonovemu duhu se klanja svetovno razumništvo.

Letos obhaja Leon petdesetletnico svojega višega duhovništva. Ta dogodek v nas obuja misel o nerazrušljivosti večno mladega duhovništva katoliškega, na katerem počiva Božja beseda: „Jaz sem z vami vse dni“.²⁾

Ti si duhoven na veke po redu Melkizedeckovem.³⁾

Ta misel vznáša tudi našega duha iz gostih temin, katere so se vlegle nad evropske narode, odkar so se Rimu izneverili, v solnčne višine, s katerih sije človeštvu resnica. Da, kdor hočeš razreševati skrivnosti časovne, poglej na solnce, ki sije iz Vatikana: skrivnostne, sedemkrat zapečatenene knjige človeške zgodovine nam nihče ne razpečati ko rimsko papeštvo; ono samo je dobilo to oblast od Jagnjeta.

Menimo, da bi ne mogli letos dostojniše oslavljeti petdesetletnega spomina Leonovega višega duhovništva, ko da pokažemo iz zgodovine našega veka, kako se Kristusova cerkev pod rimskim papeštvom dandanes zmagovito vojskuje z nasprotnimi silami, da reši človeštvu resnico, ki je neobhoden pogoj prostosti, omike, napredka. Snov zajemali bomo iz dobe, v kateri živimo; iz sedanjosti pa bomo ojasnjevali tudi bodočnost, katera vedno sloni na preteklosti.

2. — Boj sovražnih sil je boj idej.

Boj, ki se bije dandanes, je boj idej. Človek, kot razumno bitje, ničesar ne včini brez misli. V duhu spočeta misel voljo določuje in nagiblje k dejanju. To velja ne le pri posamezniku, ampak tudi pri celih narodih. Vojske in revolucije, politični prevrati in karkoli se v zgodovini

¹⁾ Jez. 21.

²⁾ Mat. 28. 20.

³⁾ Ps. 109. 4.

človeštva velikega zgodi — vse je delo, je tvorba idej. V Platonovi filozofiji so ideje bitja božja, ki vesolstvo in vse stvari prešinjajo. Brez njih ni nič resničnega, nič dobrega, nič lepega. Po njih gledanji človek pride do resnice, do življanja nevstvarjene lepote.

Da, ideje so odsev večne resnice v duhu človekovem. One ožarjajo, vnemajo za vse plemenito in lepo. Kaker Bog, njih izvor, so tudi ideje večne, nespremenljive, vsemogočne. Nič oblastniše ne vpliva na duha nego ideja. Pa tudi cele narode ideja elektrizuje in vnema za junaške čine.

Ideje se ločujejo v prave in lažnjive, po tem kaker se vjemajo z resnico ali ji nasprotujejo. To nasprotstvo je v človeštvo vcepil greh. Kdor dela greh, sovraži resnico in ljubo laž. Kaker se je vsled greha v človeštvu pričel boj mej dobrim in slabim, tako tudi mej pravimi in lažnjivimi idejami. Poostiril se je ta boj s včlovečenjem Sinu Božjega. Jezusa Kristusa sv. evangelist imenuje Besedo t. j. Idejo ali Misel Boga Očeta. V Jezusu Kristusu se nam je razodela skupnost vseh idej, katere so v njem kot v svojem izvoru nedeljivo zapopadene. Kot absolutna resnica izzivlje kristijanstvo na boj vse nasprotne t. j. lažnjive ideje, kajti te vse so po Kristusu, resnici, enako obsojene.

Jezusu Kristusu in njegovi cerkvi se je vedno in se bo do konca sveta nasprotovalo; le da se nasprotovanje javlja na razne načine, kaker se tudi laž za raznih dob kaže v razni oblikah. V prvem in drugem stoletji je vzela laž obliko gnosticizma, v četrtem arijanizma, v petem nestorijanizma, v šestnajstem protestantizma itd. Pa bodi oblika laži še toliko različna, njeni napadi še tako mnogovrstni, končni njeni smoter je vedno isti: tajeenje po Jezusu Kristusu razodete resnice, ki jo hrani in nezmotno razlaga katoliška cerkev!

3. — Naturalizem. Materjalizem.

Glavni obliki, v katerih se v našem veku laž bojuje proti resnici, sta naturalizem in materjalizem, zmoti po pojmu in imenu sicer različni, vendar sorodni in v bistveni zvezi mej seboj.

Naturalizem se javlja prvič negativno kot tajeenje nadnaravnega reda; pozitivno pa je nekak versko-filozofičen sistem, po katerega nauku ima človek v svoji naravi zadostne moči, da more doseči svoj končni smoter, kateri seveda je golo naraven. Naturalizem torej ost obrača proti pozitivnemu krščanstvu kot čeznaravnemu razodenju; ker se pa krščanstvo najčisteje v svoji pozitivnosti javlja po katoliški cerkvi, je ta skoro edina, katero skuša naturalizem spodnesti in vničiti.

V praktični vporabi na življenje teži naturalizem po popolnem razkristijanjenji posameznikov, družine in narodov. Delo razkristijanjevanja se je začelo v javnem življenji: ločila se je država od cerkve. Prepustivši cerkvi verske zadeve je država zase oklicala verski indiferentizem; a v istem času si vsvoja država cerkvene zadeve, da bi vse versko življenje tem preje vdušila. Razkristijanjevanje se razširja na postavodajalstvo, na javne šole in odgojo, na družinske in zakonske zadeve, na slovstvo in umetnost, slednjič na vedo.

Da, nikjer se ni odpad od Kristusa in njegove čeznaravne vere v svojih posledicah izvel do skrajniše meje, nego ravno v vedi in filozofiji. Ko je odrekel razum pokorščino Božji besedi, se je proglasil sam sebe za najvišjo avktoriteto; prevzemši se začel je v svoji domišljavosti graditi realni svet iz sebe in dospel je dosledno do onega idealističnega panteizma, po katerega nauku se v človeku javlja božanstvo samo, ter edina in vsa realnost zapopadena je v človeški misli!

Razširjanje naturalističnega naziranja se dandanes povspešuje posebno z gojitvijo naravoslovnih ved. Čudoviti vspehi, katere so dosegle kemija, fizika, mehanika in sorodne znanosti, duhove omamljajo ter potrjujejo v mnenji, da narava sama sebi zadostuje. Ta nazor se pa tem bolj širi, čim bolj se zanemarjajo idealistične vede in filozofija ter gine zanimanje za vse, kar presega čutno zaznanje.

4. — Milost in čudež.

Princip, po katerem se čeznaravno življenje vceplja človeštvu, je milost. Naravo oploja milost povzdigajoč jo ob

enem v viši, nadnaravni red. Katoliško življenje se razvija na podlagi vere, klije in poganja pa iz milosti. Naturalizem izključuje čeznaravni princip milosti od človeške narave; in ker le milost človeka vsposablja za doseg čeznaravnega cilja, zato naturalizem tudi tega ne priznava. Po nauku o milosti se bistveno razlikuje krščansko naziranje od naturalističnega.

Primerno človeški naravi, ki ima dvojno stran: duševno ali nevidno, pa telesno ali vidno, mora tudi Bog čeznaravno prerojevanje človekovo na dvojno stran izvrševati. Kaker tedaj milost deluje nevidno v duši človeški, tako deluje v vidnem ali čutnem svetu čudež. Milost in čudež se v Božjem delu človekovega odrešenja spremljati in ena drugo dopolnjevati. Človek pride v sedanjem stanu do gotovosti v spoznanji po čutih; prerojenja, katero včinja milost na duši, nihče ne zaznava; niti vidimo prerojevalne moči, katero si vsvoja katoliška cerkev; zatorej nam pride na pomoč čudež, kateri včinja v vidnem svetu isto, kar milost v nevidnem. Iz čudeža sklepamo na bivanje nevidno delujoče čeznaravne milosti v katoliški cerkvi.

Tako torej vidimo, kolike važnosti nasproti naturalizmu je vprašanje o milosti in čudeži. Milost je znak, po katerem se krščanstvo bistveno ločuje od naturalizma; čudež pa legitimuje in brani milost nasproti naturalizmu. Okoli milosti in čudeža se mora torej vršiti boj katoliške cerkve proti naturalizmu. Ako pade čudež — padla je trdnjava, brez katere nam je nemogoče milost obraniti napadov naturalizma.

5. — Brezmadežno Spočetje. Zmaga milosti in čudeža.

Milost je najsijajniše pokazala svojo čeznaravno moč v brezmadežnem Spočetju Device Marije. Mi smo v izvirnem grehu spočeti in rojeni, in kot take nas milost božja še le pri krstu očisti, vendar tako, da ostane v nas slabo nagnenje, katero nas napeljuje še k drugim, osebnim grehom. Na Mariji Devici je pa milost tako popolnoma zmagala greh, da je ni nikdar, niti v spočetju, omadeževal, in obvarovala jo je tudi pozneje vsake osebne pregrehe. Milost božja je

nadalje Marijo nad naravo povzdignila do neskončne časti materinstva božjega.

Brez madeža spočeta Mati Božja je torej najpopolnša tvorba čeznaravne milosti — torej najkonkretniša, najživeje govoreča obsodba naturalizma.

Bog, ki čuva nad svojo cerkvijo, je zatorej hotel, da bi se brezmadežno Spočetje dogmatično določilo ravno v devetnajstem veku, veku naturalizma. To se je pa zgodilo po rimskem papeštvu, kateremu je božja previdnost izročila vsodo svoje cerkve. V revoluciji l. 1848 je sad naturalizma dozorvl; Pij IX sam je moral iz Rima bežati. Iz svojega pregnanstva v Gaeti je poslal l. 1849 pismo do vseh škofov katoliškega sveta, naj bi sporočili, kaj verniki mislijo o brezmadežnem Spočetju. Ko se je od vseh strani potrdilo, da v krščanskem ljudstvu živi vera v brezmadežno Spočetje, in se je izrazila želja po dogmatični določbi te resnice, jo je Pij 8. decembra 1854 slovesno oklical povzdignivši jo v dogmo.

Še ne štiri leta pozneje, l. 1858, so čudne prikazni, ki so se ponavljale v Lurdu na Francoskem, nase obrnile pozornost ne le Francije, ampak cele Evrope, celega sveta. Potrdilo se je po najviši avktoriteti, da to so bile prikazni Marije, ki je sama na vprašanje, kdo je, odgovorila: „Jaz sem brezmadežno Spočetje“.

Tem prikaznim je od prvega početka do danes sledil svetovno znani — lurdski čudež, kateri je ne le od cerkve, ampak tudi od eksaktne vede 19. veka konstatovan kot resničen historičen fakt.

Brezmadežno Spočetje je kot verska ideja duhove zdramilo in oplodilo. Naravno! Kaker se vselej godi povodoma dogmatičnih definicij, tako so začeli tudi sedaj katoliški — in za njimi, iz nasprotnosti, tudi akatoliški — učenjaki stavek o brezmadežnem Spočetju in druge resnice, ki so ž njim v zvezi, preiskovati. Začelo se je razpravljati in razgovarjati o izvirnem grehu, o naravnem in čeznaravnem, o milosti, o konečnem smotru človekovem itd. Dogmatična raziskavanja pa nikdar niso brez posledka tudi za filozofijo. Da, tudi filozofija se je znova obudila; največi mislitelji našega veka na filozofičnem polji so pred vsem reševali in določevali vprašanje o mejah in bistvu naravnega spoznanja nasproti čeznarav-

nemu. Günther, Rosmini, Gioberti, tradicijonalisti in drugi spadajo sèm.

Pa ne le teologija in filozofija, ampak tudi umetnost je dobila v definiciji brezmadežnega Spočetja nove snovi in idej. Da se je krščanska umetnost, posebno obrazna, od tistega časa pomladila in povzorila, ne more nihče tajiti.

Slednjič je ta dogma mogočno vplivala na нравstvenost krščanskega ljudstva. Češčenje Marije je bilo v cerkvi vedno najmogočnije sredstvo za povzdigo krščanske nravi. Tako tudi v naši dobi. Brezmadežno Spočeta je srca vernikov, posebno mladine, oplodila sè svetimi mislimi, je iz domišljije pregnala nečiste podobe, in vcepila duhovom ljubezen do najlepše čednosti. Dovolj, da tu omenimo bratovščine brezmadežnega Srea, po kateri se milijoni mladeničev in devic ohranjajo na poti čednosti. Dogmatična definicija brezmadežnega Spočetja pomenja za katoliško cerkev začetek nove dobe, preporod katoliškega čeznaravnega življenja, katerega podlaga je vera, katerega princip je milost. Tako se razkristijanjeni narodi spet kristijanijo, tako se vrši od znotrej na zunaj reakcija proti — naturalizmu.

Pa tudi na zunaujo stran, v fizični naravi, se je vnel boj z naturalizmom. To se godi po čudeži. Naturalizem ne priznava nego naravne sile, torej taji vsak včinek, ki bi kakerkoli presegal dejalnost teh sil. Dogodki pa, ki so se v Lurdu vršili in se še vršijo, javno, pred vsem svetom, so taki, da se ne dajo razlagati iz naravnih sil, ampak tu očitno delujejo čeznaravne moči. To so, po znanstvenem raziskavanji, pripoznali in vradno potrdili vseučiliščni profesorji kemije in fizike, pa nad tristo akademično izobraženih zdravnikov, ki so dogodke preiskavali na ozdravljenih bolnikih. To je morala priznati tudi vsa omikana Francija navzlic svojemu brezverskemu bogotajstvu in odprtemu sovraštvu do katoliške cerkve. Naturalizem dobil je po lurdkem čudeži smrten vdarec; ta čudež mu je spodnesel tla; pred resno mislečim svetom naturalizem ne more več svoje puhlosti odevati s častnim pridevkom — eksaktno znanstvene sisteme!

Dr. Mahnič.

Rim bodi narodom sveto mesto.

Nikoli ne bom zabil lepih dni, katere sem preživel mlad in srečen v solnčni Italiji, prav v središču katoliške cerkve. Krasnejših krajev pač ni na svetu za nas, ki smo se tolikokrat mudili v mislih po Rimu in njegovi okolici. Potniku je tako čudno pri srcu, ko zagleda na svoje oči ona sveta mesta, s katerimi se je seznanil vže v detinstvu. Rimsko ime nam je tako globoko vsajeno v srce in um, da človek potujoč po onih krajih mnogokrat samega sebe srečava ne vedoč, ali je res ali se mu sanja.

Misli in podobe, katere so se nam spočele in dovršile v domišljiji, so večkrat lepše nego gola vesnica. Oko najde menj, nego je duh slutil. Oko ne najde včasih ničesar, kjer se je vršilo imenitno dejanje važno za vsodo mnogih narodov. Tedaj se pa sili oko videti nekaj, česar ni. Kolikokrat sem hotel za Horacijem: *Ibam forte via sacra* — a našel sem neko krivo vravnano pot, ki ne bi našla milosti niti pri zatominskem cestnem odboru. —

Nekedaj sem pa šel iskat celega mesta, ki je bilo morda najstarejše v celem Laciju; mesto postavljeno visoko nad albansko jezero, na strmem pečevji albanske gore, mej potoma v latinsko in volsko pogorje. To mesto je bilo baje prvo silovitim Rimcem na potu, zato so je razdejali. Na mislih mi je *Alba Longa*. —

Na vse zgodaj sem se napravil po albanskem gozdu do one točke, kjer je slulo nekedaj mesto Rimcem neprijazno. Izgubil sem stezo in preplazil sem, kaker sem mogel, do samostana oo. frančiškanov, ki je zdaj edino poslopje na strmi brežini. In *Alba Longa*? Kamena na kamenu ni bilo! Rimci so znali podirati!

Nad stezo sem našel veliko skalo, rezano na štiri vogle, kakeršne so valili stari Pelasgi! Denašnji zidarji imajo prešibke roke za take vogelnike! Sedel sem na ono skalo, razkril sem nemodro glavo in položil poleg sebe Dante-jev „Pekel“. — Pred menoj je črnelo mirno albansko jezero, nad njim prijazno mestece *Castel Gandolfo*, nekoliko viže *Marino*, še niže *Tuskulum*, pod njim prostorna rimska ravan; tam daleč na nizkih holmcih raztresene bele hiše -- rimskega mesta. Nad vse griče, nad vse razvaline, nad črni kapitol blesketala je v jutrnjem soncu bela mogočna glava Petrove cerkve. Edina ta zgradba je res dostojna svetega Rima. Oko, ki ni nikjer našlo, česar je iskalo, mi je zadovoljno počivalo na tem nedosežnem spomeniku krščanske kulture. Odprl sem zlato knjigo krščanskega pesnika in pročitati dvakrat znane mi besede:

Non pare indegno ad uomo d' intelletto
 Ch' ei fu dell' alma Roma e di suo impero
 Nell' empireo ciel per padre eletto
 La quale e 'l quale — a voler dir il vero —
 Fur stabiliti per loco santo
 U' siede il successor del maggior Piero.

(Inf. II.)

Kaj bi pač rekel plemeniti pesnik, ako bi vstal danes iz groba? Rim ni več sveto mesto (loco santo), ni več ponosna prestolnica Petrova, ampak le tesni dom; Rim je od l. 1870 na dalje odprto terišče sovražnih sil, ki cerkev in krščanstvo razdevajo. Vprašal sem silno kupolo, ali bode kedaj njih črno delo gotovo, in odmel se je raz kupolo odgovor: „Ne bodo zmagali!“

Iz teh misli me je probudil gospod, ki se je ravno pokazal vizza samostanskega zidja. Bil je prav čudno napravljen, kaker je navada nemškim učenjakom, ki ne morejo ni misliti ni jesti, ni hoditi ni spati ko drugi koščeni ljudje. Obraz pa mu je bil italijanski in postava tudi. Stopal je urno, in predno sem si ga mogel ogledati, bil je pred menoj na stezi, na kojoj mi je bil zdrsnil s skale moj trivogelni klobuk. Ni mogel mimo, da ne bi zadel vanj in prevalil ga pod stezo „Oprostite“, zglasil se je krepko in hitel za nesrečnim pokrivalom.

„Lepo prosim, ne trudite se!“ dejal sem urno in stopil na stezo.

Neznanec pa mi je z novim poklonom vročil klobuk. Držal se je nerodno, kaker bi ne vedel, ali bi šel svojo pot naprej ali bi z menoj še kaj spregovoril.

„Vaše blagorodje tudi niste videti doma iz deh krajev“, povprašam jaz.

„Nisem, ker sem iz Padove. Imam pa v Rimu raziskavati vire za životopis C o l a R i e n z i, ali zdaj po leti človek ne more prestati v mestu! Vi častiti gospod pa ste gotovo Nemec?“ vprašal me je s prijetnim naglasom.

Nisem, ker sem po krvi in misli Sloven, ali nemški pa znam. Zdaj sem tukaj v šoli!“

„Čudno! Vi iščete učenosti pri nas, jaz pa sem moral v Berolin po njo. Odkrito naj Vam povem, ko sem došel mej Nemce, sem spoznal, da od doma ničesar ne znam! Moral sem se prekrpati od nog do glave, da sem se vrnil po zdajšnjih pojmihi učen mož v domovino!“

„Častitam“, dejal sem v zadregi, ker še svoj živ dan nisem slišal Italijana, ki bi mi pohvalil nemško učenost.

Ali skoraj mi je zagledal Dante-jevo knjigo in videti je bil prav vesel, da čita inorodec oni biser italijanske poezije.

„Čitali ste Dante-ja“, reče mi prijazno.

„Res je, in prav zdaj sem razmotaval pesnikove besede: „U' siede il successor del maggior Piero.“

„A da! Pesnikov ne gre poslušati, če Vam govore o politiki. Kar je bilo tolikemu veleumu zakrito, odkrito je zdaj nama, ki nisva Dante-ju do pasu! Častiti gospod, Vi ste še mladi, da niste živeli z nami zadnja desetletja; zato rej ne veste, koliko se je pisalo proti zjedinenju italijanskega naroda, posebno pa proti osvojitvi rimskega mesta.

Naši najzaslužniši in najrazboritiši politiki so se vstavljali tej misli. Cavour in d' Azaglio sta vmrla s trdnim prepričanjem, da Rim je in ostane loco santo — u' siede il successor de maggior Piero! Toda narodna volja ali boljše sila novih idej je vedno bolj močna, ko poedinj še toli odlični voditelji. Zdaj je Rim glavno mesto italijanskega naroda, pa se niti ne razgovarjamo več o tem! Ali ste slišali, kaj je rekel oni dan Crispi v zbornici?“

„Ne vem, kaj menite Vaše blagorolje?“ odgovoril sem radoveden.

„Crispi je rekel, „da rimskega vprašanja v Italiji ni.“

„Kaker se vidi, ste Vi velik čestivec Crispijev“, opomnil sem poredno.

„Nisem ne, ali mož govori kratko in odkrito, kaker tribunus plebis, ne da bi besed pošteval, če prav je minister. Zato pa je vže večkrat povedal vedro resnico, kjer so jo drugi v dolge govore zakrivali. One besede je vzel z jezika vsem evropejskim politikom. Bil sem v Berlinu pet let, slišal sem mnenje z desne in leve, ali o rimskem vprašanju so glasovi potihnili, kaker za vsakim drugim dovršenim in nepremeljivim dejanjem.“

„Verujem, da niste slišali ničesar v svojih krogih, ali drugod pogovori pač niso še pri kraju. Še celo v zbornici se govori o starem Rimu; sam Bismarck . . .“

„O nikar tako visoko, mladi gospodine!“ presek mi je besedo. Bismarck se je začel v resnici motati okolo rdečih pasov, ali svobode papežu ne išče. Po mnenju Vatikanskih listov pač da pridejo skoraj v Rim . . . pruski granadirji. Bismarcka je treba umeti. Mož nima idealov in zato rej niti razuma niti srca za vzvišene namene rimske stolice. Njemu je za —“

„Za septenat¹⁾“, dopolnil bi bil rad, ali nisem mu zadel misli.

„Kaj še! Septenat mu je le prepirno jabelko, koje je vrigel mej stranke. Bismarck bi rad videl, da bi Vatikan za p o -

¹⁾ L. 1887—8 je bila huda borba v nemškem državnem zboru, ali bi se dovolili novi vojni stroški za 7 ali za 3 leta. Katoliški centrum je glasoval proti septenatu. — Tedaj se je Bismarck pogajal z Rimom.

v e d a l voditeljem katoliškega ljudstva, naj glasujejo po njegovem.

Tedaj pa bi se režal Windthorstu in Leonu XIII!

Lisjak si išče vže dolgo argumentum ad hominem, da je p a p e ž gospodar politične stranke v nemški državi.

„Ali res verujete, kar pišejo zdaj klerikalni listi?“¹⁾ vstavil je besedo s posmehom.

„Nikar, le čudim se, da so rojaki Machiavelli-jevi tako preprosti! Toda vsemu svetu je oznanjena resnica, da je Bismarcku vprašanje o papeževi prostosti občno, vsem narodom važno. Z onimi besedami je Bismarck meril proti namišljeni samovolji onih politikov, ki ošabno povdarjajo: „Italia fara da se!“ povpravljaj sem sem sebi in njemu.

„Ali ste res prepričani o iskrenosti Bismarckove diplomacije?“ vpraša me nazorno.

„Nisem ne, ali kar je rekel, je rekel, če prav ne iz dobrega namena“.

„Zahvalite Boga, da ni papež pod varstvom pruskih kopij! Bismarck si želi, da bi papež prišel pod varstvo vseh evropskih držav t. j. v odvisnost od vseh. Ali bi nam varoval Bismarck papeža! Vsak mesec bi poslal drugo naličnico (larve) svojemu diplomatu v Rim. Kaj je njemu Hekuba? ali pa on njej? Vže od leta 1870 ohaja okolo Vatikana, pa bi rad pogledal vanj. Njega srdi, da ne more papežu nič dati nič vzeti, pa niti obetati ali zagroziti, kaker je delal do l. 1870. Bismarck je mogočen pospod tam, kjer je, ali na tej zemlji se ga ne boji nikedo! Tu smo mi sami gospodarji. Ako je še kaj vravnati, vravnali bomo sami. Pod tujo peto nikoli več“.

Te zadnje besede je govoril s priučeno odločnostjo, ker jih gotovo ni v prvič govoril.

„Videti je, da ste o tem mnogo razmišljali. Tudi jaz sem o tem nekoliko mslil in morda bi vas zanimalo vedeti, kaj menijo o tem vprašanji drugi ljudje, ki nimajo v Italiji svojih koristi“, ponudil sem se mu sam za daljši pogovor.

„Drage volje, ali jaz sem namenjen na Monte Cavo (Mons Albanus)“, odgovoril mi je prav vljudno.

„Dobro, grem pa še jaz, samo prosim, da mi dovolite vedno odkrito besedo“, rekel sem pogumno vedoč, kako občutljivi so Italijani, kjer gre za njih narodne časti.

„Svobodno!“ — Segla sva si v desno in kmalu se prerijeja po grmovji na cesto v neznatno vas, Rocca di Papa. Po cesti sva šla molče; pred vasjo sva zavila na desno v hrib po

¹⁾ Osservatore Romano, Voce, Squilla, Moniteur in drugi listi so imeli one dni polne predale praznega upanja in zaupanja! Z nemškimi katoliškimi listi, ki niso Bismarcku ni besedice verjeli, prerekli so si marsikatero neprijateljsko besedo!

stari rimski cesti (Via triumphalis), po koji so se nekedaj pomikali slovesni sprevodi zmagovalnih vojskovodij. Ko sva došla na mesto, kjer je stara, s skrlami krita pot razkrita, izpregovori moj spremljevavec :

„Te skrle je vlagal pred 2000 leti rimski narod, ko je imel čisto drugo nalogo nego za papeževega oblastovanja. Te skrle, zdaj zopet razkrite, so véakale novih dni, ko ima naš narod zopet drugo nalogo“. Te besede se je silil govoriti slovesno.

„Gotovo! Nikomer ne more biti skrito, da ima zjedinjeni italijanski narod svoje nove namene in naloge, katerih razdeljen ni mogel doseči. Združena Italija bode imela od zdaj na dalje imenitno besedo v zboru evropejskih držav. Ali o Rimu samem pa trdim, da je izgubil vse, od kar je izgubil staro poglavarstvo črez katoliške narode. Rim je zdaj glavno mesto Italije, ali kaj je to za Rim, o katerem so si pravili vže v starodavnih časih, da bode caput mundi? Ono edino, posebno mesto, do zdaj prestolnica poglavarja vesolne cerkve, bodi glavno mesto italijanskega poluotoka!

Vsi narodje so Rimu zavidali ono posebno slavo; narodom sveta mesta nadevala so si rada ime svetega Rima. Tako so nazvali Grki Carigrad: drugi Rim; Rusi pa Moskvo: tretji Rim.“

Vstavlil sem, ker se je moj sobesednik pripravljaj na odgovor. —

„Lepe besede“, priznaval mi je s posmehom, „ali živi narodje ne živijo od slave trhljih imen. Italijani imamo še vse preveč zveneče slave, ali nimamo zvenečega bogastva drugih narodov. Svet se rad hvali z vzori, živi pa ne od vzorov. Mi nečemo knjižne slave, mi hočemo resničnega vpliva na svetu.“

„Ali Rim morebiti do zdaj ni bil resnično vpliven in slaven?“ vprašal sem začuden. „Dovolite, da Vam izpovem, kaj si mislim jaz o Rimu. — Ne vem Vašega mnenja o celokupnosti vesolnega človeštva, ali krščanstvu je vse človeštvo ena zadruga, enega očeta družina, ki ima isti namen na zemlji in na nebu. Niso sicer vsi narodje o tem prepričani, ali znanivcem Kristusovega evangelija je zapovedano tako učiti vernike in nevernike.

Tega nauka ni jaz nečem Vam prikrivati, ker je častna svojina katoliške cerkve. Bratovsko zložnost in družnost cenim sicer tudi revolucija z besedo, v dejanju pa jo razdira. Saj nam je dobro znano ono prazno krasnorečje o bratoljubju, o ljubezni, o trpečem človeštvu, o ravnopravnosti narodov. Ti ljudje se kar topijo od ljubezni in tožijo cerkev, da ni znala vdlušiti razpora in zavisti, da ni zjedinila narodov v eno zadrugo. Bodi si to ali ono, gotovo je prav in primerno človeštvu, ako je res ena družina, da imej tudi eno svetišče vsem odprto. Saj je svet širok, da se gotovo ni bati, da zmanjka prostora za druge namene, ako se iztelovi iz ogromne zemske krogle mal, dobro ped

obsežen odsek, da se izloči iz posvetnega robotanja in odloči za svetišče in zavetišče vsem narodom, naj si bodo od koder koli doma. Tako svetišče je krščanskim narodom Rim, a po nauku in želji katoliške cerkve imelo bi biti svetišče vsega človeštva. Vi ste Italijan, pa ne čutite potrebe toliko ko mi. Vam je Rim vedno še milo mesto, ker je glavno mesto V a š e Italije. Meni pa je stari Rim sveto mesto, prav domače mesto, toda glavno mesto zjedinjene Italije nam ni sveto!“

„Zakaj pa ne?“ vzdigne glavo moj sobesednik, ki se je bil nekam izgubil ne vem ali v moje ali v svoje misli. „Ali morda zato ne, ker je zdaj bolj vrejeno in snažno ko poprej? Ali ne prebiva vedno še v Rimu Veliki duhovnik? Ubi Papa, ibi Roma!“

„Svoboden Rim“ dostavil sem mirno. „Zdaj pa ni Rim več sveto mesto, ker je podložno posvetni oblasti, ni več svobodno mesto, ker je v oblasti italijanske vlade. Zato smo pa vsi drugi narodje tujci v Rimu.“

„Ali zato ni še nikomer zabranjeno romati v Rim na grobove sv. apostelnov in moliti za svoj narod. Še lože se to godi zdaj ko pred 30 leti. Ti vgovori so očitno prazni izgovori.“

„Žal, da niso prazni! Glavno mesto moderne države ni podobno svetišču. Svetišče mora biti v mirnem zatišji, ne pa ob veliki cesti ali na preglasnem trgu posvetne države. To je očitna resnica vsem, ki so Rim videli. Kaj neki pomeni sicer ono neprestano predelavanje Rima po potrebah najnovejših prestolnic? Ali naj bo tako mesto svetišče?“

„Ne vem“, rekel je pomišljajoč.

„Gledate me čudno, od kod sem neki vzel to misel o svetišču narodov, in vendar je misel sama prav stara. Tudi nekrščanski narodje so imeli svetišča in zavetišča skrbno zaprta posvetni oblasti in nečimernosti, posvetnemu razkošju in zdrengu. Zakaj bi pač zdaj ne imelo svetišč človeštvo?“

„Dobro, pa imej vsaki narod svoje svetišče, ali ne vsi na naši zemlji,“ odgovoril mi je zopet odločno.

„Zložno človeštvo, enotno po krvi in namenu, ima potrebo enega, občnega središča in svetišča. Ako bi katoliška cerkev ne zahtevala narodom svetišča, vstvarili bi si je narodje sami. Izprevideli bi, da jim je treba nevtralnega središča, svetega mesta, sezidanega skupnim koristim, od koder bi se vodil duševni napredek narodov. Prvi bi kaj takega snovali učenjaki in umetniki v imenu znanosti in umetnosti. Vsako mesto bi vsprijelo z nepopisnim veseljem to čast, ki je edina in odlična, da jej ni podobne v celi zgodovini človeštva. — Rim je bil, od kar je propalo staro rimsko cesarstvo, prav vstvarjen za to. Le poglejte, kje je? Na samoti, na sredi puščave. Mesto samo je polno grobov in razvalin, katerim ni prostora v novem mestu. Sami dobro veste, da so v Rimu novim gospodarjem razvaline jako

na potu. Zato je pa podirajo in spravljajo v kraj, da je človeku milo po njih. Ali kaj početi? Kapitol se mora predelati, ker sicer bi ne mogli tja postaviti spomenika Viktorju Emanuelu; Kvirinal bo treba preriti, ker je prometu na potu; Eskvilin in Viminal sta vsa premlajena; kjer so bile Dijoklecijanove kopalji, vozarijo lokomotive. Kaj naredijo s Palatinom in Forum-om, sami ne vedo, ali na poti sta jim noč in dan. Dela ne morejo vstaviti, ako hočejo imeti v Rimu glavno mesto nove in velike države. In zakaj to? Kaj je tega barbarstva treba Italiji, ki ima lepše zemlje zadosti, kjer si more zidati mesto za mestom? Čemu razkrivati veri in znanosti posvečeno svetišče? Črez nekoliko let nê bo več poznati starega Rima!“

„Oprostite č. gospod, ali Vi ste jako tesnosrčni, da ne z lepa kedo tako. Ne morem umeti, zakaj bi Rim ne ostal svetišče človeštvu. Jaz si to tako le mislim: Italijanski narod je najbolj nadarjen narod, kaj?“

„Bodi!“

„Tedaj pa je tudi verjetno, da bode vodil duševni napredek narodov. Za papeževega gospodovanja je bil Rim središče prazne vere in tabor duhovnega gospodstva, od zdaj na dalje pa bode svetišče znanosti in taborišče liberalnih pridobitkov. Narodje so se odrekli zastarelim naukom in nimajo nič več navdušenja za sveti Rim. Ali naj se mi sami navdušujemo za razvaline? Bog ne daj! — Zato iščemo prvenstva v liberalizmu.“

„Vso čast italijanski darovitosti! Ali meni se zdi, da je darovitost nekako v zvezi z onim vednim naseljevanjem narodov v Italiji. Italija ima več narodov ko naša Avstrija. Puro sangue je v Italiji redek slučaj. Od kar ni Rim več središče narodom, pojema ono naseljevanje in ne vemo, kake bodo posledice. — Kar ste pa blagovolili namigniti o znanosti in liberalnih pridobitkih, nisem slišal od Vas prvega. Toisto obetajo italijanskemu narodu framasoni, ali dali mu ne bodo. Nedavno od tega sem bral okrožnico razposlano vsem bratom: „naj se trudijo, da združijo in zložijo človeštvo, a da bode zlogi svetišče velikanska cerkev sv. Petra, od tedaj naprej tempio dell' Umanità, v kojem bode postavljen altar bratoljubja in svobode vsem narodom. Prazne nade!“

Sicer pa gospodje sami vže čutijo, da Rim izgublja svojo posebnost. Ni dolgo, da je nekedo tožil v zbornici, da je Rim izgubil staro poglavarstvo, novega prvenstva pa še nič nima. Klical je na pomoč vse ministre, naj za božji čas poganjajo učeno italijansko gospodo, da pomorejo Rimu do prvenstva in poglavarstva v znanosti in umetnosti „Sicer smo smešni v Rimu!“ zvršil je svoje tožbe oni g. poslanec.“

„Kaj so pač rekli ministri?“

„Niti zganili se niso. Čemu neki? Temeljnost italijanskih nčenjakov pač ne obeta posebnih vspehov. Sicer pa, je li mogo-

če, da znanost združi človeštvo? znanost brez enotnih načel? znanost, ki je sama s seboj nezložna? — Se menj je pa vredno upanje, da si najde kedaj središča liberalizem. Liberalizem je po svojem bistvu nezložnost in razpor. Kamer zastavi nogo liberalna pošast, je gotov prepir pod streho. — Sv. Petra cerkev tudi ne bo tako kmalu svetišče čistega človeštva. Upati je vendar še toliko odpora od krščanskih narodov. Res je sicer, kar ste rekli, da so se narodje izneverili krščanskim načelom, in prav to je krivo, da niso več edini, da niso več vneti za Rim; nadejamo se pa, da izprevidijo v kratkem, kam so zašli; tedaj si poiščejo zopet središča in svetišča, meni bo le žal, da ga ne bodo iskali na moji slovenski zemlji, ampak tam doli — v Rimu.“

* * *

Po teh besedah sva se vstavila in obrnila poglede na Rim. Moj sobesednik se je vidno trudil z daljnogledom nekaj zapaziti, a naposled vpraša mene: „Ali vidite Vi Panteon, ne morem ga najti?“

„Vidim“ dejal sem in pomeril sem z roko na Panteon, ki je bil komaj zaznati.

„Čudno ime pa čudna zgradba ta naš Panteon! Ali Vam ne budi misli o zložnosti narodov, o edinosti človeštva?“ govoril je gledajoč nepremično na isto mesto „Ta želja je pač lepa sama o sebi. V poeziji tudi meni lepo zveni ona pesen o bratoljubju, o ljubezni, o človeštvu, toda v politiki je moje načelo H u m e - j e v nauk, da od narave je človeka zgolj sebičnost. Ljubezen je priučeno in prisiljeno nagnenje. V resnici lovi se vsaki za svojim, vsaki išče svojih koristi. Zato pa menim, da v politiki morajo hoditi narodje za realnimi koristmi.“

„No, ko so Rimljani zidali svetišče vseh podjarmljenih narodov bogovom, imeli so gotove realne koristi v mislih. Iz navdušenja in pobožnosti niso zidali Panteona. Žal mi je, da Vam ne velja načelo o edinosti človeštva. Tudi sicer se to načelo izgublja, ali izgubilo se ne bo. Izgublja se tudi družabnost in prijateljstvo pri enem in istem narodu, ali radi tega nismo še obupali. Liberalizem je narode razdvojil in društvo razdružil, ali liberalizmu ni nikjer obljubljeno, da bo večno stal, pač pa je taka obljuba dana k a t o l i š k i c e r k v i. Cerkev je večna, zidana na nepremično skalo. Ni framasoni, ni liberalci, ni socialisti, ni peklensčaki ne bodo cerkve premagali. Nje poglavar živi zdaj v nemirnem zatišji, tam doli glejte za ono veličastno kupolo. Ta cerkev ni samo po nauku, ampak v resnici vesoljna in edina, obširna črez celi svet, ali vendar tesna ko ena družina, ki ima brez števila članov, pa enega gospodarja. Ta družina mora imeti svoje svetišče in središče. O tem ni dvojbe niti pri nasprotnikih. Ali tolike družine svetišče mora biti nezavisno od podsvetne

oblasti, ker sicer bi niti sam poglavar ne bil svoj gospodar. Poglar katoliške cerkve ne bode nikoli podložnik italijanskega kralja. Zgodi se, morebiti kedaj, da se oni poglavar preseli iz Vatikana v katacombe, ali nikoli ne bo res, da se podloži posvetni oblasti.“

„Tudi v posvetnih opravilih ne?“ vprašal me je radoveden.

„Nikdar ne! Papež ali vrhovni poglavar božjega krajevstva ne more biti nikoli nikomer podložnik. Osoba papeževa je nad vse zakone in pravice. Njemu je dana vrhovna oblast v cerkvi od Njega, ki je samooblasten v nebesih in na zemlji. Te svoje vzvišene oblasti ne more vršiti, ako ni prost in nezavisen od katerekoli posvetne oblasti.“

„Torej papež ne more biti Italijan?“

„Italijan pač, ali položnik italijanski nikoli Italijanski politiki hočejo posiliti sv. očeta pod narodno italijansko gospodstvo. Po njih mnenju je papež italijanski podanik, ako prestopi prag svoje hiše; kar velja tudi o papeževem zelo sestavljenem dvorcu. Te podložnosti ne bodo narodje nikoli priznali.“

„In vender so jo! Kdo se Vam zmeni za svobodo papeževvo? Kdo za rimsko svetišče? Narodje imajo doma svoja svetišča!“ govoril je kaker iz svoje skušnje.

„Motite se, blagorodni gospod. Narodje niso priznali italijanskega gospodstva, niti ni res, da se ne menijo za rimsko svetišče ali da molčijo, če prav molčijo njih gosdođarji, ker so do malih izjem v liberalnih rokah. Ljudstvo pa se je večkrat vže glasno odzvalo in bi se še bolj, ako bi ne bilo gotovo, da papež svobodno vodi katoliško cerkev, če prav je vklenen.“

„Torej, torej!“ vstavil me je zadovoljen. „Saj smo mu pa tudi dali vso svobodo in pred vso Evropo slovesno vzakonjeno poroštvo“.

„Lepo svobodo, lepo poroštvo! Oni zakon je istinito prekoslavlje s pravnimi pojmi. Italija sama t. j. nje zakonodalni zbor je splela neko vrvico §§§, ki naj veže vrhovnega poglavarja katoliške cerkve. Od kedaj pa ima Italija oblast zapovedavati in zakone dajati poglavarju stoterih narodov? Kdo je dal Italiji pravico meriti papežu svobodo? Od kod podložnim oblast soditi poglavarje? Moderni vladarji se hvalijo, da imajo od naroda oblast, cerkvenim poglavarjem je dana oblast od Boga. Zakon o svobodi papeževi je gotovo temeljnik katoliške cerkve, je zakon za vse narode in čase. Ako bi pa obveljalo, kar trdijo italijanski politiki, moral bi papež vprašati ministrov in zbornice, koliko svobode mu dovolijo vsako leto, koliko svobode mu dade pri občevanji n. pr. z neprijazno Rusijo ali s Francijo. Italijanski zakonik bi bil v resnici zakonik vseh narodov. Pomnimo! Zakonik, kateri so brezverci skovali, kateri razlagajo in vršijo brezverci,

o katerem so oni sami gospodarji — bodi zakonik Kristusove cerkve?! Ali res menite tako?“

„Priznavam Vam, da oni zakon ni mnogo vreden, od kar so skrajni elementi na krmilu. Zmerna vlada bi po moji misli prav lahko spopolnila one pomanjkljivosti, ali papež bi moral taki vladi na roko, posebno pri volitvah. Niso se modro vmislili: Ne eletti, ne elettori. V Italiji bi se vedno našla zmerna vlada, ali papež se ne gane!“

„Kako naj se gane in kam? Ako bi se pokazal iz Vatikana, nahrula bi nanj nahujskana druhal izza vseh stebrov Petrovega trga. Bog ve, da ne bi je vlada sama na tihem nadražila? Ali se spominjate, kaj so se upali s Pijem IX, mrličem o polnoči 14—15 julija 1881? Na angejskem mostu so zdvijani pobalini vstavili sprevod, da vržejo krsto z mrtvecem v Tiberu. Groznejših klicev še ni slišal Rim ko ono noč: „Nella fogna il Papa!“ Ali še danes ni potihnila v Rimu govornica, da je onda vlada nastavila one pobaline! Ako so tako ravnali z mrličem, ki je bil svoje dni ljubljenec italijanskega naroda, kaj bi se zgodilo Leonu XIII, ako bi se napotil po Rimu ali po Italiji?“

„Vlada bi zdaj bolj pazila.“

„Kaj? Vlada bi z veliko gorečnostjo nekaj ljudi zaprla, nekaj pokarala, vladam pa bi naznanila sè solzo v očeh: „Očitno se je pokazalo, kako se narodu mrzi do papeža in do cerkvene oblasti. Nevolja narašča od dne do dne, da ga komaj branimo. Kmalu izprevidi papež sam, da ni varen življenja brez nas. — Na tihem bi se pa vlada smijala papeževi nesreči.“

„Vi torej ne menite, da brani naša vlada papeževo osebo in dvorec? Kaj bi se zgodilo, da pošlje danes Umberto I. povedat: „Jutri gremo iz Rima, bodite pripravljeni sami na obrambo!“ Menim, da bi se papež take novice tako prestrašil, da bi sam hitel prosit v Kvirinal, naj ostanejo naši vrli strelci na braniku ko do zdaj.“

„Ne verujem. Sicer Vam bodi priznано, da bi odhod dvajsetletnih gospodarjev provzročil mnogo skrbi sv. očetu: političnih in gospodarstvenih.“

„Gotovo! Kdo naj plača onim državljanom, ki so zidali na upanje novega rimskega cesarstva?“

„A kdo je plačal v Torinu in Florenciji, ko je vlada prenesla gnezdo v Rim? Kdo je plačal papeža l. 1870? Za vse neznosne posledice je odgovorna italijanska vlada, kateri ostane na vesti tudi ona druhal, pred kojo res ni varen papež, ali tudi vlade čakajo hudi dnevi, tudi kralju bode še tesno v Rimu. Papežu ne bi manjkalo zvestih branivcev od drugod, iz vseh krajev sveta; kralj pa ne bo imel kam po pomoč.“

„Menite, da bi papež pozval zopet tujce v deželo, ako bi odšli mi?“

Tega ne menim.

„Torej ostanemo mi! Za zdaj je še najbolje, kar je, in kaker je; za prihodnost bodo drugi skrbeli. Mi dva ne bova gotovo ničesar podrla ni sezidala. Čas vse ozdravi. Nam ni nobene sile, če bi se stvar zavlekla še sto let. Papežu se pa tudi dobro godi, če prav ne sme pohajati po Rimu. Zdaj je res svoboden in nezavisen. Z d a j j e p r i s v o j e m d e l u, zdaj se mu ni treba vbivati s posvetnimi opravili, kaker pred l. 1870. Zdaj je tudi ves papežev dvorec: kongregacije, kardinali, duhovščina pri sv. delu. Poprej se je posvečeno osebje mudilo s posvetnimi posli. Imeli so v Rimu tudi za cestna dela in za ulično redarstvo „prečastite monsignore“. Pride čas, ko bode cerkev narodu še hvaležna, da jo je razbremenil.

Vže zdaj se kažejo dobri sadovi. Da bi le ne vrtali vedno starih ran v Vatikanu. Da bi le papež spoznal svoje edino opravilo: apostolat krščanske ljubezni. Morda bi tudi, da ga klerikalna stranka ne draži vedno ter vedno. Mi se prav za prav ne borimo s papežem, ampak s klerikalno stranko, ki skruni svetišče s politiko. Ko se papež in ž njim duhovščina odreče od vseh političnih strank in spletek, bode našemu prepiru kmalu konec. —

Kaj pa je tudi treba cerkvi politike? Cerkev naj razpihava žrjavico političnih strasti? Duhovnik Kristusov naj ne nosi okov in palice s seboj, niti ne hodi ž njimi, ki jo nosijo.

Kako neizodro se v časih zažene papež! N. pr. zadnjič proti framasonom, katerim nikoli nikjer ni na misli spodkopavati vero; njim je samo do politike in prosvete. Čemu jih je bilo treba napadati iz Vatikana? Na ono okrožnico so odgovorili tako, da so vpisali imetje propagande v knjigo državnih dolgov. Ta je bil vspeh toli hvaljene okrožnice, ki pa še ni papeža zmodril. Šel je namreč in je zatožil našo vlado pri inozemcih. Hujšega mu niso mogli svetovati. Moje mnenje je tedaj: P a p e ž o s t a n i p r i s v o j e m v z v i š e n e m p o s l u, kraljem in njih vladam t. j. posvetnim ljudem naj pusti vojsko, policijo in politiko. Kristus je izpolnil svojo nalogo brez posvetnega kraljstva. Nič nam ni znano, da bi bil pisal kedaj Herodu ali Pilatu, naj mu prepustita Galilejo, da bo mogel svobodno učiti novo zapoved krščanske ljubezni. Kedar bo v cerkvi res zavladal Kristusov duh, tedaj se bo samo seboj izgubilo — rimsko vprašanje.“

„Dobro, dobro! Ali Kristus tudi ni zahteval poročstva od italijanske vlade; ni pisal cesarju, naj izda posebne zakone zanj, kakeršne ste Vi nakovali papežu. Kristus je učil, kjer je hotel, kar je hotel in kaker je hotel, pa ni vprašal ni naroda, ni Heroda ni Pilata ni cesarja! A naj bi bil prišel posveten mogotec njemu v e l e v a t n. pr. katere aposteljne izbrati, kam poslati kaj naročiti itd, zavrnil bi ga bil z mogočno besedo: „Meni je dana vsa oblast v nebesih in na zemlji“. — Sicer pa lepe svo-

bode nam obetate! Lepi ljudje so Vaši vladarji, ako jih parite s Pilatom in Herodom! —

Vi se toliko hvalite, da ste dali papežu svobode, kar pa ni res. Vi mu je niste vzeli, ker je vzeti niste mogli. Papež ima iz Vatikana v svet svobodno besedo, prav tako ko Ivan Krstitelj iz ječe na dvor, prav tako ko Kristus v pesteh Ane in Pilata! O tej svobodi je katoliški svet prepričan in ostane tudi, dokle dar ostane papež z vladov očitnem boju. Ali recimo, papež se pospravi z italijansko vlado . . . Kako nezaupno bodo gledali drugi narodje na Vatikan in Kvirinal! Po pravici! Naj sede po dovršeni spravi na prestol Petrov slabotič . . . kako ga bodo obdelavali: kralj — ministri — poslanci-birokratje! Kako bi ohajali okolo kardinalov, kako bi pritiskali v kongregacije! Koliko bi jih vjeli z zvijačo, koliko bi jih kupili za gotov denar! Koliko bi jih sam dvor vzmaličil. Kako je bilo v Toskani, v Parizu, na Dunaju? — Koliko bi vplivala kraljica na cerkveno dostojanstvenike? Od nekedaj silijo ženske v presbiterij. Znanе so Vam mcrda rezke tožbe sv. očetov. Kdo bode imel zaupanje do takih starejšin katoliške cerkve? Ljudstvo italijansko bi morda vshitelo od veselja in klicalo „živio“ papežu in kralju, ko se bi peljala po Corsu ali na sončni Pincio. Kaj bi pa rekli drugi ljudje? Kaj bi rekli katoličani na Francoskem ali na Ruskem, ki morajo biti sv. očeta srcu ravno tako ljubi ko Italijani? Ne, ne! Take sprave mi nečemo. Zdaj imamo zavest, da je papež prost; ta zavest je več vredna, ko prijateljstvo italijanske vlade. Po dogovoru bi te zavesti ne imeli več. Tedaj bi pojemalo zaupanje narodov do cerkve; začel bi razdor mej duhovščino; vlade in nasprotniki začeli bi nove tožbe; odbilo bi se za vselej razkolnike in krivoverce; ne moglo bi se z jasnim čelom pred neverne narode, ker bi se gotovo branili evangelija italijanske cerkve.“

„In yender je Kristus dovršil svoje sv. delo brez posvetne oblasti“.

„Tudi aposteljni! Nam bodi Kristus z aposteljni vzgled, ali Vi si ne smete postavljati za vzgled: Heroda in Tiberija! Tudi ne smete pozabiti, da je Kristus vsegamogočen Bog, ki vse ve in more brez ysake pomoči od naše strani. Papež pa je človek, ki ne more ničesar brez vsestranske pomoči. Taka pomoč je papežu samosvoje gospodstvo v Rimu.“

Popolnoma krivo je tudi Vaše mnenje, da cerkev v politiki nima besede, umej se politiko kaker drago. V politiki nima cerkev oblasti, to je res, ali na čela krščanske politike so prav tako nauk katoliške cerkve ko načela krščanske nravstvenosti. Ni res tedaj, da nima cerkev besede v politiki. Machiavelli-jeva knjiga „Il Principe“ je politična razprava, pa yender si je cerkev vsodila pravo izreči oblastno besedo o njej. Sicer pa kaj ni

pomenila še beseda politika! Politika je vse. Povejte mi, česa niso še vklenili v politično pripravo? Politiki se klanja šola, npravstvenost, božja beseda, redovi, sakramenti, celo obleka v sakristiji in sveče na oltarji. Ali res menite, da ni prav, ako cerkev o tem govori? Ako ne gre cerkvi beseda o politiki XIX. veka, tedaj jej ni več javno govoriti!“ —

„V politiki je polno nemira in prepira, polno skrbi in pogrškov. Politika moti cerkev v molitvi, recite, kar hočete!“

„Gotovo! Ali kaj početi? Kako zagotoviti sicer papežu svobodo? Leon XIII. se je gotovo tako odvalil posvetnim skrbem, da bi jih ne vsprijemal posebno rad. Raji bi pač videl, da mu previdnost božja pokaži drugo pot do svobode. Morebiti se to še kedaj zgodi . . . Kdo ve? — Do zdaj se ni mogel še prepričati o novi svobodi in zato zahteva po vesti, naj mu vrnejo Rim.“

Z druge strani je pa ono cerkveno oskrbovanje posvetne države narodom poučno in vzgledno. Kako srdito se razpravljajo dandanes v zbornicah in kabinetih načela o šoli, o glediščih, o inovercih, o sv. zakonu, o pravicah delavcev, o oskrbovanju vbožcev in bolnikov. Nauk katoliške cerkve je sicer jasen dovolj, ali trebalo bi tudi vzgleda. Vzгляд naj bi imeli narodje v Rimu. Liberalci seveda so kaj radi s preziranjem in nasmehom govorili o nekedanjem papeževem gospodarstvu, toda zdaj, ko je zavlada la kot in siromaščina skoraj povsod in tudi v samem Rimu — zdaj so potihnile one krive sodbe. Če bi bil papež postal gospodar v svoji zemlji, imeli bi zdaj povsod socialno vprašanje, to grozno spričalo yboštva, v Rimu bi ga gotovo ne bilo.“

„Morda res ne pri tolikih bolnicah in zavetiščih!“ rekel je z odkritosrčnim priznanjem moj sobesednik.

A pri vseh zavetiščih strada zdaj ljudstvo v Rimu.

* * *

Prišla sva na vrh hriba. Na hribu je samostan oo. pasijonistov in cerkev sv. Trojice. Nekedaj je stalo tam imenitno svetišče latinske zaveze posvečeno bogu Zenu (Iupiter Latialis). Velike plošče snete z razvalin vzdane so v ozidje cerkveno in tudi v ozidje okoli vrta. Te plošče sva molče ogledovala, dokler ni zopet izpregovoril moj sopotnik:

„Bog ve, kedo je to kamenje ril? Tedaj ni bilo ni cerkve ni papeža, ali vendar so bili narodje združeni z Rimom in s svetiščem na tej gori bolj ko zdaj. Ni bilo krščanske ljubezni, ali neka vez je vendar le bila, ki je toliko narodov družila na kulturno delo.“

„Vez sužnosti! Stari Rimljani so res zedinili v eno skupino veliko število narodov, ali poleg sebe niso poznali ni enega ravnopravnega in nezavisnega naroda. Krščanski Rim pa je vzgojil in združil v eno družino celo vrsto po-

nosnih in nezavisnih narodov. Vsaki narod je imel svoja prava, svoje zakone, svoje gospodarje. Nad vsemi pa je čuval mirovni sednik — v Rimu. Od kar so se narodje odrekli od Rima, od tedaj ni več zločnosti, ni več miru mej njimi. Vsi so oboroženi in gotovi popasti soseda, pa mu vzeti svobodo in narodno svojino. In čudno! vsi narodje so se odtrgali od Rima iz strahu, da jim cerkev ne potlači narodnih pravic. Zdaj pa se drug na drugega grozijo z ogromnimi vojskami; zdaj se po pravici bojijo za nezavisnost in narodno svetinje. Ali bi ne bilo zdaj lepo, da stopi papež z oblatno besedo mej narode, da pomiri in razoroži razdvojene sinove? Se celo protestantje so se navduševali za to misel vrhovnega sodišča v Rimu. Ali kako naj stopi pred narode papež, ki je podložnik italijanskega kralja? kako naj govori narodom, ki so se izneverili krščanskim načelom? ki so izgubili vero vanj?“

„Potrpite! Saj pridejo menda prihodnje leto učeni zastopniki vseh narodov zborovat na kapitolj o pomirjenji vseh narodov, o večnem miru, o razoroženji vojsk“, pravil mi je učeni gospod smeje se prav zadovoljno. Čutil sem ironijo in zato sem mu odgovoril nevoljen:

„A naj se gredo solit! Niti v svojih deželah in deželicah ne mogo pomiriti narodov, a kam li celi svet? Škoda papirja in poti za take poskuse, kakeršen je Kantov spis „Zum ewigen Frieden“. Kdo naj jim da oblast? Kdo naj se jih boji? Kako naj se sami mej seboj domenijo, ako nimajo enotnih načel? Prepirali se bodo in osmešili pred vsem svetom.“

„Saj tudi poprej ni bilo miru!“ rekel je zopet resno moj sobesednik.

„Niti bode kedaj na svetu brez preprirov in vojske, ali zdaj smo izgubili celo načelo zločnosti in vsako upanje stalnega miru, ker nimamo več varuha miru.“

„Bog ve, kaj še pride. Meni se zdi, da narodje si želijo miru, ali dinastične koristi cepijo narode. Da imamo v Evropi same ljudovlade, pomirila bi se ljudstva, ki ne želijo vojske. Za tega del pa se mi republikanci veselimo, da je pala glavna zaslomba monarhij: trojna krona ali tija. Ako je pala ta krona, pale bodo druge tudi. Kralji in knezi so molče gledali, ker nekateri niso hoteli papežu pomagati, nekateri pa niso smeli pomagati. Dne 20. septembra 1870 se je očitno pokazalo, kako rahlo stoje krone na maziljenih glavah. Ljudovlade so naše upanje in so gotovo upanje vseh narodov, ki si želijo miru.“

„Žalibog da je pala velika zaslomba monarhij, ali miru nam ne donesejo ljudovlade. V ljudovladah se bodo še pomnožile stranke in prepiri, ki ne bodo narodom obrodili nikakega sadu. Teptanje oltarjev in kron nima blagoslova. Pravo veselje imajo le socijalisti, ker vidijo ponižanega vrhovnega poglavarja sv. cerkve v veliko pohujšanje in na veliko škodo vere. Od tod njih ve-

selje. Ali tudi z druge strani imajo socialisti svoje veselje. Dne 20. septembra 1870 dovršilo se je slovesno pred vsem svetom dejanje, ki se sme imenovati brez vsega pomisleka t a t v i n a. To tatvino so države molče priznale. Ako pa sme država krasti cerkvi, koje blago je vendar nekam sveto in obče, nikoli prav zasobno, zakaj bi ne smela država krasti tudi zasobnikom? zakaj ne bi smela tudi vse blago pokrasti in sama vpravljati? Le veselite se republikanci 20. septembra 1870, ali kmalu se Vam bodo veselo smijali — socialisti.“

„Mi se ni tega ne bojimo. Morda se res še kedaj vresničijo novi nauki socialistov in komunistov. Vzgodovini ni nič stalnega, nič! Pojedinec živi nekaj tednov, pa meni, da kar najde na svetu, je vse večno, če prav je človeško. Tako je zdaj nama svojina sveta, če tudi vema, da je $\frac{2}{3}$ svojine vkradene in osleparjene. VII. božja zapoved pravi: Ne kradi! Socialisti pa pravijo: Vi ste vkrali, vračajte! Bog ve, ali ni morebiti to pravo? Pojem svojine tudi ni došel z nebes, ampak je sad človeškega uma. — Človeštvo se ne da voditi po pravilih in načelih, ker mu je zasojeno pokoriti se prirodnim zakonom. Kar pride, pride. Ako preide ono, kar je zdaj, bode sicer konec starih, „večnih“ načel in nas tudi, ali sveta pa ne bo še konec. Mislite si n. pr. da sta se tukaj na tem slovečem hribu menila pred 1900 leti rimski pontifex in pa neverni Katilina. Kaj bi si bila pač rekla? Pontifex bi bil trdil svojo: „Ko ne bo več tempelja na tej gori, tedaj propade narod“; Katilina bi se mu bil pa smejal. In vendar! Tempelj je porušen do tal, izostali so sprevodi, narod pa je ostal nič menj slaven, nič menj silen ko poprej. Tempelja ni, pa cerkev je; rimskega duhovna in Katiline ni, pa Vi in jaz sva. Vi mi dokazujete: „Ako cerkve ne bo, tudi vere ne bo, in tedaj propade stara krščanska kultura“. Jaz pa pravim: „Bo, kar bo“. Človek ima sicer prebrisano glavo, ki pa svetu ne daja zakonov.

Vi sicer prav mislite in dobro izvajate misel za mislijo, toda svet se nama bo sprevrgel, kaker bo ravno prišlo. Eua sama je resnica: „Je, kar je, in bo, kar bo“.

Na te besede sva se oba smejala. Kaj se mu hotel odgovoriti? — Pri slovesu sva si obljubila, da se v Rimu gotovo obiščeva. In res se nisva videla nikoli več! —

* * *

Doma pa sem se trudil razjasniti si črne megle nejasnih misli. Meneč, da se še snidem z neznanim učenjakom, sem si vbral in razbral vse misli v štiri vprašanja z odgovori, katere tu kar prepišem.

Kdor ni živel v Rimu, bode morebiti nekako čudno gledal vprašanja in odgovore. Jaz si ne vem boljih. Zapisal sem:

1. Koliko nekedanje svoje države mora papež zahtevati za varstvo svobode? — Menim, da bi sv. Stolica iz miroljubivosti mnogo popustila, ako bi smela zaupati vladi. Dvomim pa, da bi se popolnoma odrekla vsem pravicam brez zadatja in posebnih obljub.

2. Ali bi ne bilo morda še najbolje, da se države zavežejo čuvati svobodo poglavarju katoliške cerkve brez obširnjšega teritorija? — Morda, ali tedaj bi bil papež vsem v strahu, vsem hvaležen, podložen pa vendar italijanskemu kralju. Bolje za cerkev, da se popolnoma izvije iz vezi premetene diplomacije, nego da se še bolj zaplete vanje.

3. Ali naj pozove papež tujce s Francoskega ali od drugod, da mu se silo vrnejo posvetno oblast? — Nikaker! Tedaj bi bil papež sužen svojih osvoboditeljev, Italijane pa bi imel vedno za hrptom, ki bi bili kmalu zopet v Rimu. Sè silo se ne da nič izvojevati, kar bi moglo tudi ostati. Sovraštvo proti tujcem je preveliko. Naj se tedaj s to nado nikedo ne tolaži, če jo kedaj najde natisneno v časopisih.

4. Kedo edini more osvoboditi papeža in braniti mu svobodo? Italijansko ljudstvo — plebs christiana. Sicer pa vsega boja ne pomiri nikedo, vseh nasprotij ne izravna nobena moč na zemlji, ker pisano je: Ležit (postavljen je) sej v znamenje prerekaemo“. Luk. II. 34.

Tako sem si zapisal; sam ne vem, ali sem si pravo mislil. Naj nam kedo drug napiše kaj boljega, nego sem mogel jaz.

Dr. Paolica.

Vporabnost in plodovitost katoliške dogme.

Prikazala se je priljudnost
Odrešnika našega Boga. — Tit. III. 4.

Od najstaršega slovenskega dnevnika sem zvedel, da je g. Selak tam nekje na Hrvatskem spisal učeno pelemiko proti meni in moji estetiki. Po dolgem povpraševanju in čakanju sem vendar dobil zaželeno Selakovo razpravo. Pač posebno srečen mora biti človek, da zve, kod po vsem svetu ga napadajo. Pred leti si je poiskal g. Selak v daljni Pragi nemški list, kateri je odprl predale njegovi kritiki, zdaj se je zatekel v Zagreb, da bi našel tudi spet pod nemško streho zavetišča, iz katerega bi spuščal na-me svoje pušice.

Naravno pa, da me je silno mikalo brati estetično razpravo

Selakovo — pričakoval sem, da mi v nji zasijejo prvi žarki onega vže pred leti slovenskemu svetu oznanjenega epohalnega dela, v katerem bi imel g. Selak konečno rešiti problem o lepem, dela, s kakeršnim bi se ne mogel ponašati noben narod na svetu! Za zvezdo danico, upal sem, izide nam konečno tudi žarko solnce.

Motil sem se. Gospod Selak sicer res nekako daje v gibatih, kake nazore ima o lepem in o umetnosti, a iz vsega se da zadržno sklepati, da rešitev velikega problema, katero bi nam podal Selak, ni niti njegova niti izvirna, pač pa stara, od njega in od sto družih prepisana iz knjig znanih nemških racijonalističnih estetikov. Zraven tega je bil g. Selak tako nesrečen, da je svojo estetiko pripel na neljubo zadevo pesnika Gregorčiča. Vračati se l. 1892 k znani naši kritiki Gregorčičevih poezij reko bi se razkrivati stare rane.

Vender sem razpravo bral z vso pazljivostjo. Kar se je dalo reči o pesniku Gregorčiči, sem vže rekel. Ne miče me ponavljati ničesar. Pač pa mi daje g. Selakov spis povod, nekoliko obširnije razpravljati o nekem vprašanji, po katerem se moje in njegovo naziranje radikalno loči, in sicer ne le glede estetike, ampak več ali manj glede vseh družih strok človeškega mišljenja in delovanja. Ob enem me je na to vprašanje napeljal v voden članek, ki se je nedavno bral v „Edinosti“: „Obstanek cerkve in narodnosti.“

Nazori, ki se tu izražajo, zadevajo versko dogmo v nje razmerji do vede, do umetnosti, pa sploh do vsega, kar se zove človeško. Nazori ti se dandanes splošno nahajajo pri našem svetnem razumništvu. Zatorej se mi zdi vredno natančnije jih presojati.

* * *

Poslušajmo g. Selaka! Kaker trdi, nas je hotel sè svojo razpravo podučiti, „kako nevarno je, dogme privlekavati v zadeve, katere se imajo soditi s čisto človeškim merilom.“ Ena takih zadev je baje tudi leposlovje; pri poslednjem nima vera nič opraviti. „Res sicer, da vera razjasni razmere naravine in človekove nasproti Bogu, toda ne v znanstvenem in umetelnostnem, ampak le v нравstvenem oziru.“ Kajti „vera se zadovoljuje s tem, da določuje smotre življenja; raziskavanje zakonov in določevanje normalnih oblik, v katerih se življenje giblje, prepušča modro umetnosti in vedi.“

„Čez naravno krščansko lepoto spada torej v kraljestvo onih visokih platonskih idej, katere morejo pač biti predmet transcenden-

talne spekulacije, ki se pa odtegujejo predstavljanju umetnikovemu.“

„Edinost“ piše: „Vera obseza resnice za vse narode, ona je univerzalna; te resnice sezajo dalje, nego individualne lastnosti posamičnikov ali pa celih narodov. Narodi imajo svoja posebna svojstva, in teh svojstev vera kot taka ne more ne pokrivati ne braniti; drugače bi bila vera le za kak poseben narod ali kako posebno skupino narodov.“

* * *

Misel, ki se izraža v navedenih stavkih, je ta: Vera se mora ločiti od naravnih, človeških zadev; v znanosti, v umetnosti, sploh v življenju posameznikov in narodov nima dogma ničesar določevati; kajti dogma je vseobča in kot taka zavira prost razvoj individuov in njihovih lastnosti. Z dogmo naj se bavi teolog: z bogoslovniških stolic mej štirimi zidovi razlegaj se njen nauk, povit v zaprašene folijante naj leži v knjižničnih predalih! Katoliška dogma je preokorna, prelesena, negibčna, nego da bi se mogla prileči naravi človeški ter različnim posebnostim posameznikov in celih narodov!

* * *

Kaker sem rekel zgoraj, je ta nazor o katoliški dogmi mej današnjimi razumniki splošen. Nov pa nikaker ni; ampak star je, rekel bi, kaker je stara Kristusova vera.

Treba le nekoliko poznati zgodovino sv. cerkve; skoz vsa stoletja vije se kaker krvava nit boj za dogmo. Ves boj pa se suče okolo skrivnosti, katera se je pred osemnajstimi stoletji prikazala človeštvu. Ta krivnost je Jezus Kristus; izraža se pa kratko v besedah: pravi Bog in pravi človek v eni osebi.

Dvoja je vrsta napadov na to skrivnost: eni napadajo v Kristusu božantvo, drugi človečnost. O prvih ne govorim; pač pa o družih.

Vže v prvem in drugem stoletju so preplavljali Azijo in Afriko ljudje, ki niso hotel verjeti, da je Jezus Kristus prišel v mesu t. j. da je bil pravi človek. Take ljudi imenuje apostelj zapeljivce in antikriste.¹⁾ To so bili gnostiki, posebno tako zvani doketi. Pozneje so vstali evtihijani, monofiziti in drugi, kateri so ali celoma ali deloma zatajevali v Kristusu človeško naravo.

Bili so to ljudje, katerim je sv. Janez v evangeliji za vse

¹⁾ II. Jan 7.

čase zapisal: In Beseda se je v človečila — Et Verbum caro factum est.

V šestnajstem stoletju se je znova začela vojska na človečnost Kristusovo, vendar na drugačen način nego v starih časih. Heretiki so orožje obrnili proti tisti cerkvi, v kateri Kristus skrivnostno nadaljuje svoje božje-človeško življenje, koje imenuje sv. Pavel telo Kristusovo.

Ti so bili, katerim je isti apostelj v proroškem duhu zapisal: „Prikazala se je priljudnost (človekoljubnost) Odrešenika našega Boga.“

Protestantizem se sorodnimi herezijami 16. veka je v prvi vrsti velikanski atentat na „priljudnost“ Odrešenika našega Jezusa Kristusa; protestantizem je prevzel nalogo evropskim narodom pokazati, kako — neljudoljuben je Jezus Kristus, kako neporabna, na človeške razmere nesklonljiva je njegova dogma!

Osodepolen je v tem oziru njegov nauk, da zadoščuje za zveličanje sama vera. Reformator je sprevidel, kako pogubno bi bilo za človeka živeti po njegovi teoriji; zatorej je pretrgal vez mej vero in življenjem. Živi, kaker se ti ljubi, živi tudi proti veri — da le veruješ! Lutrova vera t. j. popačena Kristusova vera postala je res neporabna, neplodovita, zato jo je iz človeških del, iz privatnega in javnega življenja pregnal ter zaprl jo mej šolske zidove, povil jo v papirnate folijante, prepustivši jo spekulaciji teologov — prav kaker uči g. Selak! Od tedaj se je začelo razločevati mej vero in delovanjem, mej teorijo in prakso, mej šolo in življenjem, ne le razločevati, ampak mej oboje staviti nasprotje; kajti krščanska vera, krščanska teorija, krščanska dogma zdela se je čedalje bolj neporabna za življenje, katero se je hotelo vravnati proti Kristusu!

Kristus-učenik prihajal je nepraktičen in ginol je vedno bolj iz družine in iz države. Pa tudi Kristus-duhoven ločiti se je moral od otrok človekovih, mej katerimi bivati je njegovo veselje. Luter ga je pregnal iz nekrvave daritve, dokler se je popolnoma prevrgel njegov oltar, na katerem skrivnostno biva v katoliški cerkvi. In seveda sprevidela se je čedalje bolj nevpornost in neplodovitost tudi sv. Sakramenta in Kristusovega bogoslužja!

Po jeseni 16. veka sledila je zima 17. in 18. stoletja. Krščanska dogma je počasi odrevenela; in Bog-odrešenik, Bog-učenik, Bog-človek se je vedno bolj oddaljeval od človeka, ker ta ga ni hotel. V osemnajstem stoletju zavladal je po Evropi deizem, ki je Boga popolnoma izobčil s sveta in zazidal ga — v tretja nebesa, češ, Bog je previsok, nego da bi se kakerkoli spuščal v človeške zadeve!

Tem sorodne nauke je zasejal janzenizem po Francoskem in Laškem, jozefinizem pa v Avstriji.

Bogu se je odrekalo oko, razum, srce za človeka in njegovo osodo!

Seveda takim ljudem katoliške dogme ne morejo več pomenjati, kaker prazne, brezmiselne formule, kaker železne okove, v katere je cerkev vklepala človeški razum! Ljudem, ki so od prve mladosti vzgojeni po racionalističnih doktrinah, ki niso nikoli okusili „priljudnosti“ Odrešenikove v sv. sakramentih, ki niso o verskih resnicah nikdar nič slišali nego posmeh in zaničevanje, katerih ni nikdar nihče napeljeval k vporabljanju verskih resnic na življenje — takim ljudem seveda mora biti dogma, mora biti krščanstvo v svojih napravah nepraktično, nezmislno! Takim govoriti o vporabi krščanskih resnic in skrivnosti na vedo in umetnost, na politiko, na socialno življenje, na narodne in mejnarodne razmere — je in mora biti brezvspešno!

Kaker je dogma nevpornabna za življenje in človeške zadeve, tako niso „za ta svet“ tudi nje oznanjevalci in služabniki — duhovni. Vemo pač, kako se v onih krogih misli o katoliškem duhovnu, dasi se iz ozirov olikanosti ta misel navadno zatajuje. Katoliški duhoven — on je, da govorimo milo, nekaj posebnež v družbi človeški, čudak; ni človek, kaker so drugi ljudje, nekaj mu manjka. Kaj? Eden pogreša pri njem srce in socialno čustvo, češ, duhoven živi v celibatu, sam za-se; drugi je prepričan, da duhoven ne more biti, kar so drugi, posvetni, omikanci, namreč v pravem pomenu učen, v pravem pomenu mislitelj, da bi mogel prav soditi o umetnosti, o človeških dejanjih, kajti duhoven tiči baje tako globoko v predsodkih, da je nesposoben postaviti se na „neodvisno“ stališče! Sploh spremlja duhovno postavbo neka senca, neki mrak, in dasi ga še toliko modernizuješ in likaš, ostane mu vendar še nekaj, in za toliko je manj človek nego so drugi ljudje, za toliko ni človek! Jaz pa pravim: za toliko katoliški duhoven ni človek, ni za življenje, za koliker katoliška vera ni za človeka, ni za življenje. Katoliškega duhovna se meri in sodi po katoliški dogmi; kdor v dogmo ne veruje, mu duhoven ni človek, ampak — da govorim v slogu slovenskih liberalcev — „breznravstven zbrod“! In komur je dogma mrtva, temu se tudi duhoven vreden ne zdi življenja. Zatorej je francoska revolucija z isto odločnostjo, kaker se je odpovedala Kristusovi veri, morila duhovne!

Iz vsega, kar smo rekli, bomo zdaj še boljše razumeli, kak pomen imajo besede Selakove, da je dr. Mahn č odel si „die s c h w e r e theologische Rüstung“: da morejo krščanske ideje k večemu biti „ein dankbarer Gegenstand der transcendentalen Speculation“, a umetniku niso v porabo! Kar g. Selak trdi glede umetnosti, podučuje nas „Edinost“ glede narodnosti in narodnostnih svojstev: teh baje katoliška cerkev ne more varovati in gojiti! — Železna, nesklonljiva, nevpornabna dogma katoliška!

In vender kako krivi so ti nazori! Katoliška dogma je baje nevpornabna za življenje in človeške razmere, ker je nepremenljiva, za vse čase določena! Tako se modruje. — Kaj pa je dogma? Govorim razumnikom, kaker je g. Selak, ki hočejo biti kristijani. Dogma po svoji vsebini je od Boga razodeta resnica, katero cerkev kot tako določi in jo vernikom predloži, da jo sprejmo. Bistvo resnice pa je, da je nespremenljiva, neodvisna od subjektivnega razuma, torej nasproti razumu neizprosljivo ena in ista. Stavke: dvakrat dva so štiri — pač ni odvisen od razuma kateregakoli, ampak je pred vsakim in nad vsakim razumom večno, nespremljivo veljaven. Cerkev tedaj predloživši dogmo, določi na sebi vže določeno, nespremenljivo resnico tudi za vernike, kateri bi sami o sebi ne mogli priti do izvestnega spoznanja njenega.

V krščanstvu se nam je razodel Bog sam, torej večna resnica. Resnica je postala po Jezusu Kristusu.⁴⁾ Bog je pa najbolj določeno bitje, ker je najčistejše dejstvo — actus purissimus. Zatorej so pa tudi resnice krščanske, katere so neposreden odsvit Božjega bistva, objektivno najbolj določene. Katoliška cerkev torej v dogmatičnih definicijah to, kar je na sebi najbolj določeno, tudi za nas nespremenljivo določuje.

Je li morda ta absolutna nespremenljivost, ta nerušljivost dogme, kar jo dela nevpornabno? Ravno nasprotno. Na življenje nevpornabni so stavki, kateri so nedoločeni. Čim bolj določena je resnica, tem vporabniša je tudi. Kedaj najbolj vsluži učitelj učencem? Ne li, ko jim matematično resnico v kratkih, jasnih besedah določi? Kako lahko jim je potem določeno formulo vporabljeti v raznih matematičnih operacijah! Ako jim pa ničesar jasno ne določi, ampak jih o vsem v dvomu pusti, si ne morejo nič opomoči — kar je nedoločeno, je nepraktično! Naravoslovna podmena (hipoteza) se ceni po njeni vporabnosti na posamezne prikazni v naravi. Ako se pa zgodi, da to, kar se je smatralo dozda za podmeno, se povsod in vselej, pri vseh izkusih in slučajih skaže vporabno, tedaj povzdignejo učenjaki podmeno v pristen znanstveni stavek, v določeno resnico. Tedaj je vporabnost znak resnice. Isto velja tudi v nasprotnem smislu; resnica, čim bolj je določena kot taka, tem vporabniša je.

Določenost resnice ni protinaravna, ampak nad vse naravna; ker razum ni vstvarjen, da v negotovosti, v dvomu ostane, ampak da spozna resnico. Kar je pa naravno, to je tudi za naravo vporabno, plodovito.

Ne bojmo se tedaj, ako nam cerkev resnice določuje, kaker se nimamo bati spoznanja resnice! Čemu se pa toliko trudimo v raznih vedah, čemu toliko raziskujemo, ako ne, da bi dospeli do resnice, da bi resnico določili? Določujoč dogme cerkev razganja megle, ki nam zakrivajo solnce, da ne morejo do nas nje-

⁴⁾ Jan. I. 17.

ga razsvitljuje, ogrevajoči, oživljajoči žarki. To solnce je človeštvu izšlo z Jezusom Kristusom. Le po onih resnicah, katere nam cerkev določuje, po dogmah gledamo v to solnce; one nam odpirajo oči, da sprejemamo njegove žarke. Vse resnice naše vere so zapopadene v veliki skrivnosti, ki je Jezus Kristus, Bog in človek v eni osebi.

* * *

Poglejmo zdaj, kako plodovita je krščanska dogma.

Krščanska dogma je oplodila vse smožnosti človeške: spomin, ker ta dogma sloni na zgodovinskem faktu, ki je včlovečenje Sinu Božjega; oplodila je domišljijo, ker v človečenju Božjem se je premostila neskončna oddaljenost mej večnim in časnim, mej neomejenim in omejenim, mej stvarnikom in stvarjo, in je tako človeški domišljiji dala peroti sè zemlje vzletavati v neskončnost; oplodila je razum, kajti po včlovečenju je Bog človeškemu razumu vcepil princip Božjega, neskončnega razuma: Beseda nevstvarjena se je v osebni zvezi zaročila z besedo vstvarjeno; oplodila, vkrepila je vera krščanska voljo z močjo čeznaravne milosti; oplodila, vblažila je slednjič tudi srce vcepivši mu kali Božje, neskončne ljubezni.

* * *

Ta oplodba človeške narave se nam pa kaže v zgodovini katoliške cerkve, v kateri Jezus Kristus skrivnostno nadaljuje svoje včlovečenje in življenje. Poglejmo najprej tisto vedo, katera se zida na spomin — zgodovino. Kaj je zgodovina človeštva brez Kristusa? Kaos, v katerem ne najdemo niti početka, niti končnega smotra, niti skupne vezi ali ideje, ki bi posebne dogodke in prikazni spajala v edinstveno celoto.

Kristus še le je narodom povedal, da so vsi otroci enega nebeškega Očeta, da so vsi ljudje poklicani k spoznanju resnice in k večnemu življenju. Na podlagi teh nauk nahajamo pri sv. Pavlu načrtano osnovno misel občne človeške zgodovine. In kako v vzvišenih potezah se nam poslojpe te zgodovine riše v „skrivnem razodenju“! Sv. Avgustin je izvršil prvo in najtemeljitejšo zgodovinsko-filozofično delo: *De Civitate Dei*. Od Kristusa smo dobili pojem in osnovo občne človeške zgodovine.

Ozrmo se na domišljijo. Noben dogodek ni domišljije umetnikov bolj oplodil, kakor včlovečenje, rojstvo in življenje Kristusovo pa življenje in lepota njegove deviške Matere. Isto tako je v včlovečenju Besedi zažarilo umetnikom solnce najviših idej. Kar se je tisoč osemsto let v lepi umetni najzvzvišenejšega vstvarilo, spočel je človeški duh v premišljevanju največje temeljne skrivnosti kristijanske. In ni li cerkev katoliška, ta nositeljica in bra-

niteljica krščanske dogme, vedno bila in je gojiteljica vseh lepih umetnij? Pa o tem mislimo z g. Selakom še govoriti v posebnem poglavju.

Predaleč bi nas speljalo, ko bi hoteli le površno iz zgodovine dokazovati, kako plodovito vpliva na razum in vedo krščanska dogma. Vže obe temeljni skrivnosti naše vere: včlovečenje Božje pa najsvetejša Trojica obvarujeta razum, ako se jima verno podvrže, osodepolnih zmot v temeljnih metafizičnih vprašanjih, zmot, katere dosledno filozofa speljejo v panteizem. Krščanstvo vže samo po sebi obrača duha proti nebu in večnosti; njegov idealističen znak budi duha in ga ohrani čilega, da se ne zatopi v materijo, in ga tako sposablja sploh baviti se z nadčutnimi, vednostnimi predmeti. Cerkev je bila vedno gojiteljica vsakovrstnih ved, vstanoviteljica šol, buditeljica velikih mož in misliteljev.

Najbolj pa kaže krščanstvo svojo praktičnost vplivaje na voljo. Nobena vera nima mogočnejših nagibov za voljo kot krščanska. Sodba, nebesa, pekel, ljubezen Božja, vzgled Zveličarjev — vse to voljo odganja od slabega, nagiblje k dobremu. Naravni šibkosti voljini pride na pomoč s čeznaravno milostjo. Krščanska krepost je delala in dela čuda; nikjer se ne vzgajajo tako junaški, nepogljivi značaji nego v katoliški cerkvi. Čudovita pri-kazen za praktičnost katoliške vere je vže to, da je cerkev sama, skoz vse veke proti heretikom, ne izvzemši Lutra, proti vsem laži-filozofom noter do naših Herbartovcev in Lindnerjancev branila in rešila prostost človeške volje. Ve to g. Selak? Prostost človeške volje je v katoliški cerkvi — dogma, ki jo je cerkev določila in zagovarjala tudi proti tistim filozofom in leposlovcem, kateri vedo in umetnost dandanes ločujejo od krščanske dogme. Kaj je bolj vporabno za življenje: dogmatično določena prostost, ali neizogibna nujnost človeške volje, katera, ako je resnična, pri človeku onemogočuje vsako prosto t. j. pristno človeško dejanje? Res, praktičen je nauk, po katerem je nemogoča vsaka praksa !!

Pridemo k srcu. Katoliška vera je človeško srce tako vblazila, kaker nobena druga. Bilo bi odveč krščanski ljubezni, ki je svet prerodila, slavo pevati. Kaj pa daje krščanski ljubezni toliko silo? Dogma. Mi v e r u j e m o, da se je Sin Božji iz ljubezni do nas včlovečil, da je kot pravi človek vse ljudi mej seboj pobratil. Iz teh resnic poganja krščanska ljubezen kali; ker, ako nas je On, pravi Bog, tako ljubil, kako bi tudi mi Njega ne ljubili, in radi Njega njegovih bratov, ki so naši bratje, naši bližnji? Tu tiči skrivnost krščanske ljubezni — v dogmi včlovečenja Božjega. Zgodovina osemnajsto let sijajno spričuje, kako plodovita je bila ta dogma za ljubezen.

Da, krščanska ljubezen, izviraajoča iz vere je trda srca člo-

veška omehčala, ogrela. Zenačila je gospodarje in sužnje, bogatine in vboge, moža in ženo, Grke in barbare. Led poganstva, pod katerim je človeško čustvo zamrznilo in odrevenelo, se je stajal, in blagodejno, oživljajoče so se po svetu zlili potoci krščanskega vsmiljenja in radodarnosti. Ni ga najnižega mesta v človeški družbi, do kamer bi ne bila segla krščanska ljubezen, da bi teptanega, pozabljenega človeka iz prahu povzdignila in ga vvrstila mej otroke Božje, mej dediče kraljestva nebeskega! Krščanska ljubezen objema celo človeštvo, v vseh vrstah, na vseh stopinjah kulture in barbarstva: ona vse vsopršuje, vse oblažuje, za vse se žrtvuje: ona je vsem vse. Le pošljite može krščanske dogme, može žive vere, mej barbarški narod; dajte jim prosto govoriti: v kratkem boste iz barbarov pred seboj imeli blaga človeška bitja, omikance! Ta ljubezen uči na cerkvenih lecalh svetovnih mest, ta ljubezen razglablja verske in naravne resnice po vseučiliščnih dvoranah, a ona se vbiva tudi po ameriških pragozdih, po afriških pustinah, da bi ljudožrce pretvarjala v blage, milosrčne ljudi. Vprašajte, kaj aposteljne sv. vere priganja k tolikim žrtvam, k toliki ljubezni do bližnjega — in našli boste, da je dogma, katera uči, da Kristus je Bog, dogma, ki določuje, da biva prihodnje življenje. Vzemite jim vero v božanstvo Kristusovo — glejte, vgasne jim v prsih ogenj svete navdušenosti!

Kako lepo in poetično, a ob enem kako resnično se izraža sv. cerkev o vélovečenji Sinu Božjega: Danes so se nebesa v med scedila — „hodie meliflui facti sunt coeli“. Da, greh je Boga ločil od človeka; in ko se je skrilo človeštvu solnce Božje ljubezni, je vse človeško zledenelo in se strdilo — a v Jezusu Kristusu se je Bog spet s človeštvom združil in se svojim božanstvom vse človeško napolnil in oplodil. Prikazal se je pa v mili, nežni podobi otrokovi, da bi človeško naravo na se vzešči vse človeško oblažil in do svojega božanstva povzdignil. Vélovečivši se, je hotel človeka z vsemi zmožnostmi, v vseh razmerah, zasebnih in javnih, v vseh pojavih in razvojnih stadijih, katerih je zmožna njegova narava, po notranji, duševni, in po zunanji, čutni strani oblažiti in k čeznaravni popolnosti pripeljati. Nič, kar je naravno, kar je človeško, se nima odtegniti vplivanju Kristusovemu, ki nam je posrejuje njegova sv. cerkev. Krivo, nekrščansko je naziranje, kaker bi bila krščanska vera ali cerkev katoliška tuja katerikoli stroki človeškega življenja ali izključena od katerekoli javne ali zasebne človeške zadeve. Ravno zato se nam je Bog razodel ter nam dal vero in milost, da pod vodstvom vere, prerojeni in krepčani po milosti, ne le posamno, vsak zase, ampak tudi skupno, kot družina, kot narod, kot človeško društvo (kajti človek je socialno bitje), tako ž i v i m o i n d e l a m o, da pridemo do čeznaravnega konca, ki nam ga je Bog določil. Katoliška dogma tedaj je vže po svojem poglobitnem smotru praktična ali vporabna, ker prav zato je razodeta človeku, da po nji d e l a i n ž i v i,

kajti: „Moj pravični iz vere živi“ — uči apostelj. Življenje človeško pa obsega vse, kar človek misli, hoče, dela, privatno in javno. Tedaj celega človeka in celo človeštvo, celo človeško življenje, naj se razvija in javlja kaker hoče: v se obsega krščanska vera in milost, vse se mora pokoriti včlovečeni Besedi, Jezusu Kristusu, ki je temeljna skrivnost krščanstva. Niti veda, niti umetnost, niti slovstvo niti politika, niti duh niti materija, nič, prav nič ni izvzeto postavi Kristusovi.

Kako se pa v katoliški cerkvi, zidani na izpovedanji velike skrivnosti: Ti si Kristus, Sin živega Boga — nebesa v med scejajo, kako se cerkev prilaga vsem ljudem, vsaki starosti, vsakemu stanu, vsem človeškim razmeram, vse goječ, vse blažeč, a nič, kar je dobrega, kar je naravnega zatirajoč, o tem naj podučí g. Selaka eden največih misliteljev vseh časov, sv. Avgustin: „Katoliška cerkev ne objema samo Boga, ampak tudi ljubezen do bližnjega, in sicer tako, da se v nji dobiva zdatno zdravilo vsem zlom, katera morajo ljudje prenašati zastran svojih grehov. Ona podučuje in vzgaja otroke po otroško, može krepko, starce mirno, kaker tirja starost ne le telesa, ampak tudi duha. Ona podreja v čistostni in verni pokorščini žene njihovim možem, pa ne radi samopašne mesenosti, ampak da se potomstvo množi, da se ohranja domače družno življenje; ona stavlja soproge na čelo sprogam, ne kaker bi se hotela rugati šibkejemu spolu, ampak radi zakonov, ki so polni ljubezni do njega. Ona podreja sinove roditeljem, rekel bi, z nekim prostovoljno izbranim si sužnjištvom. Ona nalaga roditeljem, da vodijo otroke svoje z neko milostno gospodovalnostjo. Ona brate spaja z brati z vezjo vere, še ožiše kaker jih more vezati kri. Ona, spoštujoč vsako sorodstvo, vsako krvno razmerje, vsako vez narave in srca vtrjuje z vzajemnostjo ljubezni. Ona uči in vkazuje služabnikom, da so zvesto pokorni gospodarjem svojim ne le ker morajo, ampak iz dolžnosti in ljubezni; a kažoč na Boga kot najvišega, skupnega gospoda, dela gospodarje služabnikom mile, kateri raji le svetujejo, kaker bi vказovali... Ona, spominjajoč na prve, skupne stariše, združuje državljane, narode, vse ljudi ne le v društvo, ampak v bratstvo. Ona zapoveda kraljem, da skrbe za svoja ljudstva, zapoveduje ljudstvom, biti kraljem pokornim. Ona uči neprestano, komu smo dolžni dati čast, komu sočutno ljubezen, komu spoštovanje, komu bojazen, komu tolažbo, komu oduševljenje, komu poduk, komu svarilo, komu obsodbo, komu kazen — vse to uči, dokazujoč, da nismo dolžni vsem vsake reči, niti vsem ljubezni, a nikomur krivice“.

Najdete li eno samo versko resnico, ki bi se ne bila tudi v življenji vernikov vpodobila v tej ali oni obliki? Koliko je cerkvenih redov in kongregacij, koliko bratovščin in duhovnih zavez, ki so osnovane na podlagi te ali one verske skrivnosti! In prav verska skrivnost je, katere moč druží in prešinja posa-

mezne ude, da v svetem navdušenju, vstrajno, v bratovski zvezi delujejo za skupen smoter. Koliko je vže v našem veku dogma brezmadežnega spočetja vplivala ne le na нрав vernikov, ampak tudi na vede, na umetnosti, na socialne razmere! Odkar se je oklicala ta dogma, začeli so se katoliški narodi prerojevati; ta dogma pripravlja v svetovnih razmerah velikanski prevrat, mi pričakujemo od nje za cerkev in človeštvo nove dobe. Nam se zdi, da nobena vera in nobena filozofija, bodi še tako naravna in človeška, ni v zgodovini radikalniše in obsežniše pokazala svoje vporabnosti nego kristijanska sè svojimi dogmami.

Kolika razlika mej krščansko dogmo pa mej idejami Platonovimi, s katerimi se drzne g. Selak jo primerjati! Imenujte nam mesto, imenujte narod, da, imenujte družino, ki bi si bila Platonov nauk o idejah vzela za vodilo v življenju! Nepraktične, le za brezplodne spekulacije stvarjene so sisteme modernih filozofov. Vporabite, ako vam je mogoče na življenje teorijo filozofa Hegela, ki je trdil, da on sam razume svoj nauk, a drug človek razume ga ne nobeden! Vzemite očaka moderne filozofije, Kanta, pa pojdite ter z njegovo teorijo spreobračajte, poboljšavajte grešnike, vzgajajte narode! Stopite mej barbaram in vtepaajte jim v glavo Kantovo etično pravilo, ki se glasi: „Delaj tako, da bi mogla morala tvoje volje ob enem veljati kot princip občega zakonodvajstva in bi ti to tudi pametno mogel hoteti“. Kaj pod solncem si moremo misliti bolj nepraktičnega nego je to — praktično vodilo največjega modernega mislitelja! Pravilo hoče predložiti, po katerem imamo delati, a z isto sapo zahteva od nas, da imamo mi postaviti pravilo za delanje vsem drugim ljudem! To je praktičnost! Kaj pa še le, če vzamemo teoretične stavke Kantove filozofije? Kam pelje nauk o sintetičnih sodbah a priori? G. Selak, ki modrujete o nevpornosti katoliške dogme na vedo in umetnost, poskusite to fundamentalno dogmo nove filozofije vporabiti na mišljenje in vedo človeško, in videli boste, kako ona spodmakne tla vsej izvestnosti našega spoznanja, kako zmaje temelje vedam, človeka pa poganja v naročje brezupnemu skepticizmu, ki je grob vedi, naravi in umetnosti!

Dr. Mahnič.

Apologetični razgovori.

Apologet mora danšanes braniti vedo in vero.

Apologija se mora danšanes raztezati na dvoje: na vedo in vero. Apologija je namreč obramba. Apologija brani resnico. Resnica je sicer le ena, a dvojen je način, po katerem se človeku razodeva. Prvi je način naravnega umovanja, drugi je način čeznaravnega razodenja. Kar doumemo z naravnim razumom, je predmet vede, božje razodenje pa si vsvajamo z vero. V naših časih se pa ne napada le vera, ampak tudi veda. Rušijo se celo temeljni zakoni človeškega umovanja; to je pa osodbiše za človeštvo, kaker da bi se le veri spodnašala tla. Kajti prvič, ako je naravno spoznanje negotovo, ničevno, mora pasti tudi vera; drugič je potem nemogoča vsaka veda, in sploh vsako logično dokazovanje; in tako je z eno besedo: človeštvo obsojeno v duševni nihilizem. Od tega prihaja apologetiki dvoja naloga: braniti vedo in braniti vero. Vedo pa stavimo tu pred vero, kaker treba temelj postaviti pred zidovjem. V naravnem razvoju je veda pred vero, razum pripelje človeka k veri, katerej se mora potem razum sam podvreči.

Potemtakem bomo tudi mi najprej obranjevali razum napadov, s katerimi se skuša rušiti objektivna veljavnost njegovih zakonov in človeškega umovanja sploh; potem še le preidemo k obrambi verskih resnic.

Mi bomo govorili tistim razumnikom, ki — hote ali ne hote — dvomijo o resnici krščanstva in tiste katoliške vere, katere nauk izpovedamo mi. Nečemo pa koj od začetka moliti jim «apostolske vere» niti jim vsiljevati svojega verskega naziranja, ampak govoriti hočemo z golim naravnim razumom, pričakujoč, da nas bodo poslušali in naše razprave brali razumniki. Ako se glede glavnih točk umstvenega spoznanja sporazumemo, potem ne bo težko nekako sporazumenje doseči tudi glede verskih vprašanj.

Da si pa kot konečni smoter postavimo dokaz katoliške resnice, nima žaliti razumnikov, kateri ne verujejo; ker da je nam in našemu listu katoliška vera edino prava, mora pač vsem očitno biti. Pa mi tudi očitno izpovedamo, da z vsem, kar pišemo ali razpravljamo, edino namerjavamo svetu pojasnit, oslaviti katoliško resnico. Saj drugače tudi biti ne more. Vsak razumno delujoči človek, torej tudi pisatelj, mora služiti kateremu smotru. Da torej katoliški duhoven, v listu, ki nosi naslov «Rimski Katolik», zagovarja, vtrjuje katoliški nauk, je ravno tako naravno, kaker da materijalist zagovarja svoj materijalizem, idealist svoj idealizem.

Resnica biva, bodisi kakeršnakoli; in človek, ako ni siloma v sebi zatrl vsakega idealnega teženja, hoče resnico spoznati; ko jo je pa spoznal, čuti v sebi dolžnost tudi pripoznati jo in se ji podvreči. Vem, da tako mislijo tudi po Slovenskem vsi dobro misleči dvomljivci in — brezverci. Več nam ni treba.

Resnica biva — smo rekli. Mi bomo tedaj z razlogi, ki nam jih podaje razum, poskušali dokazati, da ta resnica biva v krščanstvu, katero se čisto in celo nahaja v katoliški cerkvi. Komur bi se eden ali drug teh razlogov ne zdel logičen, naj nam koj blagovoli poslati svoje pomisleke ali vgovore. Rešili mu jih bomo stvarno, brezstrastno.

Tako začnimo eden drugemu se bližati in med seboj se spoštovati — to bodi pot, ki naj nas privede do toliko zaželeane sloge in edinosti!

Ali je pa mogoče resnico spoznati? Skepticizem.

To je osodno vprašanje, katero se stavi — rekli bi lahko — odkar človek na zemlji misli. To vprašanje stavijo skeptiki. In nanje odgovarjajo s kratkim: ne!

Mi seveda o skepticizmu govorimo kot o nekakem filozofičnem zistemu — o «nekakem» pravimo, ker po pravici bi se pomišljali nauk, kateri izpostavlja vsako filozofijo v posmeh, odlikovati s častnim pridevkom filozofičnega. Prvi pa, ki je dvome dvomljivcev zbral, vredil in znanstveno skušal vtemeljiti, oče skepticizma, je Grk Pyrrhon. Ta je spremljal Aleksandra Vel. v Indijo, pozneje je učil v grškem mestecu Elis. Njegovih naukov so se poprijeli nekateri akademiki. Mej učenci Pyrrhonovimi nam stari imenujejo posebno Timona.

Kar sta učila Pyrrhon in Timon, ponavljajo v glavnih točkah skeptiki vseh časov. Kdor hoče srečno živeti, pazi naj na troje: prvič, kake so stvari, drugič, kako se imamo nasproti njim vesti, slednjič, kako srečni so tisti, ki se nasproti stvarem tako vedejo, kaker je prav. Kar se prvega tiče, nas niti čuti niti naše mnenje ne podučuje, kake so stvari v resnici. Da se mi zdi kaj sladko, priznam, da je pa kaj tudi v resnici sladko, trditi ne morem. Ravno tako ne sme nihče trditi, kaker bi bilo kaj po svoji naravi dobro ali slabo, ampak tako le ljudje s o d i j o. O ničemer se ne da reči, da je bolj to kot ono; vsaki trditvi, vsakemu nauku se da oporekati z ravno nasprotno trditvijo.

Iz tega sledi sam ob sebi odgovor na drugo vprašanje. Ako o stvareh ničesar gotovega ne vemo, združimo se vsake sodbe: trditi ne smemo ničesar nikdar. Predrzo bi bilo z izvestnostjo soditi: tako je, tako ni; sme se k večemu reči: zdi se mi, mogoče je, morda, nečem določevati, vse je nedoločeno, za vsak razlog se da navesti enako veljaven protirazlog, ti rečeš tako,

drug bi rekel drugače! Kdor reče: «Ničesar ne trdim», mora dostaviti še: «Niti tega ne trdim, da ničesar ne trdim». Ako praviš: «Vse je nedoločeno», pomeni «je» le toliko kar «zdi se», itd. Naši izreki, naše sodbe so povsem odvisne od notranje razpoložnosti (*παθος*), ne da bi izražale nekaj zunaj nas resničnega.

Tretjič: pravo srečo in mir vživa le tisti, ki se zdržuje vsake sodbe o čemersikoli. Popolna brezšodnost in nebržnost, ali je kaj ali ni, in kako je — to je skeptikovo glavno pravilo za življenje. Brezumna množica povprašuje po tem in onem, se strastno vnema za nazore, za tradicije, gre v boj za postave, v tem ko skeptik miren ostane, ne da se motiti od različnih mnenj; v samega sebe zatopljen si ne lomi glave o tem, kaj je dobro, kaj slabo, kaj se sme, kaj se ne sme, marveč s pomiljevanjem zre na veliko druhal, ki se lovi za — oslovo senco! — Apatija za vse — to je filozofija skeptikova!

Vender — omeni skeptik dalje — se mora ločiti mej teorijo in življenjem. Popolna brezbržnost je mogoča le v teoriji, ne da se pa izvesti po praksi. Kajti v življenji treba delati, treba izbirati mej tem in onim, treba torej tudi hote ali nehoče ločiti mej dobrim in slabim! Seveda kdor tako dela, ne ravna kot filozof, ampak le po nefilozofičnem mnenji velike, brezmiselne množice! Tudi ima praktično življenje neke potrebe, katerim se ne moremo izogniti. Nekatere prikazni, nekatere predsodke, moramo, vsaj navidezno, sprejeti kot neovrgljive resnice, kaker n. pr. da biva Bog, da je objektivna razlika mej dobrim in slabim; ker teh in enakih stavkov ne moremo ovreči, da ne bi rušili temeljnih pojmov socijalnega in državnega življenja. Tej potrebi se vda filozof. Pravi modrijan brzda svoje poželenje, trezno in hladno sprejme vse, kar se mu pripeti (*μετριοπαθειν*). Do te brezčutnosti pa pride po trdnem prepričanji, da vsaka nezgoda je neizogibna, naravna, ter niti dobra niti slaba, v tem ko navadni človek, ki ni filozof, dvoje zlo trpi, namreč nezgodo samo pa to, da smatra nezgodo za pravo nezgodo.

Mi smo se pri starih skeptikih nekoliko pomudili, ker nahajamo pri njih bistveno vže vse razloge, kateri navajajo za svoj nauk tudi novejši skeptiki. Naši filozofični idealisti n. pr. ponavljajo isto, kar je učil akademik Arkezilaj: trditi z objektivno vtemeljeno gotovostjo se ne da nič, niti to, da ne moremo ničesar vedeti; kajti za vsako nasprotno trditev se dajo navesti enako tehtni razlogi. Nauk o negotovosti spoznanja je pa podpiral Arkezilaj posebno z nazorom Platonovim o nezanesljivosti čutov — prav tako, kaker naši idealisti, katerih nekateri so prišli vže tako daleč, da celo čutnost taje.

Isto tako se dajo glavni stavki Kantovi, ki je pravzaprav početnik najnovejšega filozofičnega skepticizma, v svojih posledicah izvesti na teorijo, katero je predaval stari skeptik Karneades: Človek nima sodila za objektivno resnico, vspeti se more le do

subjektivne verjetnosti. V čutnem zaznavanju se zavedamo zaznane objekta in zaznajočega subjekta. Glede na objekt je zaznanje pravo ali nepravo, vkoliker se z objektom zлага ali ne; glede na subjekt pa se zaznanje zdi pravo ali nepravo. Kajti da bi mogli soditi, ali je zaznanje pravo ali nepravo, bi morali pravo predstavo vže imeti, da bi mogli z njo ono naše zaznanje primerjati. Toda predstavo ali pojem si moramo še le najti. Zatorej pa ne more čutno zaznanje in iz nje dobljena predstava (*αισθησις, φαντασια*) biti sodilo resnice. Nezaupnico čutom je podpisal tudi Kant, in ravno ker je zavrgel zanesljivost čutnega zaznavanja, je postavil za temelj svoji noetiki in celi filozofiji nauk o človeku vrojenih miselnih oklikah, po katerih se določuje in vso veljavo dobiva naše spoznanje.

Da, pri starih najdemo tudi take, ki so celo tajili one neposredno razvidne stavke, ki so neobhoden pogoj in podstava vsakemu umovanju. Ravno kar omenjeni Karneades je zavrgel matematično evidentno resnico: kar je tretjemu enako, je enako tudi mej seboj — prav kaker delajo tudi naši Hegeljanci in drugi absolutni idealisti, kateri zametajo celo stavek protislovja, izključenega tretjega itd.

Iz tega razvidimo torej, da res ni nič novega pod solncem, kaker pravi stari prigovor.

Kako nam je soditi o skepticizmu? — Obsojati ga mora vsak trezno misleči človek.

Kritika skepticizma.

Skeptik obupava nad resnico. — Besedo «resnica» moremo vzeti v dvojem pomenu. V prvem je resnica isto, kar objektivno bivanje ali reč sama na sebi, vkoliker more biti predmet spoznavajočega razuma. Biva li resnica v tem pomenu? Da nekaj objektivno t. j. neodvisno od našega predstavljanja biva, ne more nihče vporekati. Res, da so taki, kateri tajijo vsakeršno trajno, v sebi dovršeno bivanje, češ, vse se neprenehoma preminja: vse p o s t a j a, nič ne b i v a (alles w i r d, nickts i s t), vender bi bilo potemtakem vsaj postajanje resnično. Nadalje mora postajanje ali imeti kak začetek ali je brez začetka t. j. od vekomaj, mora izhajati ali od drugega vzroka ali je samo sebi vzrok; ali ima kateri konečen smoter ali je brezsmotreno itd. Take in enake so določbe bivanja oziroma postajanja. Torej ne da se dvomiti o nečem, kar biva neodvisno od našega misljenja in more biti predmet spoznanja.

Pa pri skepticizmu se ne vpraša toliko, ali kaj objektivno biva; o tem ne dvomi nego norec — ampak ali je sposoben naš razum to, kar objektivno biva, z gotovostjo spoznati. Pred vse človeško spoznanje stavijo skeptiki velik vprašaj, drugi se ne po-

mišljajo človeškemu razumu kar na kratko odrekati vsako sposobnosti izvestnega spoznanja. — Taki nazori so povsem krivi.

Pred vsem vprašamo: čemu ima človek razum? Razum je zmožnost. Vsaka zmožnost je za to, da se dejstvuje; razum se pa dejstvuje po spoznanji. Razum je torej za spoznanje; predmet spoznanja je pa resnica. Tajiti torej, da razum je smožen spoznati resnico, je isto kar trditi, da razum ni zmožnost, da razum — ni razum. Razum je po naravi ravno tako stvarjen za resnico, kaker oko za luč, uho za glas. Protivno bi bilo stvariti oko, da nikdar ne gleda, stvariti uho, da nikdar ne sliši; ravno tako protivno je stvariti razum, kateri bi ne imel nikdar ničesar razumeti! Tako protivnost staviti v naravo je isto, kar naravo zatajevati; kajti naravi lastno je, da vsaki reči postavi smoter, po tem smotru določi bistvo reči same. Vsaka reč vtoliko je, vkoliker služi svojemu smotru; brezsmotrenost in nebivanje se identifikujeta.

Kdor razumnemu bitju, kakeršen je človek, odreka zmožnost spoznati resnico, obsoja je v večno nesrečo; kajti vsako bitje najde srečo v dosegih svojega smotra. Razumno bitje je pa mej vsemi drugimi (nerazumnimi) najpopolnše; iz onega nauka bi tedaj sledilo, da je najpopolnše bitje v stvarstvu najnesrečniše. Vže radi tega tedaj moramo človeku kot razumnemu bitju priznati zmožnost spoznanja.

Pa vzemino zdaj človeško spoznanje, kakeršno je. Skeptik trdi, da to spoznanje je le dozdevno t. j. ne izraža, vsaj z gotovostjo ne, objektivnosti reči; ono je glede objektivnosti ničevno, sanjarsko. Ker se vzdigajo na podlagi človeškega spoznanja vse vede, sploh vsa teorija, velja ista sodba tudi o poslednji. Znanstvena teorija, kot plod subjektivne, glede objektivnosti negotove in nezanesljive dozdevnosti, bi morala biti za življenje in sploh za realno bivanje reči neporabna. In res, bili so vže taki, ki so smatrali vso teorijo in vede za slabe, pogubne, ki so zahtevali, naj bi se vseučilišča in drugi zavodi, v katerih se goji filozofija in viša teorija, pozaprli — mej drugimi nam imenuje zgodovino tudi Husa in Lutra. Po Rousseau-ovem nauku bi se morali ljudje odpovedati vsaki viši izobrazbi in povrniti se v prvotno, živalsko stanje, da dosežejo pravo srečo. A temu ni tako. Vednostna teorija je za življenje podovita, vse stroke človeške vede se dajo tudi na delo vporabiti. Teoretično izobražen more, ako prav razume svojo teorijo, tudi v življenji večje tvorbe izgotavljati nego oni, ki teorije ne pozna. Ko se ima zidati železnična proga z velikanskimi mosti, predori, ko se ima staviti nova tovarna — pokličemo teoretično izobražene inženjerje, tehnihe in mehanike, a ne zidarskega podajalca ali kurjača. Kaj daje prvim prednost pred poslednjimi? Ne li teorija? In kdo daje človeštvu vodila za življenje, za politično delovanje, kdo presoja pesniške umotvore? Ne li oni, kateri se ravno v teoretični izobrazbi najviše povspnejo, namreč filozofi? Iz tega sledi: Ako je veda, ako je teorija tako vporabna

na naravo in življenje, da človeka in naravo dejansveno spopolnjuje, moramo priznati, da teorija človeških ved se zлага z objektivnostjo reči, z družimi besedami, da naše spoznanje ni golo subjektivno dozvedanje, ampak pristen obraz zunaj nas bivajoče realnosti, obraz, ki ga razumu vtisnejo reči po čutnem zaznanju. Kako bi sicer naše spoznanje tako tvoriteljno, tako plodovito vplivalo na realni svet zunaj nas?

Stopimo en korak dalje. Menimo, da noben nauk ne stoji v tolikem, v vednem navskrižju z naravo in realnim življenjem nego skeptiški. Vzemimo absolutnega skeptika. On dvomi o vsem, ne priznavši veljavnosti niti stavku prekoslovja. In vendar v dejanji sam vedno greši proti temeljnemu zakonu skeptične teorije. Saj brez stavka prekoslovja ne more izreči niti ene trditve, torej tudi ne, da on sam dvomi o vsem; ker, ako nima objektivne veljave stavek prekoslovja, on, ki dvomi, more biti tudi ne-on, in v istem činu more biti njegov dvom tudi ne-dvom! In kaj še le, ako prenesemo teorijo absolutne dvomljivosti na življenje in na socialne razmere? Ne govorim tu o pogubnih posledicah skeptičske teorije na nraavnost, kajti razlika mej dobrim in slabim, mej čednostjo in grehom se izvaja potem iz subjektivne dozvednosti, to je pa isto, kar spodnesti tla vsaki nraavnosti — ampak rušiti se morajo celone najnraavniše vezi, katere sklepajo otroke sè stariši, bližnjega z bližnjim; kajti sè stališča absolutne dvomljivosti ni več gotovo, ali sem jaz resnično jaz, ali si ti v resnici isti ti, katerega se mi kažeš! — Teorija, ki vsak korak pride navskriž z razmerami, ki so vtemeljene v naravi sami, da, teorija, katera, ako jo na dejanje vpotrebitno, naravo samo vničuje, je nenaravna, torej napačna — nenaraven, napačen je skepticizem!

Zdelo se nam je potrebno nekoliko obširniše govoriti o skepticizmu, predno preidemo k posameznim apologetičskim vprašanjem; kajti skepticizem dandanes tako razjeda in razbegava duhove, da se ne upajo povspeti niti do najpriprostejših resnic, ki presegajo čutno zaznavanje. Še se spominjam, kako se nam je na srednjih šolah v glavo vtepalo: dvomiti treba o vsem — dvom, večni dvom je delež človekov! Dokler se duh pokori teoriji absolutnega dvoma, je brezvspešno vsako dokazovanje; absolutni dvom preprečuje pot kaker do vsake vede, tako tudi do apologetičnega razpravljanja. Predno začnemo iskati resnice, si moramo pridobiti prepričanje, da nam je mogoče resnico tudi najti.

Dr. Mahnič.

Liberalizem je zakrivil socijalno bedo.

Novejša nevera, katera se razširja vže nad sto let med človeštvom, je liberalizem. Liberalizem uči, da naj se i posamezen človek i človeška družba v obče razvija prostovoljno, ne da bi se ozirala na zakon od Boga postavljen. Liberalizem hoče odtrgati človeštvo od Boga in njegove cerkve. Njegovi temeljni nauki so: 1) Razvoj in napredek človeške družbe tirja, da se vse človeštvo osnuje in razvija, ne da bi se oziralo na katerkoli vero, ampak prosto, kaker bi vere ne bilo, ali pa tako, da se ne dela razlike med pravo in krivo vero. 2) Ker se liberalizem ne ozira na Boga ali ga celo taji, tedaj tudi ne pripoznava božje avktoritete in postave; priznava pa narodovo oblastvo (Volkssouverainität), od katerega izvira vsa oblast; a to oblast prisvoja le b o g a t i n o m in v e l j a k o m, pri prostemu ljudstvu na prisvaja le „narodno voljo“, katera mora biti najviša postava. 3) Ker ne priznava Boga, je liberalizmu „država izvor vsakega prava“. 4) Liberalizem uči, da je glavni namen vseh državljano in tudi države tukajšna sreča, in blagostanje, do katere imajo vsi pravico.¹⁾

Liberalizem pripoznava sicer teoretično narodovo (ljudsko) oblastvo (Souverainitet), praktično pa jo prisvaja le bogatim in višim. Saj je dovolj jasno, da moramo iskati vzroka sedanji socijalni bedi le v liberalizmu. Liberalizem sicer vedno tirja svobodo in vse pravice, a le sebi, drugim pa ne. Ravno liberalnemu gospodstvu, katero se širi vže 100 let po Evropi, moramo očitati, da je provzročilo ono socijalno bedo in revščino, katero najdemo povsod med delavskim ljudstvom. Kapital se zbira le v rokah nekaterih mogotcev, velika večina ljudstva pa vboža. Liberalni, brezvestni mogotci napolnjujejo neprenehoma svoje žepe, blagostanje priprostega ljudstva pa gine dan na dan. Z novejšim postavodajalstvom vdobili so ti ljudje v roke vse javne zadeve in gospodarijo kaker hočejo in kaker jim nese. Tovarne kažejo nam dandanes žalosten prizor: v njih in po njih zbira se v rokah nekaterih ljudi ves denar in zaslužek, v njih in po njih pa kaže se nam največe vboštvo in beda delavskega ljudstva, v njih izgublja delavec svojo prostost, svojo neodvisnost, ker mora biti gospodarju slepo pokoren.

Dandanes imamo postave, katere prepovedujejo prestop določenege števila delavskih ur, postave, katere določajo dnino (mezdo), postave, katere prepovedujejo delo ob nedeljah in praz-

¹⁾ Müller: Theol. moralis I. str. 33.

nikih, postave, katere gledajo na spol in starost delavcev. Ali kaj je liberalnemu mogotcu do vbogega trpina, kaj do postave? Vbogi tlačan mora delati ne po dvanajst, ampak celo po štiri in dvajset ur: delati mora za mezdo, s katero komaj preživi sebe, delati v dan nedelje in praznika in niti se mu ne da pri lika, da bi se odpočil, ali pa da bi zadostil svojej krščanski dolžnosti! Vsled novejšega obrta, kateri je skoraj ves v rokah liberalnih gospodov, propal je domači mali obrt, ljudstvo je obložalo in siljeno je iskati si pomoči v tovarnah. Kdor se izogne Scili, pride v Karibdo. V tovarnah izgubi ljudstvo vso prostost in neodvisnost, večkrat tudi vero in nedolžnost!

„V prekucijah poprejšnjega stoletja so se vničile stare zadruge delavskih stanov, a novih v nadomestilo niso nobenih osnovali; države so se vedno boli odtujevale krščanski nravi in krščanskim načelom in tem potom je pripadalo osamelo delo, ostanši brez podpore, v žrelo brezsrčnih bogatinov-posednikov in nebrzdane polhepne konkurencije. Pridružile so se denarne spletke modernega oderuštva ter pomnožile zlo. Cerkev je sicer pogosto obsojala oderuštvo, a kljubu temu se ga nenasitni kapitalizem poslužuje pod drugo krinko. Produkcijo in trgovstvo prilastili so si nekaterniki kot svoj monopol in zato so le nekateri nerazmerno bogati delavske stanove vkovali skoro v jarem suženjski.“¹⁾

In res, premišljujoč žalostno stanje vbogega delavskega ljudstva spoznamo, da so vbogi delavci pravi sužnji, podobni onim za časa Rimljanov. Pri starih narodih najdemo neko vrsto ljudi, katerim je bilo delo največa nečast. Ti ljudje so živeli v taki prevzetnosti, da so gledali na delavsko ljudstvo z največim zaničevanjem, da celo dotika z delavcem bila jim je nečastna! Aristotel in Ciceron kažeta javno svoje zaničevanje do dela in delavcev. Platon pa ne prilastuje v svojej idealni državi delavcem nikake pravice in vpliva na državno življenje. Ker se je delo sovražilo, sovražil in zaničeval se je dosledno tudi delavec-suženj. Ta ni imel nobene pravice, da, ponižalo se ga je do ničvredne stvari „vile mancipium“, bil je popolnoma pod oblastjo gospodarjevo, kateri je imel pravo tudi do njegovega življenja. Aristotel sam nazivlje sužnja „živo orodje“. Kako je pa dandanes? Brezsrčni liberalni mogotec napolnjen je z istim zaničevanjem do dela in delavskega ljudstva in naj že koliker hoče bobna na svojo humaniteto, ima vendar svojega delavca za sužnja. Stvaritelji liberalizma v pretečenem stoletju so nazivali delavca „canaillé“. Liberalnim fabrikantom ni do sreče in blagra vbogega ljudstva; njim je delavec le „delavna moč“, živo orodje hli stroj, kateri se sedaj rabi, zavrže, ko se postara in opeša.“²⁾

¹⁾ Okrožnica o delavskem vprašanju.

²⁾ Stöckl: Das Christenthum I. 197.

Kolikrat mora človek videti, da se vbogi delavec preganja, da mora delati noč in dan — neprenehoma tudi 36 ur — da se mu ne dovoli nedeljskega počitka, da nima nikjer proste besede, in ko speša, ali se postara, pošlje ga brezsrčni gospodar domu, češ, ti nisi več za rabo!!

Tako poniževalno ravnanje z delavci rodi žalostne posledice. Bolj ko oboža priprosto ljudstvo, ruši se tudi v državi socijalni red. Kaj je provzročilo n. pr. pri Rimljanih nemire za časa ljudovlade, kaj agrarne nemire? Odgovor je kratek: razlika med bogatim in vbogim.¹⁾ Bogataši so imeli neizmerna posestva in polja, katera so obdelovali sužnji — niže ljudstvo je vedno bolj vbožalo; dosledno se je bilo nakopičilo v rokah nekaterih vse bogastvo, ljudstvo pa je živelo v revščini in bedi. Ali ta nenaravna razlika med bogatim in vbogim je rodila v nižem ljudstvu sovraštvo do bogatašev, katero se je javilo v pogostih nemirih, vstajah in izseljevanjih. Vsled takih notranjih vporov so se rušile v rimskem cesarstvu vse socijalne vezi in velikanško rimsko cesarstvo je začelo propadati. Ako pridejo v živem organizmu življenjske moči v mej sebojno nasprotstvo, visi življenje njegovo na niti in najmanji vzrok je bo končal. Tako je bilo v starem veku. Sužništvo je razdvojilo društveno življenje in velika razlika med bogatim in vbogim je nastala. To je vzrok, da se ni mogla več država vstavljati zunanjim sovražnikom, da je posled — podlegla.

Nenaravno razmerje med bogatim in vbogim je tudi danes vzrok raznim vporom in pogubljivim težnjam. Ker skuša liberalno gospodarstvo spraviti delavca na žalostno stališče starega poganskega veka, preti mu sedaj nevarnost od sovražnika, kateri rije med delavskimi krogi. Ta sovražnik je socijalizem. Socijalizem hoče obožanemu delavskemu ljudstvu pomagati pridobiti mu zopet svoje pravice — kar je gotovo hvale vredno — ali doseči hoče svoj namen ne s pomočjo krščanstva, ampak v nasprotji z njim — in to je slabo, nevarno, nemogoče! Socijalizem se je porodil iz liberalizma, izpoveda iste temeljne nauke — razločuje se od liberalizma le v tem, da je v svojih naukih dosleden ter jih skuša tudi v življenji vresničiti do njihovih najskrajših posledic. Socijalizem odobruje liberalni nauk o narodnem oblastvu (Volksouverainität), ali ovo oblast prilastuje le delavcem, kateri naj bi se polastili državnega vladanja in dajali postave. Leon XIII. pravi: „Socijalisti, hoteč odstraniti to zlo — o nenaravni razmeri med kapitalom in delom, o kapitalističnem izsesavanji — ter hujskajoč reveža proti bogatinom, razširjajo trditev: „Privatno posestvo mora nehati, posestvo mora postati skupna lastnina vseh, in to naj doženejo po vladah za-

¹⁾ Weiss: Weltgesch II. str. 729.

stopniki ljudstva. S tem da vse posestvo prenašajo od posameznih (kapitalistov) na celokupnost, menijo socialisti odstraniti vse nepravilike, le da se premoženje in njega prednosti enakomerno razdelijo med vse državljane. Toda ta načrt ne bo nič pripomogel za vgodno rešitev socialnega vprašanja; nasprotno pa je v veliko škodo tudi delavskim stanovom; dalje pa zelo krivičen. ker siloma pritiska na postavne posestnike; naposled je tudi nasproten državnemu redu ter celo'grozi državam s popolnim razdorom¹⁾. To pa morejo socialisti doseči le potom revolucije. Liberalni mogočni kapitalisti tresejo se pred strašno revolucionarno silo nekrščanskih in nevernih delavcev. Ali krivi so le sami. Leon XIII. začenja omenjeno okrožnico o delavskem vprašanju: „Novošegni (brezverski, liberalni) duh, ki vže dlje časa prevladuje ljudstva, je dozoril vže na političnem polju svoje pogubne sadove; sedaj pa d o s l e d n o sega na narodno — gospodarsko polje. — Mnogo je vzrokov, ki povspešujejo ta razvoj: Mogočno je napredovala obrtnija, ker se vedno spopolnjujejo tehnični pripomočki in se obrt izdeluje po novem načinu; bistveno se je spremenilo medsebojno razmerje med posestniki in delavci; denar je nakopičen le v maloštevilnih rokah, velika množica pa vbožava: med delavci se vedno bolj razširja samozavest; čutijo se močne in organizujejo se v vedno tesnejših zvezah. Vse to je vzbudilo perečo socialno nevarnost, v kateri se nahajamo. Kaj vse je v nevarnosti v tem boju, to čutijo vsi duhovi, ki v upu in strahu gledajo v prihodnost“. — Poleg socialistov imamo še anarhiste in druge revolucionarne rovarje. Tudi kujanje pri delu (strajki) se porajajo priča žalostnega položaja delavcev. Ker stavijo brezvestni delodajalci delavcem le prevečkrat pretežavne zahteve, ker jih za premajhno plačilo silijo le predolgo časa delati, vstavljajo delavci delo, da pritiskajo na delodajalce. — Vse te žalostne prikazni pričajo nam o mršavem stanju sedanje človeške družbe in socialnega reda. Vse to je zakrivil — oče liberalizem, katerega navzlic tolikim britkim skušnjam še dandanes naši državniki tako skrbno gojijo.

Ali liberalizem ni le gmotno obožal ljudstvo, ampak skuša je tudi duševno vgonobiti t. j. skuša mu vzeti vero in pravno. — Kaker noče liberalizem sam pri sebi trpeti verskega mišljenja, tako ga ne more prenašati tudi pri svojih podložnih. Liberalizem se ne meni nego le za telo, za fizično stran človeške narave — dušo, prostost volje ali taji ali prezira; tudi ne veruje čeznaravni cilj človeštva. Dokler ohrani človek vero ter po njej dela in živi, mu ne more nihče odvzeti zavesti, katero ima o svoji dostojnosti kot otrok Božji, kot kristijan, o svojem nebeškem poklicu, in vsak pravi vernik to dostojnost skrbno čuva in brani.

¹⁾ Okrožnica o delavskem vprašanju.

Liberalizem pa vidi v svojem podložnem le sužnja, vidi le „živo orodje“ in hoče v njegovem srcu zatreti vsako misel na ono naravno in čeznaravno dostojnost in na prava iz nje izvira-joča; zatré pa mu to misel, vzemši mu vero. In da se na to tudi dela, vidimo sami lahko vsakidan. Vbogemu ljudstvu se jemlje prilika, da bi zadostilo svojim duhovnim potrebam: sili se je, da dela v petek in svetek, delavcu ne da se toliko časa, da bi le malo pomislil, da ni vstvarjen za „mašino“, ampak za nebesa! Kolikokrat se pritožujejo delavci, da morajo delati ob nedeljah in praznikih, da ne morejo niti k maši. Zato vidimo, da se ravno v delavskem ljudstvu širi nevera, da imajo ravno preprosti delavci jako čudne pojmi o veri. Česar ne nauči lastna naravina pokvarjenost, doneso razni oznanjevalci krivih naukov, katerih ne manjka nikjer, majmanj v delavskih krogih. Kjer pa ni vere, ni tudi pravosti. In tako vidimo, da so tovarne prava semenišča nenravnosti. Delavci se po tovarnah moralčno popolnoma pokvarijo in ni čuda, da se danes nahaja v delavskem stanu vsake vrste nenaravnih pregreh in razvad, nenravnost in grde pregrehe.

Liberalizem s svojim naukom je tedaj zakrivil žalostne socijalne razmere današnjih dni. Tu je treba pred vsem pomagati, kreniti treba v naukih, v načelih na pravo pot, na pot krščanstva, v katerem edinem je rešitev.

Kdo je dolžan skrbeti za dobro glasbo v cerkvi?

Duhovnik pravi: Jaz ne razumem! organist naj skrbi!

Organist: Za one krajcarje, katere dobim, je vže dobro!

Pevci: Mi pojemo, kar se nam vkaže!

Ljudje: Ne moremo pomagati!

Vsi ti zaslužijo vsak po eno — pridigo.

Duhovnik je oskrbnik hiše božje. Ni slikar, a skrbeti mora, da so slike v cerkvi dostojne; ni krojač, a gledati mora, da ne bo cerkvena obleka raztrgana; ni zidar, a slabo spričevalo si daje, ako vnemarno gleda, kako omet od cerkvene stene odpada; ni pevec, a pevec spet mora biti, saj so v misalu glaske, v ritualu tudi! Zidati, slikati, šivati mu ni treba, a peti mora, ako hoče imeti slovesno službo božjo; poje se „opravilo“ (Officium) po rajnikih, pri pogrebi, pri blagoslovu sveč, oljke, krstne vode itd. Žalostno bi bilo, ako bi moral duhovnik reči: Dela moje službe ne znam opravljati!

Duhovnik je dolžan skrbeti, da se nauči, ako še ne zna: različne intonacije za „Gloria“, tonus festivus in ferialis za „Ora-cije“, tonus festivus in ferialis „Prefacije“ in za „Pater noster“, razne „Ite Missa est“ itd. Koliko jih je natančnih? Blagor ti, zvesti in modri hlapec, ker si bil v m a l e m zvest, te bom čez veliko postavil. Malenkosti se zdijo, a na teh spoznamo vestnega služabnika sv. cerkve. Duhovnik je pevec „ex officio“!

Nekdo je rekel: „Za cerkveno glasbo nimam družega, ko gorko srce.“ Kaj pa s takimi? Če nima posluha za petje, kaj potem?

Marsikdo bi res lahko rekel z ono ženico: „Ko je Bog delil talente za petje, sem stala preveč tam zadej“. Takim bi povedal lahko par vzgledov. Poznam duhovnika, ki je bil glede petja vedno precej zadej — še pod normalom. Zaresno se je začel učiti, poučevati je začel druge, davno je že, kar je zapustil oni kraj, a še sedaj se pozna njegovo delovanje. Vsak sicer ni-ma enake vstrajnosti — potem naj posnema pa vsaj onega „nekdo“, katerega sem že omenil. Ta „nekdo“ je naredil pri nas več za povzdigo cerkvenega petja, ko mnogi drugi, ki so pevci na glas. Pevcem in organistu dati kako spodbujevalno besedo pač ne bo pretežko; duh petja, je li cerkven ali morda posveten, bo pač tudi nepevec lahko spoznal: ali se poje pravi „Ofertorij“ in „Graduale“, bo pač vsak duhovnik poznal, ko bi ravno ne imel „ušes“; ali „Credo“ krajšajo, ali pa celega pojo, menda tudi ne bo težko poznati itd. V taci in enacih rečeh nima nihče izgovora. Duhovnik je vsled svoje službe d o l ž a n skrbeti, da bo služba božja tudi glede cerkvenega petja dostojna. Zgódi se mnogokrat, da ne boče poznal, je li kaka nepripravljena diso-nanca na koru le „slučajna“ ali pa od skladatelja zapisana, a-kordov ne bo znal imenoma imenovati, a glede duha skladbe, ali je cerkvena, ali ne, posebno pa glede duha teksta, se li poje ravno oni, ki je predpisan — bo pač vsakdo lahko sodil.

Mnogo mnogo lahko naredi tudi tak dukovnik, ki ni stro-kojnjak. Slišal sem vže organiste, ki so se pritoževali, da bi r a d i gojili pravo cerkveno glasbo, pa „gospodu“ se zdi „Credo“ predolg etc. Bil sem nekje na koru. Oni dan je bila tam birna in slučajno tudi cerkveni patron — zato slovesna služba božja. Organist in pevci so bili pripravljeni svoj del po zmožnosti opravi-ti. Kar pride povelje iz zakristije: „Credo le do srede, na mojo odgovornost, sicer bo predolgo.“ — Pevci so morali vbogati!

Duhovniki naj bi naravnost zapovedali: Tako hočem, orga-nist je moj služabnik, mora vbogati; ako prav naredijo, ne bo škodila pohvalna beseda; ako bi se od drugod nasprotniki pri-kazali, treba poučiti in — ne se vdati. Jako zelo koristi pev-cem včasih kako veselje napraviti — kakšno, si lahko mislite. Glaske, ki so res potrebne, naj bi cerkev nakupila, a ostati imajo v arhivu, organistu tredi preskrbeti primernega poduka

n. pr. Sattner-jevo brošuro: „Cerkveno petje, kakošno je in kakošno bi moralo biti;“ Dolinar-jevo knjižico o cerkvenih vkazih in določbah; „Cerkveni glasbenik“, ki bi se pač pri nobenem organistu ne smel pogrešati

Ne reci toraj: ne razumem; ako nimaš posebnih pevskih zmožnosti, imej vsaj gorko srce, to bo tudi tvojo okolico ogrevalo za pravo cerkveno glasbo.

2. Žalostna prikazen je nemaren organist. Res, da plačilo ni vselej posebno veliko, a v jako mnogih slučajih je še preveliko — za vnemarnost. Od orglanja more se sicer malokod živeti, in ne bodemo zamerili, ako na deželi čez teden organist bolj skrbi za druge opravke, ko za orglanje in za podučevanje petja, a žalostno je, ako se v nemar puščajo celo nedelje in prazniki, zlasti po zimi, ko imajo tudi pevci časa dovolj za vežbanje. Saj je vendar najlepše razveseljevanje lepo petje in zraven tega služi človek še plačilo — čeravno tu na zemlji ni veliko, bo pa obilnejše pri Bogu.

Težavno je pevce novince počteno izuriti, težavno je dobiti stanovitnih in navdušenih učencev, a najtežavniše je dobiti prave navdušenosti pri — organistih, ki so po večem tudi učitelji petja. Ako imajo ti zadosti ognja, vstrajnosti in dobre volje in — previdnosti, potem gre vse drugo.

Mnogo škoduje, da so učitelji sami premalo izobraženi v teoriji in posebno v metodiki podučevanja. Marsikaj nepotrebne se zbiva novincem v glavo, a na lepo petje se premalo pazi. Upam, da bodo organisti še to leto dobili v roke knjižico, ki jim bo podučevanje petja zelo olajšala. Za enkrat svetujem samo to: Glejte, da se bo pelo koj iz početka in potem vedno občutno in eksaktno, potem se vam pevci ne bodo kujali. Pevci so občutni ljudje, ako skrbi pevovodja, da gre vselej dobro in precizno, jih bo to tolikaj veselilo, da ti ne odstopijo, če jih boš prav s kolom gonil iz kora. Kar je lepega, to gre k srcu, to človeka kar nase priveže.

Pevovodja, oziroma orglavec, ki svojo dolžnost zanemarja, v krade oni denar, katerega dobi za plačilo.

3. Pevci naj pomislijo, da ne pojo sebi v čast, temuč da slavimo s petjem v cerkvi — Boga.

Pevci imajo, skoro bi rekel, vsi od kraja eno veliko napako — preponosni so in zamerljivi. Včasih zadostuje ena ostra beseda, pa se kuja. Komaj so se začeli učiti, že hočejo več vedeti ko pevovodja; Bog vari še le komu reči, da nima lepega glas, koj bo — štrajk! Ako se kdo grdo dere, da te usesa bole, le nikar reči: „Preveč kričiš“, ali: „Tako ni lepo“ — reci raje: „Ti pa imaš glas, da je kaj, pa imej vsmiljenje z drugimi, ki nimajo tako krepkih prs“. Pri pevcih je treba vedno „rokovice“ imeti. Resnica je pa, da si dajo marsikako pikro povedati od onega, o katerem so prepričani, da je res mož, ki svojo stvar

ume in ako vidijo, da gre pri produkciji lepo in gladko. Ako pa pevovodja malo ali nič družega ne zna, ko osoren biti, potem se tudi čudili ne bomo, ako so pevci koj nevoljni.

Občutljivost je pa tudi dobra lastnost. Kako bo oni občutno pel, ki je neobčutljiv? Kjer pa najdemo samo pušlo prevzetnost — tam je treba dotičnega malo okrepati, če mogoče rahlo, ako pa ne pomaga, bolj naravnost; drugi, nad katere se je preširno povzdigoval, bodo hvaležni.

To občutljivost se najlaže „pana“, ako pevovodja dobro razločuje pojma: „natančen“ in „siten“. Natančen bodi, kar je napačnega, popravi — ako znaš na šalo obrniti, toliko bolje, a priimkov ne dajaj, zmerjati nikar! Misli si, da pevci že sami ob sebi raji prav pojo, ko narobe; če se jim ponesreči, ne zaslužijo toliko graje, pač pa potrebujejo poduka.

Brez pevcev ni petja; pevci lahko k lepemu petju največ pripomorejo, ako hodijo redno k skušnjam, ako skrbijo bolj za splošen vtis — vsak se mora drugim akomodovati. Ako v orgljah ena piščalka močnejše poje, ko sosede, ne bo lepo, ako se izmed vseh pevcev enega preveč sliši, petje ne bo prijetno. Pevcec mora vedeti, da je le del celote, ne pa c e n t r u m, okolo katerega se mora vse drugo vrteti.

Pevci ne smejo pozabiti, da pevovodja ni zato, da bi le molčal in — hvalil, tak pevovodja je malo vreden; v prvi vrsti je naloga istega, da podučuje in opozarja na napake, kjer so.

Še nekaj bi rad pevcem na uho povedal: Ne poslušajte kričačev, ki pa toliko o glasbi umejo, ko „zajec na boben“! Poslušajte, kaj pravijo oni, ki so se z glasbo resno pečali; sodba enega tacega je več vredna, ko tisoč drugih. Ako gojite pravo cerkveno glasbo, ne zmenite se za to, ako bo eden ali drug jezik otresal, le lepo in z občutkom pojte, pa se bodo kmalu drugi spreobrnili, a s a m i s e n e spreobračajte na slabše, ne dajte, da bi vam taki poti odmerjali, ki niti pojma nimajo, kaj se v cerkvi spodobi.

4. Tudi drugi lju d j e, ki ne sodelujejo pri petji, lahko mnogo pomagajo.

Če je treba cerkev popravljati, ali kaj novega pri cerkvi pripraviti, pripomorejo k temu pač največ verniki — z darovi. Voditelj dotične cerkve določi, kaj je potrebno, naroči, ali pa razloži mojstru, kaj in kako bo treba narediti, a drugi ljudje omogočijo popravilo ali pa naročilo z gmotno podporo. Ako nisi pevec, vendar se lahko vpišeš v družbo goječo cerkveno glasbo po namenu sv. cerkve — koliker več udov bo imela, koliker več podpore v obliki cvenka, toliko pogumniše in vspešnejše bo delovala. Pri naših cecilijinih društvih ne pogrešamo delavnih mož, pač pa gmotnih sredstev, da bi se njih dela obelodanila ter v splošno rabo razširila. Ravno z udnino za domača glasbena društva podpira se domača umetnost, in denar ostane doma med Slovenci.

Kdor je vnet narodnjak, se bo gotovo veselil videti veselo gibanje med nami v glasbenem oziru — pred malo časom je bilo treba od ptujcev glasbotvorov izposojevati si, a vsak dan gre na bolje. Ne zamerim onim, ki se boje, da bi se ptuja glasba pri nas razširila na škodo domači; nekoliko narodnega ponosa ne škodi, ker nas priganja k delovanju, k tekmovanju z našimi sosedi. Prav! gojimo in podpirajmo domače delo, koliker vsak premore; to nam bo tudi pred svetom v čast.

Odgovarjaš morda: „Sem revež, nimam denarja, a obilno družino, moram zanjo skrbeti“. Vrlo dobro, nihče te ne bo grajal, ako ne vtrpiš z denarjem cerkveno glasbo povspeševati. Vendar tudi ti lahko pripomoreš marsikaj — brez stroškov. Na uho ti povem, da ne bo nihče slišal: Ne verjameš, kako pevci radi slišijo kako pohvalno besedo, kako jih „pomaže“, ako vidijo priznanje svojemu trudu. Daj jim včasih kako dobro besedo, to jim bo veselje še bolj vzdrževalo. Hvali pa samo to, kar je v resnici hvale vredno, sicer jih boš v zmoti potrjeval.

Mogoče je tudi, da si v glasbi tak revež, da bi pevci tvojo hvalo imeli za — ironijo. Ako meniš, da tvoja beseda ne bo imela nikakega vspaha, tedaj ti svetujem zadnji pomoček, kako cerkveno in drugačno glasbo gojiti: „vsaj nagajaj ne!“ Marsikaj dobrega je že zaspalo vsled nagajivosti, ravno cecilijina društva so morala mnogo zaprek prekoračiti. Bodisi muzikalno na pol izobražen, ali idijota, ali ve, ali ne, kaj prav hočemo, vsak meni, da je že „strokovnjak“, ki sme sedati na sodni stol in od tod ko Jupiter svoje strele na cecilijina društva spuščati. Mi bi sicer smeli popoluoma prezirati take prikazni, one strele so frčale mimo nas, a zaradi drugih, ki bi res lahko vsled tega napačne pojme o nas dobili, sem se oglasil ter skušal nekoliko pojasniti, kaj hočemo, kaj je naš namen, jeli morda isti škodljiv našemu narodu, koliko so vredni vsi vgovori zoper nas. Upam, da ne bo nihče našel v teh pohlevnih spisih „osebnih napadov“ ali strankarstva. Ni mi bil namen oseb nam nasprotnih poniževati, pač pa prepričati, da vemo, kaj delamo, da se nam ni od cecilijanskih društev nič hudega bati, da celo ne smemo in ne moremo drugače.

Ako bi kdo še kake dvome imel, naj mi jih kar naznanj onim potom, ki mu bolj prija.

Mnogo je nam škodilo to, da so Nemci že pred nami prišli k pameti, menim pa, da ni sramota za nas, ako pripoznamo, kar je dobrega; sramotno bi bilo, ko bi kljub dobrim vzgledom v Nemcih hoteli vendar le v zmoti ostati.

Ako bi bilo cecilijanstvo, boljše pokorščina do sv. cerkve, narodnostni ideji nevarna, Nemci bi se je ne bili poprijeli, saj jim pomanjkanja narodne zavesti pač ne moremo očitati, raje pač pretirane narodnostne težnje.

Tudi Nemci bi bili radi dobili dovoljenje pri petih mašah

vsaj kako vlogo peti v domačem jeziku — a „non licet“ so dobili za odgovor, dasi se je bil tudi pri njih vkoreninil abusus takozvanih „deutsche Hochämter“ — a sedaj so prišli že tako daleč, da ne dobi delo, ki ni v duhu cecilijanskega društva niti založnika več!

Nemci so pri vsem svojem cecilijanstvu vendarle navdušeni narodnjaki. Glede cerkvene glasbe jih pa smemo imeti za vzor. Nemško cerkveno pesen goje, da je veselje; navedemo le imena: Mohr, Baeumker, Dreves, Molitor. Da pa dobijo pravo cerkveno in narodno pesen, ne iščejo modernih skladateljev, nego stare zaprašene knjige in knjižice iz preteklih stoletij preiskujejo in na novo oživljajo — prepričani, da so pesni iz stoletij trdnega verskega prepričanja jedrnate, a one modernih glasbenikov, posebno iz polpreteklega časa, bolj plitve in površne. Vedo, kaj delajo: posuemajmo jih ter delajmo enako pri naših slovenskih cerkvenih pesnih. Kjer pa gre za umetno petje po cerkvah, tam Nemci sami sebe hudo zatajujejo. Vzor so jim najbolj italijanski klasiki, španjski, nizozemski; iz zlate dobe cerkvene glasbe imajo Nemci jako malo korifejev. Vsi boljši nemški skladatelji so se učili od Italijanov in ponosni so, ako jim je mogoče izvrševati dela Palestrinova, Viadane, Nanini-ja, Lotti-ja itd.

Narod, ki goji pravo umetnost, ne bo vtonil v valovih sosednjih narodnosti, a onega, ki ostane na nizki stopinji kulture, sosedje absorbirajo. To uči zgodovina jasno.

Končujem z besedami, katere sem govoril v Gorici cecilijanskim organistom: „Morda bi rekel kdo, da ne smemo biti fanatični Slovenci — a jaz vam pravim: bodite fanatični, to je, pokažite tudi na zunaj, pred svetom, da ste narodnjaki — a ne s kričanjem, ne s sovraštvom do drugih narodnosti, nego s tem, da se bo vsak v svojem poslu temeljito izuril, da bo cel možna svojem mestu, potem nas bodo drugi narodi spoštovali in imeli pred nami — rešpekt!“

J. Kokošar.

Sumljiva znamenja ✓

v slovenskih akademskih in dijaških krogih.

Kdor ima šolo, njegova je prihodnost, se dandanes večkrat ponavlja. Mislimo pa, da resnica tega stavka velja ne le glede nižih, ljudskih šol, ampak in še bolj glede srednjih in visokih šol. Velika množica je duševno lena, dovzetna za dobro in slabo, njo vedno vodi razumništvo. Vse je torej odvisno od tega, kakošno je razumništvo narodovo. Razumništvo je takošno, kakor se vzgoji na srednjih in viših šolah; s teh šol ljudstvu prihajajo voditelji: duhovni, pravniki, sodniki, zdravniki, profesorji in učitelji. Naj vse te prešinja krščanski duh, tako da z besedo in z vzgledom izpovedajo krščanska načela, potem se ni treba bati za vero in нрав nižega ljudstva. A isto tako se krščanstvo na dolgo ne da ohraniti v narodu, ako mu dohaja z viših šol brezversko razumništvo.

Visoke šole, vseučilišča določujejo vsodo narodov in tok zgodovinskega razvoja. To so modro spredeli tudi tisti skrivni rovarji — masoni — kateri v našem stoletju spodkopujejo državni in socialni red. Mladina na vseučiliščih in družih viših šolah jim je vedno v skrbeh — njo si hočejo pridobiti ter jo z vsemi mogočimi sredstvi vzgojiti za svoje revolucionarne namere. Vse revolucije našega veka nam to potrjujejo. Na Francoskem se je vže davno pred revolucijo 1848 osnovala „Jeune France“, na Laškem „Giovine Italia“, v Švici „Mlada Evropa“ — društva, v katera je loža pred vsem mladino vabila, da bi jo pripravljala na veliko politiško-socialno prekucijo, ki je tudi resnično l. 1848 po Evropi bruhnila na dan žugaje vse prevreči. In res, skoro po vseh glavnih evropskih mestih, kjer se je pričel vpor proti postavnim vladam, je vže stala na nogah vseučiliščna mladina, dobro organizovana, pripravljena na boj. In boja se je tudi povsod vdeleževala. Vodili so jo pa znani socialisti, kateri so takrat v rokah držali niti mejnarodnega gibanja. V Parizu je po banketih študente razvnel Ledru Rollin, in služili so izvrstno prekucijskim voditeljem. V Italiji je okol revolucijske zastave mladež zbiral Mazzini, in krvavela je na bojiščih proti Avstriji in postavnim vladarjem, zagrajala ulice po mestih in z barikad streljala na vojake. Nič drugače ni bilo v Avstriji. Na Ogerskem prisegala je vseučiliščna mladina na zastavo veleizdajsko, katero je bil povzdignil Košut; na Dunaji so vseučiliščniki, razvneti od Fűsterja, pod vodstvom deloma inozemskih socialistov, združeni v posebno legijo, vlado vrgli, cesarju pretili in oklicavali vže republiko. Komaj se je na Dunaji punt zadušil, kar vsplameni na novo v Pragi; tudi tukaj so se visokošolci združili v poseben akade-

miški polk in ljudstvo podšuntali, da je začelo ž njimi ulice graditi, in streljati na vojake. Vseučiliščenik Fritsch je razvil socialistično rudečo zastavo. Komaj se je v Pragi punt nekoliko zatrl, so dijaki vdarili na deželo trosit laži mej narodom in ščuvati ga na vpor.

Revolucija se je sicer srečno zatrla, a nje provzročitelji, masoni, niso še izginili. Vrnili so se spet na delo — a ta pot previdniše, skrivniše. Mejnarodna organizacija je znova premrežila celo Evropo, in spet se pripravlja splošna socialistična revolucija, ki ima dalje segati kot vse dozdanje. Da loža ne more pri tem v nemar pustiti akadamičnega dijaštva, ni pač težko razumeti; kajti ravno to ji je v zadnjih revolucijah preveliko vslogo delalo nego da bi mogla pozabiti nanje. — Zatorej pozor!

Tudi Slovenci imamo precejšnje število mladeničev po vseučiliščih, posebno na Dunaji in v Gradcu. Naša dolžnost je, da z vso pozornostjo pazimo, kaj naši vseučiliščniki včinjajo.

Ako vsa znamenja ne motijo, se je poslednjega časa mej slovensko in sploh slovansko vseučiliščno inteligencijo začelo precej gibati. Kot nekak odmev tega gibanja smatramo pred vsem novi list, ki se je lani vstanovil na Dunaji po nekaterih slovenskih vseučiliščnikih. Naslov nosi: „Vesna“, mesečnik slovenskega dijaštva“. Pred nami leži njegov prvi letnik. O koncu prvega leta nas je nemalo nikalo še enkrat pazljivo prebrati glasilo slovenskega dijaštva.

Pa rekli smo menda preveč: slovenskega dijaštva; kajti povdarjati moramo, da je vže koj o porodu lista lep del, ako ne večina slovenskih vseučiliščnikov izjavila se, da nima nikake zveze z „Vesno“ in njenimi osnovatelji. Čudno vže to, da se je večina naših akademikov, rekli bi, sramovala pred slovenskim občinstvom priti v sumnjo, kaker bi „Vesna“ bila njeno delo. Kljub temu je „Vesna“ izhajala prvo leto in hoče izhajati tudi nadalje. Mi pa še vedno „Vesno“ smatramo za glasilo nekaterih slovenskih akademikov. Vender si ne moremo kaj, da ne bi večini naših akademikov, kaker tudi slovenskemu občinstvu klical: **P o z o r !**

* * *

1. — Program „Vesne“.

„Napredno slovensko dijaštvo želi, da najstoji „Vesna“ na strogo slovanskem stališči, in podpora vseh narodno naprednih krogov bode jej zagotovljena.“

„Nikdar se dijaki ne bodo navduševali za ljudi, katerim narodnost ni na prvem mestu. . . Dijaštvo hodi za zastavo čisto drugačnih moč, kaker pa si jih oni žele.“

„Slovenci smo pred vsem narodnjaki — Slovani, Slovenci, in potem še le vse drugo.“

2. — Nazori v „Vesni“. Njena morála.

Nazori dijaške „Vesne“ se najjasniše izražajo v noveleti „Za vzorom“. Tu se izpoveda vera v fatalizem. Kar je človek in kar ima delati pa trpeti, vse je neizogibno določeno. Brezvspešno je vstavljati se vsodi, ki tira človeka v prepad. Pogubno, nevkrotno nagnenje se podedova s krvjo, prehajajoč od staršev na otroke. Junak se čuti gnanega od neizprosne vsodne sile, da kopni po nedosegljivem vzoru; ne dosegši ga zblazne in skoči v podzemski tolmun! Tako kruto zna komaj dr. Tavčar slikati fatalistični determinizem. Da pri teh nazorih ne smemo iskati vere v posmrtnost, se razume. Skratka: nevkrotljiva pohotnost mesa, neozdravljiva zaljubljenost, obup, ki konča z blaznostjo in — samovmor, to so leposlovni ideali naših akademikov pri „Vesni“. V potrdilo temu dvoje mest. „Kako se treba človeku boriti radi te budalosti, ki jo je storil, da je prišel na svet! In ni mi mogoče razumeti, kako moremo biti tako nespačetni, bedaisti, vsaj pa tako najivni, da ne vvidimo, s kakim trudom vsak dan znova kupujemo svoje življenje in to mnogo nad vrednostjo njegovo... Sinoči mislil sem, bi li ne bilo boljše, da se vstrelim, ali pa zadrgnem zanjko za vrat, nego da se še dalje klatim po svetu. Vsaj ko zahrušči zadnja lopata v grob moj, kdo popraša še po meni?“ . . . „Večno ne bode trpele. Morda bode prihodnost mojih atomov nekdanj vendar le lepša, nego je pa njihova sedanjost“ . . . „Čemu se pač cepiv mlada srca idealnost...?!“ . . . „Ali veruješ na vsodo, na fatum?... Mar ne veruješ, da je nekaternikom sojeno vedno nesrečnim biti?“ . . . „Vsakaternik govori po svojih odnošajih, svojih izkušajah, in besede njegove se poleg tega še zmnožek vzgoje njegove, ki mu določijo in vtrde njegove takozvane nazore in misli. Mene vodilo je dosedanje življenje do fatalizma, in da sem stareji, dejal bi, do pesimizma.“

Nekaj iz pravoslovja. — Drzno, nesramno opisovanje ljubezni: str. 9, 18, 19. In tak a ljubezen ni greh: „Je li ljubezen morda greh? — vprašujete poleg nemškega pesnik . . . Poglejte v katerikoli katekizem, kjer so naštetii naglavni, v nebo vpijoči in vsi ostali grehi — in ne najdete je tam. Torej gotovo ni greh“. (Str. 16.) . . . „Zapeljana je reva — menim, da je ti radi tega ne bodeš obsojal . . .“ . . . „Brez ljubezni životariti more le filister. Poljub . . . nebeško . . . Vi, ki se nazivate filistrom, ne morete me pač umeti. Za trenotek ljubezni dam vam vse — nebo — pekel“. — Nad vse klasično pa, kar se tiče spolne zaljubljenosti dijakov in družih samskih mladičev, je naslednje mesto iz zгоре omenjene novele: „Mlademu človeku treba bitja, kateremu se razodene, da ga umeje, da mu je odmor in tešilo za vse bridkosti sadu spoznanja, katero ruši z vsakim dnevom bolj fan-

tome mladoletja. In ako bi tega ne bilo, prezgodaj obupalo bi marsikatero mlado srce. Tako pa se preraja v objemu drugega bitja, dobiva si iz njega novih močij, novih nadej za življenje. — A vam, ki zaničljivo prezirate takov duševen prerod, pravim, da je često ta prva ljubezen najlepša, najnesebičnejša in najbolj resnična, kar jih je, in naj se vidi, da je še tako smešna. Krutost vidi se mi pobijati mladini idejale, vsaj tako zgodaj vmro!“

Po vseh teh za učečo se mladež zlatih naukij je pač naravno, da Slovencem bode kmalu prepotreben poduk — o sifilitiki. In res, dosledno ni tudi „Vesna“ pozabila dati družbi sv. Mohora svet, naj bi v „Domačem zdravniku“ pač ne izpustila poglavja o nevarnosti in zlih nasledkih sifilitike! (Str. 13.)

K sklepu, da še bolje pojasnimo pravoslovne nazore Vesnih akademikov, opozorimo Slovence na vest, da se je v graškem „Triglavu“ mej vseučiliščniki osnoval „sabljački klub, kateri se pridno vadi v borenji in vzgaja vže dalje časa najboljše borilce. Tudi mej dunajskimi velikošolci osnoval se je „borilni klub“, kateri šteje sedaj vže 30 članov“. „Vesna“ str. 28). Vse to — kaj ne da — za dvoboje?! Le še samokresov bi jim bilo treba nakupiti — na državne stroške!!

3. — „V e s n a“ p a v e r a.

„Vesna“ se sicer ne bode protivila nikdar verskim naukom inazorom, vender . . . „Vesna“ se nikdar ne bo postavila na ozkosrčno stališče verskega fanatizma in zelotizma.“

„Sicer pa naj le skušajo (slovenski katoličani) vstanoviti svoja „katoliška“ akad. društva, morda pridobe tudi kakega člana, ki se bo iz kruhoborstva vdal f a r i z e j s t v u“.

„Slovanom, sosebno južnim, je neobhodno potrebno obn o v l j e n j e c i r i l o - m e t o d i j s k e g a o b r e d a, p o s i l i j i m o d v z e t e g a“.

„Kruhoborstvo, klerikalizem in lastna duševna nezmožnost — so znak naših nasprotnikov“.

4. — „V e s n a“ p a p o l i t i k a.

Politikovanje je glavno opravilo Vesninega dijaštva. Vtemeljuje se potreba tudi dijaške politike; tej le zato nekateri nasprotujejo, ker je marsikomu neljuba sodba in obsodba delovanja naših političnih voditeljev in činiteljev (obsodba — po dijakih!!) In dijaki-politiki pri „Vesni“ zasedajo resnično konja najviše politike! Kot politično glasilo združenega narodno-političnega dijaštva je izbran — „Slovenski Narod“! Vzor politikov so napredni Mladočehi. „Dal Bog, da bi se skoro združili vsi naši poslanci s českimi v odločnem postopanju . . .“ Da se slovenska mladina ogreje za mladočesko politiko, priporoča se radikalni, socialistični „Časopis českého studentstva“. Obče-slovenska vzajemnost z ruščino kot medsobojnim občevalnim jezikom — bodi za zdaj naše geslo! Zdaj pa čujte, kaj vse obsega politiški program slovanskega avstrijskega dijaštva (tudi gimnazijskega):

Reorganizacija naše monarhije (niso šale!), pridobitve na političkem, kulturnem, socialno-ekonomičnem polju, nadalje — kar se razume samo ob sebi — slovanska vzajemnost pa zadeve dijaštva. Tudi z vojnimi zadevami (!) se peča dijaška politika, naglašča neporabnost „statistnega“ parlamenta, še bolj pa nepotrebnost — čujte! — gosposke zbornice!! Kar se tiče še posebe naše ožiše slovenske politike, je načelnik slovenske sekcije v Gradci izdal poročilo, katerega bistvena vsebina je: „Slovenska inteligencija je večinoma napredna. Napredna stranka je organizovana v „Slovenskem društvu“. Kritika o delovanju slovenskih poslancev: Slovenska inteligencija želi skupno postopanje državnih poslancev z drugimi slovanskimi poslanci, zlasti s českimi; vstanovi naj se slovenski klub; prvi korak temu bodi samostalen hrvatsko-slovenski klub“. Vse te vele-politične točke so se spravile v poseben program, ki ga je sprejelo slovansko dijaštvo vse Avstrije!

Ti politični nazori in sploh duh, ki veje v krogih slov. „naprednih“ akademikov, naj bi se od zgoraj čedalje bolj širili mej nižje dijaštvo na srednjih šolah. — V ta namen, kaker nas podučuje „Vesna“, se je osnovalo ferijalno društvo „Sava“, katero ima o počitnicah prirejevati veselice, da se dijaki shajajo in mej seboj spoznavajo. Seveda ne smejo manjkati tudi „dijakinje“ za ples. Vstopiti to društvo smejo i ženske. Vrhunec takih slavnosti je navzočnost katerega radikalca n. pr. Hribarja, Tavčarja, kateri blagovoli zbrano dijaštvo ogovoriti! Za letos se nam naznanja abiturijentska veselica v Zagrebu, h kateri bi imeli priti razen hrvatskih tudi slovenski in morda tudi — česki gimnazijci!! Tukaj imajo nazadnjaški (kajti zbirajo se kaj pridno okol „Rimskega Katolika“ pa „Dom in Sveta“) slovenski gimnazijci — spodbuja „Vesna“ — spoznati, kako vsestranski zavedni in napredni aški so njih tovariši“ (posebno česki, kaj ne?). Prav rada „Vesna“ dijake podučuje o političnih shodih in zborovanjih; tako tudi oživlja misel na „tabore“. Meni pa, da bi se, ako bi deževalo, smelo taboriti tudi — v cerkvi! Pa taborov se sedanjí prvaki naši boje. Drugače je na Českem — sedanjem Mladočeskem, kjer je ravno po taborih česki kmet dozorel v zrelega politika, da vže dobro umeje, kaj je husitizem itd. Mladočeska je sploh vzor dijaških politikašev napredne „Vesne“!!

5. — „Vesna pa ženstvo.“

Pridemo do najvažnejšega poglavja: o ženstvu. „Vesna“ je prva mej Slovenci prevzela nalogo ženstvo emancipovati in pribojevati mu popolno enakopravnost z moškimi. Pa rekli bi skoro bolje: cela „Vesna“ je nepretrgan slaspespev ženskemu spolu!

„Vesna“ obžaljuje, da za vboge naše Eve ne skrbi ni občina, ni dežela, ni država! Ženska vzgoja bi — seveda — morala biti prvič ne verska, ampak pred vsem narodna (v duhu

Prešernovem, Stritarjevem itd.), kajti le „narodno vzgojena in naobražena žena je sreča za rod“! Drugič mora izobrazba ženska obsegati vse kar možka. Posnemajmo Rusijo (nihilistično), Svico, Francijo (masonsko) in druge dežele, kjer se ženskam odpirajo gimnaziji in vseučilišča! Zatorej „Vesna“ svojim bravcem pridno poroča, kako se leto na leto vstanovljajo ženski gimnaziji n. pr. na Dunaji, v Pragi, v Budapešti, in vpraša z žalostnim srcem: „a pri nas?“ Da, ženske so za vseučiliščne študije baje še sposobniše od možkih, kajti v Rumuniji so se nedavno pri bakalavreatu dijakinje odlikovale pred svojimi možki-tovariši!! To je mnenje „Vesne“. Zdi se, da so naši akademiški „naprednjaki“ v šolo hodili pri pritlikavcih. Primeri „R. K.“ 1. 1. listek: „Iz pritlikavske dežele“. Slovenci, pritlikavska doba se nam bliža!

Da, zdramiti se moramo tudi mi! „Na času je — piše „Vesna“ — da se ostaline pred marčne dobe (1848) iz trebijo do cela“! Pa začetek — hvala Bogu — se je storil že tudi pri nas. Veste pa, kdo postavlja mej Slovenci podlago masonski vzgoji ženskega spola? V to sta prišla iz nebes svetnika Ciril in Metod! Čujte, kako nadaljuje „Vesna“ na istem mestu: „Res se je („Vesna“ govori tu o vzgoji ženstva v svojem smislu) marsikje začelo daniti, sosebno v zadnjem letu v okrožji družbe sv. Cirila in Metoda, a vse to še ne zadostuje vsem potrebam. Vsikdar treba misliti tudi na višo narodno žensko izobrazbo. Vsekako treba vstanoviti ženska narodna društva . . .“ Te besede morda bolj pojasnjujejo boj, ki se je povodom I. kat. shoda vnel o družbi sv. Cirila in Metoda, nego vse, kar se je do sedaj o tem pisalo in govorilo. Mi bi priporočali to mesto v premišljevanje posebno gospodom Žlogarju, Koblarju in drugovom. Aj, aj, to je pa vse prejasno!

Lani se je namerjeval na Dunaj I. avstrijski ženski shod. o binkoštih (v praznik sv. Duha!), ki se pa ni mogel vršiti vsled nepričakovanih zaprek. Program, ki je bil za ta shod namenjen, obsega bistveno vse, kar hočejo avstrijski dijaški „naprednjaki“ v bližnji prihodnosti priboriti avstrijskim Evam (seveda tudi — slovenskim.) „Vesna“ primaša program doslovno:

I. dan: p r o s v e t a :

1. obstoječe javne šole in drugi učni zavodi (otroški vrti, ljudske i meščanske šole i. t. d.) nedostatki, reforme sploh;
2. reforme posebej: a) poddržavljenje učilišč in učnih i učilnih sredstev; b) skupno poučevanje obeh spolov na vseh stopinjah; c) telesna vzgoja v večjeji meri; d) preosnova učnih načrtov;
3. vstanovitev dekliških strokovnih šol;

4. pristopnost srednjih in višjih šol za ženski spol.

II. dan: ženski poklici:

1. liberalni poklici: učiteljica, zdravnica, umetnica i. t. d.;
2. ženska ročna dela: fabrična in domača obrt;
3. poselsko vprašanje;
4. vprašanje javne mravnosti;
5. razširjevanje poklicev ženskimi pristopniki.

III. dan: politika:

1. sedanji položaj žene pri legislativi;
2. neomejeno društveno in shodno pravo;
3. splošno in občno aktivno in pasivno volilno pravo vseh državljanov **ne gledé na spol**;

4. vstanovljenje polit. ženskega društva, katero ima izvrševati in povspeševati sklepe ženskega shoda.

Nazori torej, ki se v „Vesni“ izražajo, so ob kratkem: Absolutnost narodnostne ideje, kateri se mora pokoriti vsaka druga, tudi verska misel. Glede vere: brezbriznost za to, kar uče duhovni; to brezverstvo se pozitivno javlja kot vera v fatalizem in pesimizem. Javno življenje, posebno vzgoja, se mora razkristijaniti. Dijaški mladeži pripada v politiki prva beseda. Ona se mora organizovati. Ženski spol se mora povzdigniti na isto stopinjo z moškimi; priboriti se mu morajo vsa prava tudi v javnem življenju in v politiki. — Spoloma ne stavite nobenih zaprek, da se, posebno v mladosti, spajata, kaker ju priganja spolna pohotnost!

To je program, ki ga z dobro vestjo podpiše vsaka — framaonska loža, ali pa recimo bolje: ta program je kar od stavka do stavka prepisan iz učnih knjig framaonske lože!

Opozarjamo še enkrat na zgorenje točke, ki so se imele razpravljati na ženskem shodu dunajskem: Mazzini in Cavour sama bi ne imela dodati niti črtice!

Kdor se hoče o resnici naše trditve prepričati, oglej se malo natančneje po raznih delih, ki razpravljajo o masonstvu.

* * *

V e č l u č i pa v logični stik dijaške „Vesne“ nam je prišijalo od drugod — s Češkega. V rokah imamo praški „Časopis českého studentstva“. Slovenski Benjamin je le nedolžna „kopija“ en miniatur starejšega in krepkejšega češkega brata. Od tega se je slovenski dečko navadil misliti in govoriti, da sploh nič ne

more, česar ni slišal od prvega. Samo — seveda — bolj nedolžen je še in otročji, kaker smo Slovenci na sploh nedolžniši in bolj devizki od severnih naših bratov. Rekli smo: brata sta, torej otroka istega očeta.

Brezdvomno stojijo Čehi mej vsemi avstrijskimi Slovani na najvišem mestu omike in napredka. Te duševne hegemonije se Čehi zavedajo, in jo hočejo mej avstrijskimi Slovani tudi razširiti in vrditi. Čehi hrepene po nekakem voditeljstvu avstrijskih Slovanov v duševnem življenji in v politiki. Tudi Slovenci smo tako srečni, da se vže nekaj let sèm bratimo ž njimi. Kaker oni posebno pozornost obračajo na nas in naše razmere, tako tudi mi radi vtekamo na česki sever, v zlato Prago. Pa žalibog, da to prijaljstvo sklepajo in posrejujejo radikaleci tu in tam! In to nam ne dopade, to nam je sumljivo! Mladočehi so husiti po duhu in težnjah. Husove in Komenskega nauke je, kaker smo razložili vže lani, loža sprejela za svoje. Naravno tedaj, da mora vplivanje mlad o čestva na Slovence biti le v smislu in po želji masonov. Pa ravno naša mladina je, katero bi nam hoteli severni husiti izvabiti. Da ne govorimo o našem „zaveznem“ učiteljstvu, katerega težnje in dotiko s Čehi smo dovolj označili predlanskim — spominjamo le, kar smo vže v I. letniku „R. K.“ pisali, kako si je namreč po mišljenji masonski g. Lego prizadeval mej slovenskimi srednješolci nabrati celo legijo, in pisalo se je, da ima vže 70 poslušnih „jogrov“ okolo sebe. Mi smo mu štrečno nekoliko zmedli priobčivši pismo, ki je je bil poslal nekemu slovenskih abiturijentov.

Zdaj pa, ko je spodletel prvi poskus, so si Husovi aposteljni izbrali za plen slovenske vseučilišnike, da bi po njih nase potegnili še ostalo slovensko dijaštvo. Vstanovila se je „Vesna“. Nazori, ki se tu razvijajo, kaker n. pr. nespoštovanje avktoritete, zahtevanje, naj se gosposka zbornica razpusti, radikalni preobrat javnih zadev, demokrasko poenačenje vseh stanov in ljudi — vse to je popolnoma v duhu Husovih naukov. V ozadji pa za českim in slovenskim dijaštvom stoji, ne več Lego, ampak nekdo drug. Da, človek bi moral biti več ko slep, da bi ne videl v tem vse slovensko dijaštvo obsegajočem, po edinstvenem naklepu se vršečem gibanji, skrivne roke, ki vse vodi in goni. Od tod se izdaja parola, katero česki in slovenski pa dragi slovenski vseučilišniki verno sprejemajo in jo v nižše dijaške kroge zanašajo.

Se li res namerja po tem potu tudi slovensko učeo se mladino loviti v socijalistične mreže, da bo, kaker se je godilo leta 1848 na Dunaji in v Pragi, pri prvi veliki revoluciji tudi ona pomagala graditi barikade?!

Kdor nas še ne razume, bi mu znali stvar še nadalje pojasniti. — Upamo pa, da vsi dobro misleči slovenski akademiki bodo krepko zavračali nakane husitskega mladočestva!

Dr. Mahnič.

Nekaj zanimivejših poglavij iz ruske cerkvene zgodovine od XIII do XVII stoletja.

Vvod.

„Če tudi sem bil vže dokončal akademične nauke, sramuje se izpovedam, da nisem tedaj imel niti najmanjšega pojma o razmerji ruske cerkve z rimsko. Moji profesorji cerkvene zgodovine se v svojih predavanjih niso nikdar tega predmeta dotikali.

Leta 1865 so me poklicali za profesorja cerkvene zgodovine v Poznanjski seminar. Vest mi je branila cerkveno rusko zgodovino prezirati. Da bi mogel druge učiti, lotil sem se najprej sam učenja.“

Tako piše Ks. Edw. Likowski lic. teol. v svoji knjigi: „Historija unii kościola ruskiego z kościołem rzymskim“.

Da drugorodni posvetni zgodovinarji slovansko in posebno rusko zgodovino prezirajo, se da ne opravičevati, a razlagati iz nizkih človeških strasti; a ravno zato imajo cerkveni zgodovinarji tem večjo dolžnost svojo pozornost obračati na rusko cerkveno zgodovino, ko je vendar ruska cerkev jeden najdražih kamnov na tujari rimskih papežev, jeden najkrvaviših listov iz mučeniškega venca katoliške cerkve!

Bodimo pravični! Ne zatajujmo onih, kateri so tudi bili pokorni in verni sinovi Kristusovega namestnika, rimskega papeža, kateri so nič manje kakor mučeniki drugih narodov, pričevanje dajali sveti rimsko-katoliški resnici! —

Predno pa preidemo k posameznim dogodbam ruske cerkvene zgodovine, hočemo v nekolikih poglavjih narisati Rusov splošno politično in cerkveno stanje do sedemnajstega stoletja. Brez tega znanja se posameznih cerkvenih dogodeb ne more do dobra pojmiti, niti je mogoče Ruse pravično soditi.

Naj nam pa čitatelji ne zamerijo, da jim, posebno v prvih poglavjih, podajemo skoro edino gola zgodovinska fakta — kar se jim bo zdelo tu in tam morebiti pusto in suhoparno. Vse to je nekako potrebno; kajti v ruski zgodovini smo pri nas žalibog pravi — nevedeži, tako da treba prav za prav začeti z abecedo.

1. Vsa Rusija od pokristijanjenja svojega do XII. stoletja je bila — katoliška.

To zgodovinsko resnico smo dokazali v lanskem letniku „R. K.“. Isto dokazuje z nepobitnimi neštevilnimi pričami tudi dr. Julijan Peleš, sedajnji premiselski škof slov. obreda, v ogrom-

nem svojem spisu: Zgodovina zjedinjenja maloruske cerkve z Rimom⁴⁾. Samo jeden fakt, zdelo bi se, pobija to trditev. Kijevska metropolija je ostala po smrti metropolita Hilarijona (1068) v odvisnosti od Carigrada, dasi v Kijevu ni moglo biti neznano, da je carigrajski patrijarh zopet bil odpadel od papeža. Vender ta fakt je le navidezen. Protidokaz nam podaje Peleš sam: „V prvem začetku je bil razkol le o se b n a stvar carigrajskega patrijarha Mihaela. In ne le ostali trije izhodni patrijarhi, ampak tudi nasledniki Mihaela samega niso posnemali njegovega vzgleda. Po smrti Mihaelovi se je bil Carigrad z Rimom tako vže pogodil, da je papež Aleksander II. (1061 — 1073) imel v Carigradu na dvoru svojega legata, sv. Petra, škofa Anjanskega. Torej ni čuda, ako se Rusi niso ločili od svoje matere-cerkve, upajoč, da se bode Carigrad, kaker dostikrat popred, tako tudi tedaj v kratkem s papežem poravnal.“⁵⁾

2. — Rusija, do navala Tartarov politično jedina, se politično deli.

Res, da je Rusija v XII. stoletju bila razdeljena v mnoge kneževine. Vender jeden izmej knezov je imel vrhovništvo nad drugimi. Ti vrhovni knezi so se imenovali „veliki knezi.“ Od leta 1104 — 1169 so bili Rusije veliki knezi kijevski knezi. Za njimi so si priborili to čast in oblast suzdalski, za temi pa moskovski knezi.

A vže suzdalskih knezov oblast ni več segala čez celo Rusijo. Mala Rusija se je postavila na lastne noge. To delitev je povpešil naval tartarski sredi XIII. stoletja.

Od te dobe so začeli ruske dežele na izhodu Dnjepra imenovati izhodna Rusija ali „Velika Rusija“, bodisi ker so o navalu Tartarov ondi vrhovni ruski knezi bivali, bodisi ker je veči del Rusije na izhodu Dnjepra. Druga polovica na zapadu Dnjepra je dobila ime zapadna ali „Mala Rusija“.

Ta razdelitev je bila tudi v naravi nekako vtemeljena. Mala Rusija je občevala bolj sè zapadnimi, k a t o l i š k i m i državami, Velika Rusija pa bolj z izhodnimi, r a z k o l n i m i in

⁴⁾ Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom. I. str. 636. II. 1096. Velika osmerka. Wien. Mechitharisten 1868.

⁵⁾ „To mając na uwadze, łatwo sobie wytłumaczyć, dla czego Rusini po Hilaryonie nie zrywali stósunków hierarchicznych z Carogrodem. Sądziłi, że jak dawniejsze kilkakrotnie nieporozumienia między Carogrodem a Rzymem po kilku lub kilkunastu latach, s kończyły się pojednaniem poważnionych, tak i tą razą będzie, i nie mniemali, aby ta chwilowa niezgoda jednego Rościółta z drugim jak e złe skutki dla jedności wiary prynieść mogła.“ Likowski. Histor. unii Kośc. rusk. str. 21.

poganskimi narodi. Tudi je jezik Malorusov nekoliko drugačen od velikoruskega.

Veliki Rusiji je postalo glavno mesto Moskva, a Mali Rusiji starodavni Kijev.

3. — *Politični razvoj Male Rusije po ločitvi od Velike Rusije.*

Mala Rusija je bila neodvisniša od Tartarov radi svoje večje oddaljenosti od njih. Tudi se jih je poprej iznebila kakor Velika Rusija. Po navalu Tartarov so knezi maloruski neodvisno od velikih knezov suzdalskih in kasneje moskovskih vladali Malo Rusijo. Jeden teh knezov je bil tudi Danilo iz Haliča, kateri je bil od papeža Inocencija IV. povzdignjen za kralja l. 1258. Istotako neodvisno od Moskve so Malo Rusijo vladali naslednji knezi Švarno, Jurij I. Jurij II. Leta 1316 je del Male Rusije si prisvojil litvanski knez Gedimin. Leta 1387 pa nahajamo Malo Rusijo po ženitvi in raznih bojih zopet politično zjedinjeno pod poljskimi kralji. Po delitvi poljskega kraljestva je nekdanja Mala Rusija prišla deloma pod Rusijo, deloma pod Avstrijo.

Po letu 1387 do začetka XVII. stletja so bili vladarji maloruski: Vladislav II, Jagelo, Vladislav III, Kazimir IV, Ivan I, Albreht, Aleksander, Sigmund I, Sigmund II, Henrik, Štefan Batori (1575 — 1586), Sigmund III (1587 — 1632).

4. — *Politični razvoj Velike Rusije po ločitvi od Male Rusije.*

V Veliki Rusiji so bili od leta 1169 veliki knezi suzdalski knezi. A leta 1328 si je s pomočjo Tartarov priboril to oblast moskovski knez Ivan, imenovan Kalita, iz rodu Rurikovega.

Veliki knezi moskovski so prav po suženjsko nosili jarem tartarskega robstva. Se le leta 1502 so se ga otresli za Ivana III.

Po navalu Tartarov do začetka XVII. stoletja so v Veliki Rusiji vladali ti le odlični veliki knezi: Jaroslav II (1238 — 1246), Andrej, Aleksander Nevski, Demeter, Mihael, Ivan Kalita (1328 — 1340), Simeon Ponosni, Ivan II, Demeter Konstantinovič, Demeter Donski, Vazilij I, Vazilij II (1425 — 1462), Ivan III. (1462 — 1505) Vazilij III. (1505 — 1533), Ivan IV. Grozni (1533 — 1584), Teodor I. (1584 — 1598).

Za stalno so si veliki knezi moskovski, predniki sedanjih ruskih carjev, prideli naziv „car“ leta 1547.

5. — *V potartarski äobi se Mala Rusija tudi glede metropolije loči od Velike Rusije.*

Od leta 988 je bil Kijev prestolnica vsruskega metropolita. Kijev je bilo Rusov sveto mesto. Ko so pa suzdalski knezi si priborili veliko knežtvo, so prenesli l. 1299 metropolijo v Vladimir, a leta 1325 so moskovski veliki knezi metropolijo iz Vladimira prenesli v svojo prestolnico, v Moskvo.

Ta prememba je čustvo ruskega naroda žalila, ker Kijev je bil Rusom kot sveto mesto k srcu prirasel, in so ga torej imeli za naravno prestolnico vsruskega metropolita. Na drugi strani pa tudi maloruskim knezom prenos metropolitanskega središča ni bil po volji, ker Moskva je bila za Maloruse preveč oddaljena in ker so se tudi po pravici bali, da bi Moskva radi cerkvene pokorščine si ne lastila tudi politične, posvetne oblasti čez Malo Rusijo.

Leta 1376 je pisal maloruski litvanski knez Olgerd v Carigrad patrijarhu: „Daj nam lastnega metropolita, sicer bomo papeža prosili, da nam ga da.“¹⁾ Patrijarh Filotej jim pošlje Ciprijana, s pravico, da ima po smrti živečega moskovskega metropolita biti on — vsruski metropolit.

Carigrajski patrijarh je bil vedno v denarnih stiskah. Kdor je plačal, ga je posvetil. Dasi je vže Ciprijana postavil za vsruskega metropolita, je leta 1379 Pimena, a leta 1384 Dijonizija posvetil za — vsruska metropolita. Rusija je v istem času imela tri vsruske metropolitite!

Zmagal je Ciprijan (1389 — 1406); stoloval je spet v Kijevu. Tako je bila Kijevska, objednem vsruska, metropolija, zopet oživljena.

Vender vže l. 1408 se je Moskva odcepila od Kijevske metropolije.

6. — *Splošen pogled na veroizpovedanje Malo- in Veliko-Rusov tekom XIII. in XIV. stoletja.*

V pričujočem članku namerjavamo pred vsem pojasniti občevanje Rusov z rimsko Stolicco. Ker pa ni mogoče iz tega samega si nasnovati objektivne sodbe o veroizpovedanji Rusov, naj blagovolijo čitatelji sprejeti našo sodbo o tem, ki se je rodila iz primerjanja vseh dotičnih zgodovinskih dogodjajev pro in contra.

¹⁾ Peleš. I. L. c. 346.

V X, XI. in deloma v XII. stoletji je bil ves ruski narod brezdvomno katoliški. V XIII. in XIV. stoletji pa moramo ločiti mej Malorusi in Velikorusi. Velikorusi so v XII. in XIII. stoletji že razkolniki. Kijev je omahoval mej Rimom in Carigradom, a Moskva se je že nagnila na Carigrad. Isto trdi tudi Peleš.¹⁾

A dotika z Rimom ni niti v tej dobi prenehala. Govoreč o občevanju Rima z Rusi v XIII. in XIV. stoletji ne bomo delali razlike mej Kijevom in Moskvo, mej Malorusi in Velikorusi. Pač pa jo bomo morali delati, ko pridemo do XV. in XVI. stoletja. Vse dogodbe pa nam pričajo, da Rim Rusov v nobenem stoletju pozabil ni!

7. — Rim in Rusi v XIII. stoletji.

Nekaj dotik Rusov z Rimom v XIII. stoletji smo naveli že v lanskem „R. K.“ Istotako je Inocencij III. l. 1208 pozval maloruske škofe same, naj se združijo s katoliško cerkvi-jo.²⁾ V Malorusiji so bili gotovo tudi v tem stoletju pristaši unije. Kajti o priliki, ko je Koloman venčan bil leta 1214 za kralja gališkega, je pisal Andrej Ogerski, oče njegov, papežu Inocenciju III: „Vaša svetost vedi, da gališki knezi in ljudstvo hočejo vstrajati v zedinjenji in pokorščini najsvetejše rimske cerkve, s pogojem, da se jim pusti lastni obred.“³⁾ Leta 1227 je Honorij III. izdal pisanje, ki se glasi: „Vsem knezom Rusije. Veselimo se v Gospodu, ker smo slišali da so Vaši poslanci našega č. brata, škofa mutinenskega, prosili, naj bi sam Vaše kraje obiskal, in da ste pripravljeni vsem zmotam korenito se odreči.“⁴⁾ Leta 1231 piše papež Gregor IX: „Juriju, knezu (kralju) Rusije“, in ga nagovarja, da naj se oklene katoliške cerkve.⁵⁾

Posebno v kijevski metropoliji so morali biti katoličani; kajti leta 1234 je Gregor IX. vzel v svojo obrambo katoličane kijevske.⁶⁾ Isti papež je poslal v Rusijo misijonarje, kaker je videti iz njegove bule „Cum messis multa“ iz leta 1234.⁷⁾

¹⁾ L. c. I. 571.

²⁾ Celo pisanje pri Karamzinu III. — Peleš l. c. I. 305.

³⁾ „Noverit sanctitas vestra, quod Hallicienses principes et populus postularunt filium nostrum in regem . . . in unitate et obedientia sacros. rom. Eccl. perseveraturis in posterum; salvo tamen eo, quod fas ilis sit a ritu proprio non recedere.“ Rainald, annal. eccl. t. XIII.

⁴⁾ Peleš l. c. I. 312.

⁵⁾ „Gregorius etc. illustri regi Russiae . . . unde cum venerabili fratre nostro episcopo Ruthenorum referente et intellexerimus esse principem christianum, sed observantem Graecorum ac Ruthenorum mores ut ritus . . . divina tamen gratia inspirante volentem accedere ad devotionem et obedientiam Apostolicae Sedis et nostram.“ Raynald ad an. 1231.

⁶⁾ Peleš. l. c. I. str. 413. Theiner, Monumenta Poloniae I. N. 56 in 56.

⁷⁾ Peleš l. c. I. 388. Oriens Christianus, Parisiis 1740.

5. — *V potartarski dobi se Mala Rusija tudi glede metropolije loči od Velike Rusije.*

Od leta 988 je bil Kijev predstolnica vsruskega metropolita. Kijev je bilo Rusov sveto mesto. Ko so pa suzdalski knezi si priborili veliko knežtvo, so prenesli l. 1299 metropolijo v Vladimir, a leta 1325 so moskovski veliki knezi metropolijo iz Vladimira prenesli v svojo prestolnico, v Moskvo.

Ta prememba je čustvo ruskega naroda žalila, ker Kijev je bil Rusom kot sveto mesto k srcu prirasel, in so ga torej imeli za naravno prestolnico vsruskega metropolita. Na drugi strani pa tudi maloruskim knezom prenos metropolitanskega središča ni bil po volji, ker Moskva je bila za Maloruse preveč oddaljena in ker so se tudi po pravici bali, da bi Moskva radi cerkvene pokorščine si ne lastila tudi politične, posvetne oblasti čez Malo Rusijo.

Leta 1376 je pisal maloruski litvanski knez Olgerd v Carigrad patrijarhu: „Daj nam lastnega metropolita, sicer bomo papeža prosili, da nam ga da.“¹⁾ Patrijarh Filotej jim pošlje Ciprijana, s pravico, da ima po smrti živečega moskovskega metropolita biti on — vsruski metropolit.

Carigrajski patrijarh je bil vedno v denarnih stiskah. Kdor je plačal, ga je posvetil. Dasi je vže Ciprijana postavil za vsruskega metropolita, je leta 1379 Pimena, a leta 1384 Dijonizija posvetil za — vsruska metropolita. Rusija je v istem času imela tri vsruske metropole!

Zmagal je Ciprijan (1389 — 1406); stoloval je spet v Kijevu. Tako je bila Kijevska, objednem vsruska, metropolija, zopet oživljena.

Vender vže l. 1408 se je Moskva odcepila od Kijevske metropolije.

6. — *Splošen pogled na veroizpovedanje Malo- in Veliko-Rusov tekom XIII. in XIV. stoletja.*

V pričujočem članku namerjavamo pred vsem pojasniti občevanje Rusov z rimsko Stolicco. Ker pa ni mogoče iz tega samega si nasnovati objektivne sodbe o veroizpovedanji Rusov, naj blagovolijo čitatelji sprejeti našo sodbo o tem, ki se je rodila iz primerjanja vseh dotičnih zgodovinskih dogodjajev pro in contra.

¹⁾ Peleš. I. L. c. 346.

V X, XI. in deloma v XII. stoletji je bil ves ruski narod brezdvomno katoliški. V XIII. in XIV. stoletji pa moramo ločiti mej Malorusi in Velikorusi. Velikorusi so v XII. in XIII. stoletji vse razkólniki. Kijev je omahoval mej Rimom in Carigradom, a Moskva se je vse nagnila na Carigrad. Isto trdi tudi Peleš.¹⁾

A dotika z Rimom ni niti v tej dobi prenehala. Govoreč o občevanji Rima z Rusi v XIII. in XIV. stoletji ne bomo delali razlike mej Kijevom in Moskvo, mej Malorusi in Velikorusi. Pač pa jo bomo morali delati, ko pridemo do XV. in XVI. stoletja. Vse dogodbe pa nam pričajo, da Rim Rusov v nobenem stoletju pozabil ni!

7. — *Rim in Rusi v XIII. stoletji.*

Nekaj dotik Rusov z Rimom v XIII. stoletji smo naveli že v lanskem „R. K.“ Istotako je Inocencij III. l. 1208 pozval maloruske škofe same, naj se združijo s katoliško cerkvi-jo.²⁾ V Malorusiji so bili gotovo tudi v tem stoletju pristaši uni-je. Kajti o priliki, ko je Koloman venčan bil leta 1214 za kralja gališkega, je pisal Andrej Ogerski, oče njegov, papežu Inocen-ciju III: „Vaša svetost vedi, da gališki knezi in ljudstvo hočejo vstrajati v zedinjenji in pokorščini najsvetejše rim-ske cerkve, s pogojem, da se jim pusti lastni obred.“³⁾ Leta 1227 je Honorij III. izdal pisanje, ki se glasi: „Vsem knezom Rusije. Veselimo se v Gospodu, ker smo slišali da so Vaši poslanci na-šega č. brata, škofa mutinenskega, prosili, naj bi sam Vaše kra-je obiskal, in da ste pripravljeni vsem zmotam korenito se odreči.“⁴⁾ Leta 1231 piše papež Gregor IX: „Juriju, knezu (kralju) Rusije“, in ga nagovarja, da naj se oklene katoliške cerkve.⁵⁾

Posebno v kijevski metropoliji so morali biti katoličani: kajti leta 1234 je Gregor IX. vzel v svojo obrambo katoličane kijevske.⁶⁾ Isti papež je poslal v Rusijo misijonarje, kaker je videti iz njegove bule „Cum messis multa“ iz leta 1234.⁷⁾

¹⁾ L. c. I. 571.

²⁾ Celo pisanje pri Karamzinu III. — Peleš I. c. I. 305.

³⁾ „Noverit sanctitas vestra, quod Hallicienses principes et populus postularunt filium nostrum in regem . . . in unitate et obedientia sacros. rom. Eccl. perseveraturis in posterum; salvo tamen eo, quod fas ilis sit a ritu proprio non recedere.“ Rainald. annal. eccl. t. XIII.

⁴⁾ Peleš L. c. I. 312.

⁵⁾ „Gregorius etc. illustri regi Russiae unde cum venerabili fratre nostro episcopo Ruthenorum referente et intellexerimus esse principem christianum, sed observantem Graecorum ac Ruthenorum mores ut ritus . . . divina tamen gratia inspirante volentem accedere ad devotionem et obedientiam Apostolicae Sedis et nostram.“ Raynald ad an. 1231.

⁶⁾ Peleš. I. c. I. str. 413. Theiner. Monumenta Poloniae I. N. 56 in 56.

⁷⁾ Peleš I. c. I. 388. Oriens Christianus, Parisiis 1740.

Sveta Parakseda je bila Rusinja; bila je predstojnica ruskega samostana „Spas“. O prvem navalu Tartarov je šla v Rim, kjer je živel do smrti 1239. Njo je Gregor X, rimski papež, povzdignil mej — svetnice. Ta Rusinja je katoliška svetnica.¹⁾ Toraj Polock, odkoder je Parakseda bila doma, bil je v onem času katoliški.

Inocencij IV. je leta 1244 osnoval društvo „Societas fratrum peregrinantium“ iz dominikancev in frančiškanov, da bi Maloruse zjedini s katoliško cerkvijo.²⁾ Nada je bila, ker je tedaj najmočnejši knez maloruski, Danilo iz Halčca, obljubil z Rimom se združiti.

Leta 1257 je papež Aleksander IV. izročil jurisdikcijo čez latinske katoličane v Rusiji škofu lebuškemu.

Po tej dogodbi mnogo desetletji se ne more več zapaziti katerega občevanja Rusov z Rimom. Ni čuda; kajti divji Tartari so si Ruse podvrgli in mej njimi divjali.

8. — Rim in Rusi v XIV. stoletji.

Komaj so si Rusi nekoliko olajšali jarem tartarski, ko papež Ivan XXII. l. 1321 dominikanca Henrika imenuje za škofa kijevskega.³⁾ Če se je papež to upal, gotovo je bilo v kijevski metropoliji še dokaj katoličanov.

Leta 1351 je kralj Kazimir sklenil v Mali Rusiji, kaker je razvidno iz pisanja⁴⁾ Klementa VI, osnovati sedem prostranih biskupij. O istem namenu Kazimirovem se bere tudi v „breve“ Urbana V. do škofa Gnezenskega l. 1363.⁵⁾

Leta 1372 je pisal papež Gregor IX. škofom poljskim ter jih vprašal o stanji maloruskih cerkva.⁶⁾ Istega leta naroča Gregor IX. škofu krakovskemu: „V velikonaše začudenje smo slišali, da je v ruski deželi mnogo razkolnih škofov . . . Naročamo ti, da škofe tiste dežele, ko jih po preiskavi za razkolne spoznaš, odstraniš.“⁷⁾ Gregor IX. je tudi potrdil za škofa przemiselskega

¹⁾ Stebelski. *Životy ss. Ewfozyny i Parascennii*, Lwów 1866.

²⁾ Peleš. I. c. I. 413.

³⁾ „Sane pro parte tua — piše papež novoimenovanemu škofu — nostro fuit apostolatus reservatum . . . quod eccl. Kyoviensis in confinibus Ruthenorum et Tartarorum. . .“ Theiner a. a. o. 5. 162. N. 252.

⁴⁾ „Pro parte regis Kasimiri per certos ipsius nuntios propositum existit coram nobis, idem rex, divino mediante auxilio . . . infidelium Ruthenorum terras, in quibus possunt constitui et creari septem diffusi episcopatus cum suo metropolitano, suae potestati et dominio eam subjecit.“ Peleš I. c. I. 414.

⁵⁾ Harasiewicz *Annales eccl. ruth.* Leopoli 1862. 43.

⁶⁾ L. c. 43.

⁷⁾ „Gregorius papa IX. Sane nuper ad nostrum non sine mentis turbatione pervenit auditum, quod in terra Russiae quam plures Episcopi schismatici fore noscuntur, committimus et mandamus, quatenus omnes et sin-

Nikolaja, Rusa, bivšega predstojnika sandomirskega samostana. Leta 1375 je tej škofiji podvrgel Vladimir in Helm¹⁾. V pisani pravi papež: „Nekateri naši predhodniki so imenovane cerkve (Helm, Vladimir) oskrbovali z katoliškimi osebami: škofi in pastirji“.²⁾

Proti koncu XIV. stoletja je zasel moskovsko škofijsko stolico Ciprijan. Bil je eden najboljših škofov, katere je Rusija imela.³⁾ O njem se trdi, da je bil katoličan. Kajti leta 1367. so se bili patrijarhi carigrajski, aleksandrijski in jeruzalemski podvrgli papežu. Iz tega sklepajo tudi na Ciprijana. Kajalovič zatrjuje, da je Ciprijan bil šel v Miljubinj posvetovat se, kako bi se obnovila zveza z Rimom.⁴⁾

Več dotik z Rimom je v tem stoletju komaj zaslediti. Tega so krivi neprestani boji s Tartari in kuga, tako zvana „črna smrt“. Ta kuga je v Pskovu leta 1352 dve tretjini ljudij pomorila. A še hujša je razsajala 1365, 1366 in 1387. Poslednjega leta je v Smolensku ostalo živih le pet oseb.⁵⁾ Groza je bila tolika, da je škof Feodor tverski trdil, da ni nadnaravnega duhovnega pekla in nebes, ampak da biva vže na zemlji. Kdor drugače uči, mu je veljal za heretika.⁶⁾

Bodi tudi, da je bila tudi kijevska metropolija v XIV. stoletju razkolna, vendar vedno in popolnoma ni bila, ni mogla biti. Isto trde tudi Bollandisti. Znano je, da je sv. Jozafat, škof slov. obreda in mučenik radi unije z Rimom, hodil na božjo pot v Kijev, na grobove v prejšnjih stoletjih na glasu svetosti vmrlih Rusov.⁷⁾

gulos Episcopos praedictae terrae Rusiae, quos per sumariam informationem schismaticos esse reperis ab eorum Ecclesiis et Episcopatibus auctoritate apostolica prorsus amoveas atque prives . . .“ Harasiewicz str. 44.

¹⁾ Theiner a. a. O. I. V. 964.

²⁾ „Aliqui quoque praedecessores nostri dictis Ecclesiis de personis catholicis providerant, praeficiendo illis Episcopos et pastores.“ Haras 44.

³⁾ „Cyprian žil wyłącznie dla dobra cerkwi ruskiej: wizytował pilnie dycezyje swej metropolii, nadużycia tępił, o podniesienie nauk między duchowieństwem z wielkim zapalem się starał, w wolnych chwilach sam naukom się oddawał, tłumaczył Ojcew Kościoła i księgi liturgiczne greckie na język słowiański, tak, że wielka część, cerkiewnych manuskryptów słowiańskich po dziś dzień wysoko cenionych, albo jego ręką jest pisana, albo przez niego sprowadzona“. L'kowski, *Historia unii*, 33. *Strahl das gelehrte Russland*.

⁴⁾ *Miscellanea rerum ad statum eccl. M. D. Lithuaniae pertinentium*. Wilno 1650.

⁵⁾ Peleš I. 255. 2° 7. l. c.

⁶⁾ . . . „Čto raj i ad dejstviteljno suštestvujut na zemlje vopreki mnenju novit erefikov, katorie priznajut ih mislennimi ili duhovnimi“. Karamzin IV. 280.

⁷⁾ „Or che si dovrà pensare di tutti cotesti corpi santi? (Kijev, Pečerskaja Lavra) Meritano essi veramente la venerazione che riscuotano dai popoli e dai numerosi pellegrini? Sì, senza dubbio alcuno, tanto più che sono tutti da tempo in cui esisteva l'unione fra le cristianità di questi paesi e la chiesa cattolica, ed in ogni caso furono tutti personaggi di santa vita ed austerissi-

9. — XV. stoletje. *Odpad maloruskih škofov od carigrajskega patrijarha.*

Iz dogodeb XV. stoletja moramo sklepati, da v XIV. stoletji ni moglo v Rusih katoličanstvo nikaker popolnoma vsahniti.

Leta 1408 je bil za metropolita vse Rusije izvoljen Focij. Stoloval je v Moskvi. Kijev je tedaj ostal brez škofa. Focij se za cerkev ni brigal. Maloruski škofi so bili nevoljni; tožili so ga pri patrijarhu v Carigradu. Pa zastoj! Tirjali so novega, dobrega metropolita. Tudi nič.¹⁾ Tedaj se snidejo znova v Novogorodu in izvolijo neodvisno od carigrajskega patrijarha svojega metropolita v osebi Gregorija I. Samvlaka. Ta se je spet naselil v starodavnem svetem Kijevu. Ob jednom pa so maloruski vladike pisali v Carigrad patrijarhu mej drugim te le značilne besede: „Mi ponižni škofje Rusije (sledijo imena osmerih škofov) spoznamo, da Focij metropolit kijevske cerkev, ki je slava vse Rusije, v propast peha.“²⁾ . . . (Ker nam nisi hotel dati sam novega metropolita), smo po vzgledu sorodnih si narodov Bolgarov in Srbov sami izvolili metropolita Zdelo se nam je sramotno, da bi mi take metropolit sprejemali, kateri se ne izbirajo po volji patrijarha, ampak po simoniji Mi cesarja posilne oblasti v cerkvi ne moremo trpeti Leta 1414. na god sv. Jurija³⁾. S tem so se odtegnili vrhovni oblasti carigrajskega patrijarha.

10. — *Od carigrajskega patrijarha odpadli vladike se bližajo Rimu 1416 — 1437. Metropolit kijevski Gregor Samvlak, in metropolit vse Rusije Herazim.*

Za metropolita Gregorija so šli ruski škofje v Kostnico na cerkveni zbor.³⁾ Peleš priča po Hefelevu: Izven več posvetnih gospodov, ki so prišli leta 1418. v Kostnico, bilo je devet-

ma professanti le più austere virtù cristiane e monastiche con un' eroismo straordinario. I Bollandisti e l'Assemani sono di questa opinione, e i più celebri agiografi della chiesa in modo unanime dividono la stessa tesi, ha i più santi personaggi della chiesa cattolica vennero più volte a visitare e venerare reliquie: fra gli altri S. Giosafatte Kunccevicz, metropolit di Polozk, l'eroe l'apostolo della Unione fra i Ruteni e la chiesa cattolica.“ Vannutelli. Poccia I. 219.

¹⁾ Karamzin, Pimječanja V. 156. Peleš. I. l. c. 359.

²⁾ „Nos itaque humiles Episcopi Russiae . . . videntes Eccl. Kijoviensem, quae est caput totius Russiae, pessumire per Fotium . . . iam vero violentum Caesaris in Ecclesia Dei dominium pati non possumus . . . Consideravimus rem esse indignam et iniustam, ut tales suscipiamus metropolitias, qui non iuxta voluntatem patriarchae, eiusque sacri concistorii, sed per simoniam a Caesare homine laico creati.“ Peleš. I. l. c. 362.

³⁾ „Vitovt v 1417 godu posilal na sobor v Kostanciju svojih episkopov.“ Karamzin, Pimječ. V. 157.

najst škofov grškega obreda, mej njimi tudi kijevski metropolit. Vspeha vidnega ni moglo biti. Zgodovina molči. Ta metropolit je tudi praznik sv. Paraksede, ki je vendar v Rimu vmrla in bila od papeža Gregorja IX. kanonizovana, vpeljal v Bolgariji in določil za nje god dan 14. oktobra. On je spisal tudi nje življenje.¹⁾

O Herazimu pravi Peleš: „Herazim našel je zaslombo v litvanskem knezu Svidrigajlu. Posvetoval se je z njim, kako bi se moglo zjedinjenje s katoliško cerkvijo izvršiti. Pismo, katero je omenjeni knez poslal papežu Evgeniju IV, je polno hvale o gorečnosti metropolita Herazima.“²⁾

11. — Vseruski metropolit Izidor (1437 — 1440) gre v Ferraro na občni cerkveni zbor, ki ga je sklical papež Evgenij IV. Izidor podpiše zjedinjenje z Rimom.

Za kijevskih metropolitov Herazima in Izidora v Moskvi ni bilo posebnih metropolitov. Za teh dveh je bila cela Rusija cerkveno zjedinjenja. **Herazim in Izidor sta bila cerkvena zastopnika cele Rusije.**

Grški cesar Ivan VII. in razkolni patrijarh Josip sta bila v spremstvu 700 cerkvenih dostojanstvenikov vže 24. nov. 1437 odšla v Ferraro.

Izidor, vseruski metropolit, je šel najprej v Carigrad — *μετὰ καὶ ἐνὸς ἐπισκόπου*³⁾ —. Ko je dobil dovoljenje tudi od velikega kneza moskovskega Vazilja II, se odpravi 8. septembra l. 1437 v Italijo, v spremstvu 100 mož duhovskega in posvetnega stanu. Potujočega skoz ruske pokrajine je ljudstvo navdušeno sprejemalo.

Glavna seja v Ferrari se je vršila po dohodu zastopnika ruske cerkve, Izidora, dne 8. oktobra 1438. Glavni govorniki izhodne cerkve so bili Besarijon, škof nicejski, Izidor, metropolit vse Rusije, in Marko efeški. Razprave so se vršile o primatu papeževem, o izhajanju sv. Duha, o vicah, o opresnem in neopresnem kruhu pri sv. evharistiji.

Mej razpravami zbolil carigrajski patrijarh za smrt. V svesti bližnje smrti spise svojo oporoko: „Josip, po milosti božji nadškof carigrajski in ekumenični patrijarh. Ker sem na konec svojega življenja došel, in moram občni dolg človeškega roda izplačati, hočem z milostjo božjo svoje misli v hasen vseh svojih

¹⁾ Peleš. I. l. c. 365. Likowski l. c. 35.

²⁾ l. c. I. str. 367.

³⁾ Die Unionsverhandlungen, Zhishman 1868. Wien.

duhovnih sinov jasno zapisati in podpisati. Vse, kar katoliška in apostolska cerkev našega g. J. Kr. v starem Rimu izpoveda in uči, to priznavam tudi jaz in izpovedam sveto, da jo v vsem tem tudi vbogam. Pripoznavam tudi sv. Očeta za najvišjega duhovnika, ravno tako vice. Podpisano dne 9. jun. 1459.“

Mej tem so se razprave nadaljevale. Konečno so se v vsem pogodili. Glede primata rimskega papeža se je vsprejel stavek: Določujemo, da sv. apostolska stolica in rimski papež ima prvaštvo po celem svetu, da rimski papež je naslednik bl. Petra, kneza apostolov, pravi namestnik Kristusov, glava cele cerkve, oče in učitelj vseh kristijanov.¹⁾

Izmej Grkov so zjedinjenje z rimskim papežem podpisali: Trije zastopniki carigradskega patrijarhata, (patrijarh Josip je bil vmrl), cesar in sedemnajst metropolitov. Izidor, vserski metropolit, je zjedinjenje podpisal z besedami: „Izidor, metropolit kijevski in vse Rusije — rad podpisem.“

Papež Evgenij IV. je 6. julija 1438. mej božjo službo ves ginjen razglasil zjedinjenje z besedami: „Radujte se, ve nebesa, in ti, o zemlja, od veselja poskakuj! Kajti pala je stena, katera je delila zapadno in izhodno cerkev! Mir se je vrnil k vogelj-nemu Kristusovemu kanmu. Dve ljudstvi ste si zjedinili! Megla trpljenja in razkola je sprhnela. Zopet lesketa veseli sijaj zaželenosti edinosti. Raduj se, naša mati cerkev, ker svoje davno razprte otroke vidiš zopet zjedinjene v vzajemni ljubezni. Hvali Boga, da ti je britke solze obrisal. In vi sinovi krščanskega sveta, zahvaljajte se katoliški cerkvi, da očetje izhoda in zapada se niso zbali nevarnosti in težav, da bi le mogli vdeležiti se tega svetega zbora in zopet vskresiti ljubezen, katera se je bila od krščanskega roda vzdaljila.“

12. — Razglas zjedinjenja Rusov z rimskim papežem leta 1439.

Vračajoč se čez Hrvatsko v Rusijo je izdal Izidor na ver-nike Rusije, Poljske, Livlandije in Litve pastirski list, v katerem razglša unijo z Rimom. List se v matici glasi:

„Milostju božju Sidor preosvjaštenni Arhiepiskop vseja Rosii, Legatos ot rebra apostolskago, Letskago i Litavskago vsem i vsjakomu hristoviernim s pribavljeniem vieri svoeja večnoje spasenie v Gospoda. Vzdružitesja i vozveselitesja ninie, jako Cerkov vostočnaja i zapadnaja koliko vremena razdjeleni biša i edina ko edinoj vraždebni: a ninie istinnim soedinenjem v izna-

¹⁾ Acta concilii Florentini.

čalnoe svoje soedinenje i mir i edinačestvo drevneje, bezo vsjakako razdjelenja. Vsi že Hristoimeniti ljudie, kak Latini, i tak Grekove, i vsi iže podležat sobornoj cerkvi Konstjantino-polctej, eže sut Rusi i Serbi, Vlajahi, inij vsi hristjanstij rodove primite toe že svjatopresojatove edinačesto s velikoju duhovnoju radostju i s česetju. Najpred molju vas v Gospoda našego Izusa Hrista, iže s nami milost sotvoršago, čtobi nikakova razdjelenja u vas s Latinoju ne bilo, zaneže este vsi rabi Gospoda Izusa Hrista, vo imja ego hrištjeni. Vi že latinštij rodove, teh vseh, iže v vjere grečestej sut, istinno vjerujte bezo vsjakago razmišljenja, sut bo vsi krešteni, kreštenje, ih istino i spitno ot Rimskija Cerkvi kreštenje, dabi meži vas nikakovoe razmišljenje ne bilo o tih deleh: no kako latini, tako preže rečeni Grekove, ko edinoj cerkvi smotrenie imjali, eže bo edinjem jedina jest. Kokda Greki v zemli sut latinstej, ili gde v ih zemli latinskaja cerkov, čtobi jeste vse k boženstvenej službe pribjegali, i tjela Izus Hristova smotrali, sokrušoniem serdca ih čest vozdavali, jako že ve svoih cerkvah činjat: i na pokajanje, da prihodjat k latinskim popom, i tjelo Božje ot nih prijemljat! A latinšti dolžni v cerkov iti, i božestvenja službi slušati, s teploju vjeroju poklanjatisja Izus-Hristovu tjelu: poneže istinno Izus-Hristovo telo A latini takože, da prihodjat na pokajanie k greckim popom i pričastje Božje ot nih vzimajut, poneže ovoj toe jedino jest. Tako bo Sobor končal v javlenom psidjeni vo gradje Florentii, pod leti voploštenja Gospodnja 1439. 6. julija.“¹⁾

Razglasivši zjedinjenje z Rimom je Izidor prestopil ruske granice. Sel je v Krakovo, v Levovo. Odtod je prišel v helmsko biskupijo, slednjič v Kijev, svojo predstolnico. Bil je sijajno sprejet. Mala Rusija se je zjedinila.

Spomladi leta 1441. je prišel v Moskvo. Oddal je velikemu knezu Vaziliju pismo, katero mu je nanj izročil papež Evgenij IV. Brezštevilna množica ljudstva, bojarjev in škofov se je zbrala k bogoslužbi, mej katero je Izidor imel poročati o vspehu obravnav s papežem Ljudstvo je čakalo, kaj poreče veliki knez — knez se je oglasil — proti. Ljudstvo se je kneza balo, potegnilo je ž njim. Moskva — Velikorusija za zjedinjenje ni hotela vedeti.

Izidor je pobegnul v Kijev. A tukaj ni ostal dolgo. Odpravi se v Rim. Papež ga pošlje kot legata v Carigrad. Ko so Turki Carigrad vzeli, vrnil se je spet v Rim. Papež Pij II. ga je povzdignil za patrijarha carigrajskega. Izidor je mej ruskimi škofi bil prvi imenovan za kardinala rimske cerkve. Vmril je v Rimu 1463 dne 27. aprila. Pokopali so ga v Vatikanu.

¹⁾ Harasiewicz. Annales Eccl. Ruthnae Leopoli 1862.

13. — *Malorusija tekom sto let, po smrti vsruskega metropolita in kardinala rimske cerkve Izidora.*

Po Izidoru se je Moskva za vedno cerkveno ločila od Kijeva. Razkolni Veliki Rusiji je knez moskovski postavil za metropolita Jono. Kijevu je papež Pij II. poslal za metropolita Gregorja. O Moskvi ne bomo v tej razpravi govorili več. Papeži je niso pozabili. Se so jo vabili — a zastonj! Pij II. je, kakor je razvidno iz „breve“ poslanega „ljubljenemu Gregorju, izvoljenemu metropolitu kijevskemu in vse Rusije“, leta 1458 natančno ločil meje katoliške Male Rusije od razkolniške Velike Rusije. Gregorju je papež podvrgel te hle devetero maloruskih škofij¹⁾: **Brijansk, Smolensk, Polock, Turorv, Luck, Vladimir, Helm, Przemisel, Halič.**

Vsi obredi in hijerarhični red Rusov je ostal po zjedinenji isti. Zveza s Carigradom je imela stati, saj, se je tudi patrijarh v Ferrari papežu podvrgel. Leta 1476 je poslal Misael, naslednik Gregorjev, poslance v Rim k papežu Sikstu IV. proseč, naj bi dovolil v kijevski metropoliji slaviti leta 1476 jubilej odpustkov, ki ga je zapad slavil prejšnje leto. Misael priznava jasno primat papežev. V pismu naslavlja Siksta: „Oecumenico papae magno, soli, totius orbis candelabro, Ecclesiae lumini, Sanctorum sanctissimo, Patrum Patri et supremo pastorum Pastori, beato Xisto. Sanctae universalis Ecclesiae Christi Vicario . . .“

Za Misaelom so bili metropoliti Simeon (1477 — 1488), Jona I. Glezna (1488 — 1494); oba sta bila rimska katoličana.²⁾ Isto Makarij (1494 — 1497).

Eden najslavnejših metropolitov kijevskih po Izidoru je bil Josip II. Soltan (1498 — 1517). Ta je poslal leta 1500 poslance v Rim k papežu Aleksandru VI. prosit pooblastila, da bi smel deliti o posebnih slovesnostih odpustkov. Priznaval je primat. V pismu na papeža se glasi: „Po božji milosti velikemu knezu celega sveta, edinemu vsega sveta svetniku . . . Očetu očetov . . . prvotnemu pastirjev pastirju, najvišjemu duhovniku, najvrednejšemu namestniku Kristusovemu, sedečemu na prestolu kneza apostolov Petra . . .“

Papež Aleksander VI. je pisal naslednjega leta glede Malorusov škofu vilnskemu in knezu litvanskemu posebe. Istega leta je Aleksander VI. v posebni buli³⁾ prepovedal Ruse, ki se hočejo okleniti Rima, znova krstiti. Metropolita Josipa Soltana so moskovski razkolniki radi zvestobe njegove do papeža imenovali

¹⁾ Peleš I. L. c. 471.

²⁾ Peleš I. c. 478.

³⁾ Peleš I. c. 489 je cela tiskana.

— latinjana, latinizatorja¹⁾, dasi je bil škof slov. obreda, in je odločno obsojal prestop iz slov. obreda v latinski. Leta 1521. je izdal papež Leon X. bulo, v kateri določuje jurisdikcijo maloruskih škofov in jemlje v obrambo slov. obrede. Določbe te bule je obnovil Klement papež VI. l. 1516.²⁾

Za tem vzornim metropolitom so zasedli škofijsko stolico v Kijevu večinoma le možje nevedni in nenravstveni. Poleg tega so moskovski razkolniki dobili v tej dobi velik vpliv na poljskem dvoru. Kralj poljski se je poročil z zagriženo razkolicno Heleno, hčerjo Vazilja III. V oni dobi je Poljska postala tudi pribežališče celo takih heretikov, ki jih niso niti v Wittenbergu, Genfi, Jeni, Oksfordu trpeli. V takih razmerah ni čuda, da je cerkveno življenje v Mali Rusiji jelo propadati.

Za Josipom Soltanom l. 1517. so bili v Kijevu metropolitni: Jona II, Josip III, Makarij II, Silvester, Jona III, Elija, Onezitor (1588). Dasi je bila katoliška zavest tekom 16. stoletja v Malorusiji vpadla, vendar se je še vedno nagibala bolj proti zapadni cerkvi. To je razvidno iz delovanja razkolnega patrijarha carigradskega Jeremija II. Ta je vstanovil po Malorusiji mnogo bratovščin, ki naj bi skrbele za „čistost grške vere“ in škofo nadzorovale. In res, kaker razvidno iz pisma, katero je pisal Kazimir II. sv. Ivanu Kapistranu, moralo je število razkolnikov v kijeovski metropoliji dokaj narasti. Razkolni patrijarh je pa upal sè svojimi naredbami Maloruse do dobra spraviti zopet v razkol.

Vender Bog — piše Peleš, sedaj škof przemiselski slov. obreda — se je vsmilil maloruskega ljudstva, da je obnovivši zjedinenje z Rimom se zopet vrnilo k svoji Materi, Učiteljici resnice, k sveti katoliški cerkvi.

14. — *Obnovljena unija maloruske cerkve z Rimom.*

Dogodek v Rimu z dne 23. decembra 1595.

Dogodek, o katerem bomo pripovedovali, je dokaz, da razkolništvo v Malorusiji tekom XVI. stoletja katolištva ni bilo še prevladalo. Sicer bi bil — nemogoč.

Ta dogodek je novo zedinjenje Malorusov z rimsko cerkvijo.

Nasprotniki katoliške cerkve, razkolniki, liberalci trde, da omenjeni dogodek ni izviral iz prepričanja maloruskega ljudstva,

¹⁾ Sedaj vemo, da naš „Slov. svet“ je vzel to psovko, kaker druge, s katerimi ometava zagovornike kat. resnice — od razkolnikov!

²⁾ Annales ruth. Eccl. st. 86 in 91. Bula in breve celotno odtiskana.

ampak da je posilno delo papežev, poljskih kraljev, zvijačnih jezuitov.

„Stvar je pa v resnici — pravi večkrat omenjeni škof slov. obreda — vse drugačna. Vsak pošten Malorus mora priznati, da zjedinjenje z Rimom je cerkev in narodnost Malorusov rešila nezogibnega propada.“¹⁾

Daljni vzroki tega dogodka iz l. 1595. so bili po istem verodostojnem pisatelji ti le.

Razdivljanost ljudstva, nevednost duhovstva.

Škofje so do svojega dostojanstva prihajali večinoma po simoniji.

Otdod se da razlagati nevtajljiva nevednost mej maloruskimi škofi in metropolitami samimi.

Sramotno stališče, katero so zavzemali carigrajski patrijarhi. Patrijarhov je bilo v istem času po več. Stevilo je bilo odvisno od — sultana. Patrijarhi, ki so morali plačevati sultanu za svojo čast, so v denarnih stiskah odirali druge škofe, samostane, cerkve, posebno pa ruske. V Rusijo denarje pobirati so hodili tudi drugi izhodni patrijarhi in metropolitami.

Ko so maloruski škofje videli propad svojih cerkva in ni bilo upa, da bi patrijarh carigrajski ali Moskva jim mogla pomoči k dušnemu preporodu, so začeli zapet bolj pogosto in s prepričanjem gotove rešitve ozirati se v — Rim. In Rim je bil pripravljen.

Papež je imel na Litvi vže nekoliko kolegijev, kjer so se vzgajali mladi Malorusi. Tudi v — Rimu samem je Gregor XIII. osnoval grški kolegij, kamer so se vsprejemali tudi Malorusi, ki naj bi odrasli vtrjevali svoje rojake v katoliški veri.

Obnovljenje zedinjenja je dalje povspešil živ boj, kateri se je v poljskem kraljestvu vnel mej katoliško cerkvijo in raznimi herezijami, ki so se iz inozemstva zanesle. Ob istem času so Velikorusi vstanovili samostojen razkolen patrijarhat v Moskvi leta 1589. Po tem dejanji so Malorusi spoznali, da od sedaj naprej njihovi pravovernosti ne grozi več nevarnost od Carigrada, ampak od Moskve. Spoznali so, da se morajo ali enkrat odločno Rima okleniti ali pa iti za Moskvičani v popolen razkol. Jarem carigrajski zamenjati pa z novim moskovskim niso hoteli.

Bližnji povod, da se je maloruska unija obnovila, je bil pa naslednji: Carigrajski patrijarh Jeremija II. je prišel v Rusijo. V denarnih stiskah se je dal podkupiti in je v Moskvi vstanovil poseben neodvisen patrijarhat. Prišel je tudi v Kijev, kjer je odstavil metropolita Onezifora in namestil Mihaela Rogozo leta (1588 — 1599.) Da bi vpliva v Mali Rusiji ne

¹⁾ Peleš l. c. 499.

izgubil in da bi razkol vtrdil, je vstanovil nov eksarhat. Za eksarha t. j. za namestnika sebe, patrijarha carigradskega, je izvolil Cirila Terleckega (1589). Varal se je v obeh.

Ko je Jeremija II. vse to določil, tirjal je od novoizvoljenega metropolita 10.000, po družih 14.000 goldinarjev, da plača sultanu tribut!!

Maloruski škofje se vpro tej sramotni simonistični tirjatvi. Zagroze mu z ekskomunikacijo, z odstavljenjem. Ta slučaj so sklenili maloruski škofje porabiti, da se za vedno Carigrada odkrižajo. „Boljšje je — je pisal novonastavljeni eksarh carigradskega razkolnega patrijarha škofu Balabanu — pod jednim najvišim pastirjem živeti, kaker pod petimi ali šestimi, v miru in ljubezni z Rimci biti, od katerih po milosti božji smemo pričakovati obrambo naše cerkve in boljši red.“¹⁾

Od tega trenutka so maloruski škofje začeli resno posvetovati se, kako bi se zjedinjenje z Rimom jasno in trajno zopet obnovilo.

Let a 1590 sta bila v Carigradu dva patrijarha. Katerega priznati? Maloruski škofje se zbero v Brešču. Sklep posvetovanja je bil: Nobenega. Podvreči se hočemo papežu! Ta sklep so podpisali štirje maloruski škofje.²⁾

Kralj Sigismund III. pozdravlja ta sklep v posebni diplomii. Obeta jim obrambo, enakopravnost. Diploma je spisana v maloruskem jeziku.³⁾

Za zjedinjenje sta delala najbolj škofa Terlecki in Pocielj. Proti pa knez Konstantin Ostroški in Balaban, škof levovski.

Tekom leta 1594 so se posvetovali o načinu vspesnega, trajnega zjedinjenja. V listini⁴⁾ z 2. dec. pravijo proti koncu: „Kot pogoj zjedinjenja stavimo, da se nam sveti obredi nedotaknjeni ohranijo. Popravijo naj se le oni članki, ki ovirajo zjedinjenje, da se bode zopet vse tako vršilo, kaker se je, **ko smo bili še zjedinjeni.**“ Sledijo podpisi osmero škofov.

Let a 1595. so se pogajanja nadaljevala. Meseca avgusta je odgovoril⁵⁾ papežev nuncij v Krakovem, kateremu so bili po goje zjedinjenja poslali, da papež brez dvombe vse stavljenе pogoje sprejme, ker niso proti dogmam.

Tedaj so maloruski škofje sklenili pisati papežu poslati

¹⁾ „Melius est existere sub uno supremo Pastore, quam sub quinque vel sex eorum, permanere in pace et amore cum **spiritualibus** Romanis, a quibus danie Deo erunt amor et protectio sanctorum Ecclesiarum et melior ordo.“ Harasiewicz. Annales eccl. ruth.

²⁾ Cela listina: Annales 162.

³⁾ Glej Annales 163-165.

⁴⁾ Peleš I. c. 24.

⁵⁾ L. c. 531.

zastopnike maloruskega naroda v Rim, da se v imenu Malorusov papežu podvržejo.

Pismo na papeža se glasi:

„Najsvetejši Oče, Gospod in Pastir cerkve Kristusove!

Spominjajoč se jedinstva naših prededov se zapadno cerkvi pod pokorščino svete apostolske rimske stolice, na drugi strani vvažajoč razkol in različna mnenja, ki so dandanes zavladata, nas je žalost prešinjala in prosili smo neprestano Boga, da bi nas blagovolil kedaj zjediniti v veri. Čakali smo, da bodo naši . . . dosedanji, pastirji resno začeli misliti na zjedinenje, za katero vsak dan v liturgiji Boga prosijo. Zastonj. Morda ne zanemarjajo te važne dolžnosti toliko iz zle volje, ampak ker ječijo v robstu najkrutejšega sovražnika krščanstva . . . vender smo mi, ki živimo pod kralji Poljske, Švedske in pod knezi litvanskimi, in smo ravno radi tega s v o b o d n i, sklenili v skrbi za svoje zveličanje in izročeni nam duš obnoviti se zapadno cerkvi jedinstvo, katero je popred bivalo in je bilo tudi od naših prednikov določeno v florentinskem zboru . . .

Pošiljamo toraj k Vaši svetosti čestite naše brate v Kristusu, Hipacija Pociēja, škofa, in Terleckega, eksarha, da izrazijo (pod navedenimi pogoji) v imenu svojem in vseh nas, nadškofa in škofov, vsega duhovskega stanu in v imenu ovac nam od Boga izročeni, dolžno pokorščino Stolicy sv. Petra in Vaši Svetosti kot najvišjemu Pastirju cerkve Kristusove.

Ako dosežemo, za kar smo prosili, hočemo mi in naši nasledniki biti Vaši Svetosti in naslednikom Vašim pokorni sinovi.

Dano iz poljskega kraljestva 1595. dne 12. jun. st. kal.⁴⁾

Slede podpisi metropolita kijevskega in škofov.

* * *

Odposlanca škofa Terlecki in Pociej došla sta v Rim 15 nov. 1595. Tedaj je vladal Klement VIII. Ganjen jih pozdravil. „Papež — piše Terlecki domov — nas je sprejel kaker oče svoje otroke z nepopisljivo ljubeznijo in milostjo Nečem biti Vaš vladar, ampak hočem Vaše slabosti in nepopolnosti na svoja pleča vzeti, ogovoril nas je papež.“

Slovesen konzistorji za zjedinenje Malorusov s katoliško cerkvijo je bil določen 23. dec. 1595

Velika množica se je bila zbrala v Konstantinovi vatikanski dvorani: kardinali, škofje, zastopniki tujih vlad, maloruski in poljski knezi.

Ko je papež zasel prestol, pristopila sta maloruska škofa,

⁴⁾ Peleš I. c. 536.

poljubila mu nogo in oddala maloruskih škofov pisanje, v katerem izpovedajo primat ruskega papeža. Pismo se je prebralo v maloruskem in latinskem jeziku.

Kardinal in državni tajnik papežev, Silvij Antoniani, pozdravi jih v navdušenem govoru in slavi njih trud in nevstranšenost.

Maloruska škofa izmolita tedaj pred papežem „vero“ v imenu svojem in cele kijevske metropolije. Izjavo svojo potrdira s prisego na evangelij in jo lastnoročno podpišeta.

Papež Klement VIII. jim naznani, da so sprejeti v občestvo jedine svete katoliške in apostolske cerkve. Do solz ganjen pozdravi papež sedaj svoje nove sinove: ¹⁾ „ . . . Pozdravljamo Vas in sprejemamo Vašega metropolita, Vaše soškofe in celi maloruski narod z odkritim veseljem svojega srca, prepričani, da ste v resnici in iz notranjega božjega nagiba k nam prišli in sprejeli katoliško vero . . . Bogu se zanvaljajte . . . Bodite ponižni in ne bodite v svojem mišljenju preponosni, kajti Boga se ošabnim vstavlja, a ponižnim daja svojo milost. Tako je tudi obžalovanja vredno Grško, katerega nesrečo z dna srca pomilujjemo, radi svoje ošabnosti izgubilo luč resnice in vzdihuje sedaj pod najkrutejšim jarmom robskega ponižanja. Častite ponižnost in bodite zvesti naukom katoliške cerkve. Kar bomo mogli, bomo po božji milosti za Vas storili in podeljujemo Vam in bratom Vašim odsotnim apostolski blagoslov.“

V spomin tega dogodka je dal papež kovati posebno svetinjo.

15. Razglas obnovljenega zjedinenja Malorusov s katoliško cerkvijo v Brzešču 10. okt. 1596.

Po odredbi papeževi so tudi ostali maloruski škofje osebno prisegli zvestobo svojo v pričo škofov Terleckega in Hipocieja, kot pooblaščenih papeževih. Zjedinenje za celi maloruski narod se je razglasilo mej slov. zahvalno božjo službo l. 1596. dne 10. oktobra v Brzešču v pričo ljudstva v cerkvi sv. Nikolaja. Dotični dekret se glasi v matici:

Vo imja Boga vo Trojici edinogo. Na čest i hvalu Jego i ljudskega spasenja, a vjeri svetoe hristjanskoe katoličeskoe utverženje i podvišenje, vsem katorim to vedati budet naležalo, . . . oznanujem na večnuju pamet, iz mi bačali jako edinovladnost cerkvi Božoje vo Evangelii i usi Gospoda išogo Izus-Hrista osnovana i utveržena jest, abi na edinom

¹⁾ Theimer, N. Zustände s. 104

Petre jako na kameni cerkev Hristova močnej stoječi ot ednogo ražena i spravovana bila, abi ednogo tjela edina golova i v edinom domu edin Gospod . . . koji to porjadok cerkvi bože od časov apostolskih začatij trival po vse vjeki, a to iz vse patrijarhi do edinogo potomka Petra svjatogo papi rimskogo zavždi v nauce vjeri i primovanju vlasti duhovnoe i v sudah Episkopih i apeljacjah utekalisja jako sje to z soborov i pravil svjatih otec pokazuet i iši slovenskie pisma z grečeskich starodavna preloženie dostatočne to pokazujut i starije svetie Otcii cerkvi vostočnoe to svjetčat, korie tot. Petra svjatogo prestol i starešinstvo, a klast ee nad episkopi vsega svjeta znajut, ne nnej tež carigrodeckie patrijahove, ot kojorih sjaja strana ruskaja vjeru svetuju prijala, tuju sverhnost stolici rimskoe Petra svetogo čas nemali znali i jej podlegali i ot neje blagoslovenstvo brali, ot korie hotjaž mnogokrot otstupovali, ale opjat s neju ednalisja i doposlušenstva eje voročali (Govori posebno o sjedinenje v Florenciji.) . . . ot kojorogo soedinenja cerkovnogo carogrodeckie patrijarhove koli zah otstupili i za takii grieh otstuplenja i vozorvanja ednosti cerkovnoe v moc poganskiju i tureckuju upali začim mnogo bludov i zlih postupkov i zanehanja dozoru pravogo ih, sih krajev ruskich i mnogo bridkogo svjatokupstva nastupilo, iz sja erezi razsejali i vsju prave Rus opanovali cerkvi pustošači i hvalu božju psujuči. Mi ne hoteči biti učastnikami grehu tak velikogo i nevoli poganskoe, katoraja za tim prišla carigrodeckich patrijarhov i ne hoteči im razkolu i rozorvanja cerkvi svetoe edinosti pomagati, i zabegajuči spuštošenju cerkeji i spasenju duš ljudskih čerez erezi, korie sja teper podnesli; majuči o to sovest i nebezpečenstvo spasenja svojego i stada slovesnogo nam ot Boga poručanogo vipravili esmo do Otca svetejšogo Klementja osmogo posli abinas do svoego poslušenstva jako najviši pastir cerkvi vselenskoe katolišeskoe prijal i ot sverhnosti patrijarhov carogrodeckich vizvolil i rozgrešel zahovajuči nam obrjadi i ceremonii cerkvej vostočnih grečeskich i ruskich Čto iz učinil i na to pisma pisal rozkazujuči abihmo sa na senod sezvavši izpovedanije svetoe učinili, i poslušenstvo stolici rimskoe Petra svetogo, Klimentijevi osmomu i ego naslednikom oddali. To smo dnes na senode učinili

Damo jako višej nameneno s podpisom ruk naših vlasnih.

Mihajlo Ragoza, voleju božju arhiepiskop mitropolit kijevskij, Galiča i vseja Rosii. Rukuju vlasnoju.

Jpiatej Potej, vladika vladimirski in brestenski.

Kiril Terlecki, vladika lucki in ogtrogski.

Gregorii German, nadvladika polocki, vitebski in mjestislavski.

Deonisiij Zirujski vladika holmski in belski.

Jona Gogol vladika pinski in turovski.

Slede še podpisi arhimandritov: braslovskega, gorodejskega, levrišovskega in mjenskega.

* * *

Sklenili bi poročilo o tem veselem dogodku v ruski zgodovini radi z lastnimi besedami. Srce nas sili Vender najraje k sklepu govori mož, kateri je sposobniši od nas prav soditi o dogodkih ruske zgodovine.

Tako je bilo — pravi sedanji prizemselki škof. slov. obreda, Julijan Peleš¹⁾ — z milostjo božjo delo končano. Po dolgih žalostnih letih je en del maloruskega ljudstva zapustilo zmotno pot. Žalostni položaj, v katerem je maloruska cerkev životarila, opominjal je plemenitiše njene sinove, in sklenili so povrniti se k veri pradedov, k veri, katera je malorusko cerkev tako oslavila za svetega apostolskega Vladimira in njegovega modrega sina in naslednika Jaroslava I, k veri, katero je prvi metropolit Rusije oznanjeval. Povrnili so se k skali vere, na katero je Kristus Gospod svojo cerkev sezidal, povrnili se k sveti Gori, na kateri si je Bog bivališče izbrati blagovolil, k Materi in Učiteljici vseh cerkva: k sveti rimski cerkvi. Sklenili so, zavrgši temo, gledati luč, in koperneč težiti za edinostjo in mirom, da se spolni beseda Gospodova: **Ena čreda bode in en pastir!**

Ignacij Kralj.

Cezarizem in bizantinstvo v izhodnem razkolu.

(Slovstvena ocena.)

Cesarizam i bizantinstvo u poviesti iztočnog razkola. Napisao dr. Ivan Marković, franjevac države presv. Odkupitelja. U Zagrebu, tisk dioničke tiskare 1891. 8°, I. XXIX in 551 str. II. 648 str.

Vže dolgo ni na jugu zagledala belega dne knjiga, ki bi bila tako učeno, podučljivo, jasno in zanimljivo pisana in ki bi bila sedanjim slovanskim cerkvenim razmeram tako primerna, ka-

¹⁾ L. c. 556.

ker je gori navedeno delo učenega dalmatinskega frančiškana, ki je vže po svojem prvem delu „Papino poglavarstvo“ l. 1882. zaslužil med učenim svetom.

Temu zgodovinskemu delu je dala povod polemika med dr. Vladimirom Solovjevim, dr. A. Franki-jem in dr. Markovićem o pravoslavji iztočne cerkve, kaker se iz predgovora razvidi. Prva dva učenjaka trdita, da se ne sme sumničiti o pravoslavji iztočne nezedinjene cerkve, ker ona ni nikdar učila zmot kot cerkev. Ako se tedaj nahajajo kaki protikatoliški nauki v iztočni cerkvi, morajo se ti samo iztočnim bogoslovcem, a ne iztočni cerkvi zaračuniti. Dr. A. Franki je v svojem delu „Dvie poslanice“ trdil, da si iztočna in zapadna cerkev vzameno pripoznavati pravo vero; zatorej sledi naravno, da je tudi ruska cerkev pravoslavna in da jo je treba tako nazivati. Dr. Marković pa nasprotno uči, da se v krilu grško-ruske cerkve v resnici nahajajo protikatoliški nauki¹⁾ in da se morajo te krivovere na rovaš zapisati iztočni cerkvi sami, ker si ni mogoče misliti vidne cerkve brez hijerarhije. Nadalje dokazuje to dr. Marković iz simboličnih knjig, (katerih veljavo pa Solovjev zanika v zmišlu protestantovskih simboličnih knjig) namreč iz P. Mogile katekizma (Pravoslavno Izpovedanje), ki je potrjen po dveh cerk. zborih, po iztočnih patrijarhlih in je v ruska bogoslovska seme-nišča vveden, in pa iz Dositejevega Izpovedanja, ki zadržuje pravo tolmačenje pravoslavne vere. To je potrdila tudi „Istina“, glasilo profesorjev zadarskega bogoslovja za nezedinjeno iztočno cerkev v Dalmaciji. (Cesarizam in bizantinstvo, Predgovor XIII.)

Mi menimo, da je iztočna cerkev ne samo razkolu, ampak tudi krivoverska,²⁾ in da je treba to jasno poudarjati pri zedinjenji. Pri vsakem pogajanji je namreč treba jasno govoriti; polovičarstvo, diplomatizovanje, prikrivanje,

¹⁾ Dr. Solovjev pravi v svoji knjigi: La Russie et l'Eglise universelle, Paris 1889 str. 14, da je rusko ljudstvo dobilo za časa Vladimira biser sv. vere z bizantinством vže oprasen, da je pa sv. vero v bistvu čisto ohranilo, ne vedoč za prepire in spletke grških bogoslovcev. Le laži-bogoslovci ruski uče v svojih šolah tri protikatoliške nauke, ki pa niso pozitivne dogme, ampak samo negacije, od pravoslavne cerkve nikdar potrjene in za vse pravoslavne krščane obvezne.

²⁾ To trdimo zato, ker se v iztočni cerkvi res nahajajo protikatoliški nauki n. pr., da ni rimski papež poglavar cele cerkve, da sv. Duh izhaja samo od Očeta, da ni vic itd., katere krivovere uči ali vsaj trpi hijerarhija iztočne cerkve. Ko so v sedemnajstem veku profesorji kijevske akademije počeli učiti in pisati, da je presv. Devica Marija zares bila spočeta brez podedovanega greha, sta ruski patrijarh Joahim (1682 — 1690) in njegova sinoda obsodila ta nauk, gotovo zastran tega, ker so ga tedanji latinski bogoslovci učili. Prašamo tedaj, ako se protikatoliški nauki ruskih novejših teologov ne vjemajo z rusko cerkvijo, zakaj jih ta dopušča in njih učiteljev ne izbodi? Qui tacet, consentire videtur. Kadar so se papeži pogajali z iztočno cerkvijo ali posameznimi njenimi pokrajinjami, so vselej stavili za prvi pogoj, da morajo priznati rimskega papeža, Filioque itd.

laskanje ne prinese nikdar prave sprave. Resnico je treba povedati, posebno pri verskih, večnih resnicah, in samo resnica bo zmagala. Clara pacta, boni amici. S tem pa ne tajimo, da je treba v dostojni obliki pisati, drugoverce spoštovati in ljubiti, posebno ako niso sami svojega krivoverstva krivi in se ga ne zavedajo.

Kaker razvidimo iz predgovora, je ta najnovejša P. Markovičeva knjiga nekako naperjena proti njegovim nasprotnikom, katere hoče na podlagi zgodovine pobiti. V „pristupu“ postavlja pisatelj temelj svojemu dokazovanju, opisujoč vstavo in obliko sv. kat. cerkve, kakeršno je naš Zveličar določil. Cerkev ima kot vidno popolno društvo svojo hijerarhijo, svojo glavo, kateri je Kristus izročil svojo vrhovno oblast, ki je neodvisna od svetne oblasti. Na to dokazuje pisatelj, da je od Boga ne samo cerkvena oblast, ampak tudi politiška (državna) oblast. In sicer izvaja pisatelj cerkveno oblast neposredno, svetovno pa posredno od Boga, kar se tudi nam zdi verjetnejše.

V nadaljnem zgodovinskem razvijanju obeh oblasti nam kaže pisatelj, kako je svetna oblast, prekoračivši svoje meje, rada napadala cerkveno, kako so papeži branili krščansko mravnost in svobodo, navaja krive sisteme Ockhama, Menandrina in Ivana Jandunskega, Lutra in Melanhtona, Richerja, Galikancev in Jožefincev, ki so dajali narodu ali pa vladi cerkveno oblast in vladarje, odvezovali od vsake odgovornosti ter omejevali vrhovno oblast papežev. Tako pride do ideje cesarizma, katerega difinuje „kot nezakonito in nepravično pretiravanje carske oblasti.“ (I. str. 31.)

Prestopivši do carigrajskega cesarizma ali bizantinstva, pravi, da je bizantinstvo „najservilnije udvoravanje i robovanje državnoj oblasti, združeno s največim licemjerstvom, ter s precenjenjem svega, što je grško (carstva, crkve, obreda, institucijā, jezika, ljudi itd.)“ (I. str. 33). Bizantinstvo je odvrnilo iztočno cerkev od rimske, vgonobilo bizantinsko cesarstvo ter odprlo pot islamu. Sè zadnjim grškim cesarjem je sicer grški cesarizem pal, a njegov duh je prešel na sultane in na ruske carje.

To tezo dokazuje pisatelj v naslednjih poglavjih.

Konstantin Veliki, prvi krščanski cesar, prenese svoj prestol v novi Rim, v divni Bizant ter postavi tako temelj iztočnemu cesarstvu in nehote tudi iztočni cerkvi. Božja previdnost je na tak način odstranila od Petrove stolice nevarnega sosedu, namreč rimskega cesarja, ki bi bil gotovo zaviral, da bi se njena svobodnost in samostalnost bila razvila. Konstantin Veliki, rojen pogan, v poganstvu odgojen, ni nikdar znal, kaj je cerkev in njena vstava; ni se mogel dokopati do pravih krščanskih idej, posebno ker še ni bil krščen. Po vzgledu rimskih avgustov si je prisvajal naslov „Pontifex Maximus“. Hotel je vvesti v cerkev

pogansko misel o vrhovni državni oblasti. Žalibog so mu dali priložnost škofje sami, da se je začel mešati v cerkvene posle.

V prepirih Donatistov in Arijancev prežene Konstantin Veliki iz domovine pravovernega Atanazija, k sebi pa pozove krivoverca Arija. Vedel se je car kakor bi bil škof, nazivajoč se za druga škofom (conservus). S Konstantinom začenja teologovanje iztočnih cesarjev, on je torej vtemeljitelj iztočnega cezaro-papizma. Poganski Rim ga je sprejel med svoje bogove, a iztočna cerkev med svoje svetnike! (I. poglavje II).

Za vladanja Konstancija (sinu Konstantina Velikega) se dalje bolj razvija cesarizem in bizantinstvo. Arijanstvo okuži ves carski dvor in teologovanje se prime celega iztoka. Car arijanec preganja kat. škofe in je zamenjuje s krivoverskimi. Ko so se škofje branili obsoditi sv. Atanazija, branitelja prave vere (v milanskem cerkv. zboru l. 355.), rekoč, da jim to cerkvena pravila zabranjujejo, odvrne car Konstancij: „Kakova pravila! kar ja z hočem, to mora biti cerkveno pravilo!“ Celo papež Liberij mora iti v suženjstvo. Krivovera je bila začasno zmagala.

Naslednik Konstancijev, car Julijan Odpadnik, je hotel zatreti krščanstvo in obnoviti poganstvo.

Car Valent zopet preganja kruto vse narijance, posebno katolike, a v istem času je podelil versko svoboto vsem krivovercem, judom in paganom. Krščanska duša velicega Teodozija je bila vrgla v kot cesaristiško politiko, a za cesarovanja nevrednega njegovega sinu Arkadija se je zopet razšopirila. Sv. Ivan Zlatoust se bori kakor lev zoper sturovi in nečloveški bizantizem, a ta ga vrže raz carigrajsko stolico, tira v sužnost in mu ne da miru, dokler ga ne vmori. (I. pogl. VI.)

Mladi Teodozij II. je prišel sčasoma v roke dvorskim skopcem (Krizafija) in krivoverskim patrijarhom carigrajskim. Nestorijanci in evtilijanci so kovali svoje spletke v seanci bizantinizma ter okuževali se svojim krivoverstvom iztočno cerkev. Teodozij II. skliče eseško sinodo, določi, kdo sme priti in glasovati, imenuje predsednika (Dioskura, prijatelja krivovercu Evtilihu) ter mu naloži, da obsodi pravoverne škofe. S kakimi razlogi se je dokazovalo pri tej sinodi, kaže vže ime, ki je ostalo na veke temu necerkvenemu zboru, namreč „razbojniška sinoda.“

Večna hvala Bogu, da je oni čas obudil papeža Leona Velikega, ki je z orlovskim očesom in krepko desnico preprečil pogubonosne spletke evtilijancev in ponižal vedno bolj rastočo oholost carigrajskih patrijarhov. A dolgo ni trajal triumf Petrove stolice. Z brezbožnim, grdim Zenonom, ki je zaklal lastnega sinu Leona II, je cesarizem zopet dvignil svoja črna krila. Uzurpator Bazilisk, ki je Zenonu v carovanju in brezbožnosti nasledoval, prepove z „božanstveno (!) svojo knjigo“ t. j. vkažom prav drakoničnim, izpovedati sklepe kalcedonskega zbora, tedaj nauk sv. katoliške cerkve. Brezbožno to zapoved Baziliskovo podpiše pet

sto škofov iztočne cerkve; a narod, niža duhovščina in redovniki so bili pametnejši od teh škofov. Sveti Danijel Stilit, videč, da je vera v nevarnosti, stopi sè svojega stebra ter pridiga po Carigradu tako ognjeno, da narod zoper Baziliska vstane in ga prisili preklicati brezbožni svoj razpis. To drugo zapoved (bolje preklic) završuje Bazilisk z besedami: „Nihče ne sme dvomiti, da bi ta božanstvena naša naredba ne veljala za konstitucijo“. Cezaro-papizez imenuje tedaj svoje nasilje — božjega izvira! Ko se vrne Zenon drugikrat na prestol, izda verski vkaz, takozvani henotikon, hotoč združiti krivoverce s katoliki, in obsojuje z anatemo drugače misleče kaker kak papež. Na to preganja pravoverne škofe ter namesto njih nastavlja krivoverske. Pri tem mu pomaga carigrajski patrijarh Akacij, krivoverec. (I. pogl. VII — X).

Car Zenon je bil od svoje žene Arijadne živ zakopan in je vmrl iste smrti, s katero je bil sam svojega prednika Baziliska pogubil. Arijadna spravi na carski prestol svojega ljubljenca Anastazija II, skrivnega heretika, breznačajnega trinoga, kateremu je bila laž in kriva prisega navadno sredstvo. Anastazij II da sežgati akte kalcedonskega zбора, napiše proti tedanjemu papežu Simaku (498 — 514) nesramno pismo, pošlje pravovernega carigrajskega patrijarha v progonstvo, brani krivoverstvo in preleva pravično kri katoličanov. Pri tem so mu kaker navadno pomagali bizantijski škofje, lakomni in slavohlepni, katerim je bil glaven namen — poviševati svojo oblast nasproti Rimu. Koliker se je poviševala oblast carigrajskih patrijarhov, toliko se je poniževala iztočna cerkev, dokler ni postala prava sužnja grških cesarjev (I. XI. pogl.) Med tem je cerkev na zapadu napredovala. Stari rimski svet je bil propal pod silno težo svoje skvarjenosti, in čili narodi so na njegovih razvalinah vstanovljali nove države. Cerkev pa je te barbarske narode učila krščanske resnice in omike.

Za carom Justinom, ki je iztočno cerkev skušal zediniti z Rimom, nastopi na carski prestol slavni Justinijan. Njegov ujec, cesar Justin, ga je bil dal v Carigradu vsestranski odgojiti in izučiti. Kot cesar je gradil mesta (20) in vtrjeval, zidal cerkve in zavode, obnovil pogorelo cerkev sv. Sofije, dal sestaviti Corpus iuris civilis itd. Skoda samo, da je hotel biti bolj papež kot cesar. Ko so se njegovi veliki vojskovodje German, Belizar, Narses vojskovali z neprijatelji države, bavil se je Justinijan s teologijo, izobčeval je in preganjal krivoverce. Proglasil se je samega za branitelja cerkvenih kánonov (postav), ali v resnici je cerkveno zakonodajstvo le svojevoljno popravljal in dopolnjeval. Tako n. pr. določuje v noveli 123, v kaki starosti sme kdo postati škof, duhoven ali dijakon, kdo ima izbirati škofe in kako; določuje se obred za posvečevanje novega škofa, prepovedujejo se škofom in duhovnom igre in posvetne predstave, vkaže se, kako morajo biti vrejene redovnikov hiše, koliko časa mora tra-

jati novicijati itd. Z novelo 131. določuje, da mora biti carigrajski škof prvi za rimskim papežem. Kaker papež ali cerkveni zbor, obsojuje Justinijan krivoverstva, zapovedujoč patrijarhu carigrajskemu, da naj razglasi to „božanstveno zapoved“. To svojo „božjo zapoved“¹⁾ pretvori Justinijan v pesem in vkaže, da se ima peti po vseh cerkvah kot psalm! — Tu imaš pravo podobo carja-papeža, dovršenega zastopnika bizantijskega cezariзма, pol-boga, pred katerim so morali podložni s celim životom na tla padati in mu poljubovati — noge! Justinijan je neprenehoma teologoval sè svojimi škofi, pisal dogmatične vkaže in je vsiljeval škofom. Akoravno je sam dolgo časa pelemizoval proti origenistom in evtihijancem, je nazadnje sam obnovil staro krivoverstvo (aftardoketov) in je vmrl kot nepopoljšljiv krivoverec. (I. pogl. XII.)

Car Justin II. je zvesto pobiral stopinje za Justinijanom.

Car Heraklij in patrijarh Sergij vvedeta novo krivoverstvo — monoteletsko. Heraklij izda zapoved, o kateri uči, da je v Jezusu Kristusu samo ena volja in ena delavnost. Ta svoj edikt, ektēsis zvan, imenuje car večno določbo (aeternales definitiones!) A kratko osodo je imela ta večna določba! Papež Severin in Ivan IV. obsodita ekteso l. 640. in car Konstant II. napiše nov vказ tip (typos,) s katerim razveljavi „večno“ ekteso Heraklijevo.

Muhamedovci si osvajajo državne pokrajine, car Konstant II pa med tem le naprej teologuje in hoče izvojevati zmago monoteletom krivovercem. Papež Martin, ki je bil obsodil brezbožno ekteso in zlodejski tip v lateranskem zboru l. 649, mora zato kot mučenik vmreti v prognanstvu — žrtva žaljenega carja krivoverca (I. pogl. XIV.)

Car Justinijan II. (685—695) skliče l. 692. v Carigrad zbor, poznan pod imenom zbor trulanski, kateri je žalibog le še bolj razklal iztočno cerkev od zapadne. Kánon 6. in 13. tega zbora dovoljujeta duhovnom, dijakonom in subdijakooženiti se pred posvečenjem; 36. kanon daje carigrajskemu patrijarhu enake privilegije in enako oblast, kakeršno ima rimski papež, stvarja, tedaj — drugi primat za iztočno cerkev; kanon 69. se klanja cesarskemu veličanstvu in ga primerja — Kristusu! Kajpada je cesar Justinijan II. radostno potrdil kánone trulanske ter je kaker kak papež prvi podpisal zborove akte! Cesar je hotel sicer, da mu papež Sergij I. (687—701) potrdi, kar je

¹⁾ Grški carji so se sami zvali: moja večnost, svoja pisma sveta, svoje naredbe božanstvene (divalia). Njihova palača, stan vsake nespodobnosti, hudobije in pregrehe se je imenovala sveta palača, njih zakladnica sveta zakladnica (aerarium sacrum) in njih konjarnica sveta konjarnica (sacrum stabulum)!!

bilo v tem zboru proti rimski cerkvi sklenjeno, ali Sergij izjavi, da hoče raji poginiti, kaker take zmote potrditi. Na to skuša Justinijan II papeža zaslužniti, pa se mu ne posreči.

Ni še bilo dovolj cerkvenih homatij in krivover, katere so kaker rak razjedale iztočno carstvo. Cesar Leon Izavrijan (717—41) si izmisli novo, prav neumno in brezbožno krivovero, ki je celi krščanski svet silno razburila. Z Leonom Izavrijcem začne namreč huda vojska na sv. podobe. Tedanji papež Gregorij II. razloži v dveh poslanicah jasno in krepko to dogmatično vprašanje in pobija cesarjevo nezmisel in neznanje. Zategadelj streže cesar Leon papežu po življenji in preganjanja katolike sè zverskim nasiljem. Kaker da bi bil zbesnel, sramoti, muči; pobija in sežiga častilce sv. podob. V Italijo pošlje silno brodogve, da bi pokoril pravoverne Latine, ki niso hoteli pritrđiti cesarjevi neumnosti, odtrga od rimskega patrijarhata vse cerkvene pokrajine med Sicilijo in Tracijo in je podvrže carigraskemu patrijarhu. Tako nasilje se je nazadnje Italijanom pristudilo, zatoorej so iskali pomoči pri papežih, zaščitnikih svobode in človeških pravic. In res, papež Gregorij III. se obrne l. 739 k frankovskemu knezu Karlu Martelu, Stefan II. pa h kralju Pipinu za pomoč. Kralj Pipin premaga Longobarde in daruje 22 osvobojenih mest Petrovi stolici. Tako je tedaj nastala cerkvena država papežev, osnovana na hvaležnosti in spoštovanju, katero je gojil osvobojeni rimski narod in Pipin do papežev.

Hudobnega cesarja Izavrijca spačeni in brezverki sin Konstantin Kopronim (Gnojeslav) nadaljuje boj zoper sv. podobe in njih častilce še hujše kaker oče njegov. Zapove celo zbrati zbor odpadnikov, ki naj obsodijo češčenje sv. podob kot „hudičovo iznajdbo“ (!) ter primerjajo „svoje verne cesarje (Kopronima in sina njegovega) apostolom, nadarjene z modrostjo i krepostjo sv. Duha“. Čujte! Tako govori 338 škofov iztočne cerkve o češčenji sv. podob! Kako klečeplazijo pred cesarjem, ki je očitno vganjal najgrše orgije in škandale, rašil umeteljna dela, sežigal knjižnice, spodkopaval cerkve, sramotil in nevsmiljeno mučil!

Sicer je „sveta“¹⁾ cesarica Irena s pomočjo papeža Hadrijana I. začasno tem neredom prišla v okom, ali babjevorni Leon V. (Armenec), pol judovski, pol poganski Mihael II. in sin njegov, trinog Teofil, so nadaljevali lov na katolike in sv. podobe.

Na to zasede prestol car Mihael III, kteremu je ostalo sramotno zaimo „Pijani“ (ker se je pri gostijah opival.) Vladal je zanj učeni, pa nečisti ujec Barda, ki je krepostno cesarico

¹⁾ Grki so Ireno sprejeli med svetnike, najbrž ker je bila češčenje sv. podob zopet vredla. A žalibog je tudi ona bila podedovala duh cezariizma bizantijskega in je dala svojega lastnega sinu v sobi, kjer ga je bila rodila, oslepiti zato, da bi spravila vso cesarsko oblast v svoje roke.

Teodoro in neljubega si opominjevalca, patrijarha Ignacija, odstranil s carigajskega dvora. (I. Pogl. XV.-XVIII.)

Pregnavši Ignacija, postavi Barda (cesar) na carigrajsko stolico — Focija. S tem človekom začne nova doba v povesti iztočne cerkve, katero je P. Marković zaslužen osvetil v 6. poglavjih prve knjige (I. pogl. XIX.—XXIV.)

Bizantinski cesarizem je, kedar ga je bila volja, razdiral cerkveno edinstvo in pretrgaval zvezo z Rimom. Manjši razkoli so vže prej trajali (n. pr. od leta 484—519, 730—81, 813—42,) a Focij je popolnoma razdvojil iztok od zapada. Focij je znal zbrati protikatoliške misli in napore bizantinske vseh prejšnjih časov; on sam je pristen izraz grške lokavosti, čestilakomnosti in narodnega šovinizma, on je personifikacija bizantinstva in vtemeljitelj iztočne cerkve. Focij je bil sicer vržen raz carigrajsko stolico in je vmrl v prognanstvu († 891), ali razkol je takrat preminol samo na videz, za nekaj časa. Zastava cerkvenega prevrata se je vila vedno nad njegovim grobom. Focij je ostal večni vzor bizantinske cerkve, katera ga dandanes slavi kot velikega učitelja, sličnega apostolom, kot vzor škotom, diko patrijarhov, izpovednika in mučnika resnice, steber in temelj cerkve ter ga prištevava med svoje svetnike!

S tem pregledom završuje pisatelj I. knjigo.

V 1. poglavji II. knjige navaja pisatelj vzroke, kateri so pomagali, vzdrževati pričetni razkol. Neka prirojena mržnja in medsebojno preziranje je od nekdaj ločilo Grke od Latincev. A temu je bila prva podlaga: različna nprav in značaj obeh narodov. Razlika grškega in latinskega jezika, ki sta od 6.—7. stoletja naprej izključljivo zavladata na iztoku in na zapadu, je še bolj odtujila oba naroda. Ko grški cesarji niso mogli ali niso hoteli braniti in srečno vladati Italije, so Italijani s pomočjo papežev in Frankov vstanovili zapadno cesarstvo, nemško-rimsko po imenu. Leon III. venča na božič l. 800. v cerkvi sv. Petra za rimskega cesarja Karla Velikega; on pa priseže, da hoče braniti rimsko cerkev. Grški cesarji so se tudi nazivali rimski cesarji; zato so se od sedaj naprej čutili poražene v narodnem svojem ponosu, in kaker so šteli Franke za sovražnike, Italjane za odpadnike, tako so začeli sovražiti še rimsko cerkev. Med nadaljne vzroke cerkvenega razkola se šteje razlika discipline in javne službe božje. Vse, kar je latinska cerkev določila in vstanovila po prvih sedmih ekumenskih zborih, vse to je bila Grkom neopravičena sprememba in brezbožno novotarjenje.

V naslednjih poglavjih (III.—IV.) nadaljuje pisatelj cerkveno in svetno zgodovino iztočnega carstva od Focija do Cerialarijeve smrti. Groza in nevolja popađa človeka, ko čita te liste bizantinske zgodovine, katerih le eden ni neomadeževan, le eden ne, ki bi bil na čast človeštvu. Same dvorske spletke, zarote, otrevitve, vmori, prešestvovanja, da rudečica obliva človeka

in se mu lasje ježe. Bizantijski dvor je brezumno hudobij in nečloveških pregreh, a njegova povest je povest krvi, nepoštenja in brloženja. (II. str. 85—86.) Castellarom in Gambettam bi bil ta odlomek prava slast!

Bizantijski cesarji so postali pravi gospodarji iztočni cerkvi, a ona jim ponižna sužnjica. Cesarji nastavljajo in odstavljajo po svoji volji patrijarhe in oddajajo patrijarško čast celo svojim bratom in sinovom. Ni čuda tedaj, če se taki dostojanstveniki niso brigali za čast svojega škofovskega imena, ne za cerkveno svobedo, še manj pa za edinstvo z Rimom. Cezaristiška politika je bila stvarila razkol, pod njo se je bilo izleglo bizantinstvo. Bolni so bili na tej bolezni vsi slojevi društva. Treba je bilo le dotekniti se tanke nitice, ki je še vezala iztok sè zapadom, in razkol bi bil dovršen in stalen.

Cerularij je bil kolovodja zaroti, naperjeni proti cesarju Mihaelu Paflagoncu. Ko je bil zaradi tega pregnan iz domovine, se je pomenišil. Bil je neučen in ohol. Čez tri leta pa ga vže vidimo na carigrajski stolici. Ta zaklet sovražnik rimske cerkve je dovršil, kar je bil Focij začel. V javni poslanici očita Latinom vse nasprotné šege in navade, dogmatični primetek Filioque, izžene vse redovnike latinskega obreda, ter zapre latinske cerkve v Carigradu. Sam zato od papeževih legatov izobčen se predrzne z nezaslišano oholostjo izobčiti papeža samega (Leona IX). Cerularij je vmrl v pregnanstvu l. 1059. Nekateri njegovih naslednikov so bili na pol zedinjeni z Rimom. Koncem 12. stotletja je odpal cel iztok od rimske stolice.

S V. poglavjem druge knjige začenja cerkvena zgodovina Slovanov in sicer naj prej Rusov. Iz te zajamemo one točke, ki zadevajo zedinjevanje z Rimom.

Da so Rusi v začetku, ko so bili krščeni, priznavali prvenstvo Petrove stolice, to se da po menenju našega pisatelja sklepati ne samo iz tega, da so tedanji carigrajski patrijarhi Polijevkt, Antonij III, Nikolaj Krisoberg z Rimom bili zedinjeni, temveč še bolj iz cerkvenih knjig. Te knjige dokazujejo, da so za onega časi Rusi obče priznavali Petrovo poglavarstvo v cerkvi. Pri tej točki opozarja pisatelj na svojo knjigo „Papino poglavarstvo“ str. 256. — 268, kjer obširneje govori o tem predmetu.

V enajstem veku (do smrti metropolita Hilarijona l. 1072.) so Rusi bili zedinjeni z Rimom, kaker je Stiltinck to dokazal. Za dobo izmed 1072 in 1150 imamo dokaze, da ruska cerkev ni bila odcepljena od Rima. Sv. Nikolaj je bil l. 1087. prenesen v Bari. Papež Urban II. (1088 — 99.) vstanovi praznik tega prenosa in ta praznik sprejme brž ruska cerkva za metropolita Efrema (1092) ter ga še danes slavi 9. dne maja, med tem ko grška cerkev ni nikdar te svetkovine sprejela.

Drugi dokaz: Italijanski redovnik, po imenu Antonij, po-

begne v Rusijo, ker so krivoverci preganjali njegov samostan ter pride v Novgorod v početku 12. veka; nekateri menijo l. 1106, drugi l. 1117. Tu sezida cerkev in samostan, v katerem je sveto živel in vmrl l. 1147. Ruska cerkev ga je sprejela med svoje svetnike, imenujoč ga Antonija rimskega.

Tretji dokaz edinstva je po P. Markovičevih mislih posvečevanje metropolita Klementa l. 1147. V Rusiji so takrat gotovo imeli drugih svetih relikvij, a nobene teh niso postavili izbrannemu metropolitu na glavo, temveč roko sv. Klementa papeža. Zakaj? Da ž njo za menijo oblast carigradskega patrijarha.

V drugi polovici 12. veka se je razkol širil po Rusiji. Ko so bili križarji v Carigradu ustanovili latinsko cesarstvo (1204 — 1261), so dobivali Rusi svoje metropolite iz Niceje, kjer so takrat prebivali bizantijski patrijarhi. Tedaj je bil razkol popolnoma v Rusiji zavladal.

V ferarsko-florentinskem zboru je sicer Izidor metropolit vse Rusije (rodom Solunjan) sprejel dekret zedinjenja, ali veliki knez Bazilij vrže Izidora v ječo, skliče svoje škofe in bojarje k sinodi, v kateri je bil florentinski zbor enoglasno obsojen. Pozneje se je sv. stolica večkrat pogajala zaradi zedinjenja, ali od ruske t. j. od moskovske strani se ni nikdar resno na to mislilo.

Dokler je Ukrajina spadala pod litavsko in poljsko oblast, so bili z Rimom zedinjeni. Za časa poljskega kralja Sigismunda je kijevski metropolit Rahosa začel delovati za zedinjenje. In res! Posrečilo se je. On in sedem drugih škofov so proglasili zedinjenje l. 1595, na sinodi v Brzešču. Tako je nastala rusinska maloruska cerkvena pokrajina.

Po delitvi poljske države so pripadale rusinske škofije Rusiji, izvzemši Levov in Przemysl, kateri ste prišli pod Avstrijo. L. 1795 vniči Rusija rusinsko-katoliške škofije, razun polocke. Car Pavel I. ustanovi l. 1798. spet tri unijatske škofije. A kaka osoda je zadela unijate (zedinjene) in unijatsko cerkev za cara Nikolaja I. in Aleksandra II, znano je vsakemu.

V poglavji VI. se bavi pisatelj s cerkveno zgodovino Bolgarov.

Za vladanja Borisovega sinu Simeona. (893—927) zasine Bolgarski zlata doba. Simeon je hotel na podrtinah carstva Konstantina Velikega stvariti grško-slovansko cesarstvo. Zato se obrne k papežu Formosu, proseč ga kraljevske krone. Ta Simeonov korak dokazuje, da je bil Bolgarsko pridružil zapadni patrijarhiji in povrnil apostoljski stolici pravo, zaradi katerega sta se tako dolgo prepirala Rim in Bizant. V tem zmislu beleži letopisec Baronij v l. 893. svojevoljni povratek Bolgarov k rimski cerkvi. A tudi prej ni Focijev razkol resno razstavljal Bolgarov od Rima. Papež pošlje Simeonu kraljevo krono, in Simeon se prvi med Slovani nazivlje car.

Kaker Simeon, tako sta tudi njegova naslednika Peter in

Samuel prosila in zadobila kraljevo krono iz Rima; torej je bila bolgarska cerkev z Rimom zedinjena.

L. 1187. postane Bolgarska zopet neodvisna država. Trije bratje boljari iz hiše Asenov (Peter, Ivan Asen in Kalojan) so zaporedoma vladali v novi državi in so hoteli stopiti v dotiko z Rimom. Po dolgem pogajanji pošlje slavni Inocencij III. svojega legata v bolgarsko stolnico Trnovo, kateri posveti nadškofa Bazilija za bolgarskega primata in venča carja Kalojana l. 1204. Kalojan pogine od izdajniškega meča pod Solunom l. 1207; še dandanes živi v pripovedkah traških Bolgarov spomin „cara Kalijanča“. Za njim vmre trnovski primat ali bolje rečeno patrijarh Bazilij in v Bolgarski zavlada — cerkveni razkol.

Po l i j o n s k e m zboru (1274), kjer se je bilo proglasilo zedinjenje iztočne in zapadne cerkve, so papeži sicer skušali Bolgare in njih carja pridobiti, a vsi poskusi so se zaradi vpliva grškega izjalovili.

Turki si osvoje Trnovo in vničijo bolgarsko državo in narodno cerkev l. 1393.

L. 1861. pošljejo nekateri odlični Bolgari v Rim poslance, da bi sklenili zedinjenje. Poslancem je bil na čelu — Dragan Cankov. Mej poslanci je bil arhimandrit Jožef Sokolski, star 80 let, katerega Pij IX. po njih želji zavlađiči za bolgarskega nadškofa, Cankova pa imenuje komendatorja sv. Gregorja. Žalibog je bila to samo politiška igra Cankova in drugih bolgarskih poglavarjev; hoteli so namreč oprostiti bolgarsko cerkev iz verig grških fanarijotov ter dokopati se do politiške svobode. Bulwer (angleški poslanec v Carigradu) in Lobanov (ruski poslanec) nista branila ne denarja ne truda, dokler nista naroda odvrnila od zedinjenja. Kar izgine Sokolski. Govorilo se je, da so ga Rusi vkrali in odveli v Rusijo. Vendar je 20 tisoč Bolgarov ostalo verno rimski cerkvi.

Poglavje VII. se peča s Hrvati in posebno s Srbi.

Do Š e p a n a N e m a n j e je srbska povest zelo temna. Do tega časa so bili Srbi več ali manj podložni Grkom. Sè Stefanom Nemanjo (1159—1195) začne zlata doba srbske zgodovine. Nemanja je bil rojen v Č r n i g o r i, kjer je takrat bila katoliška vera bolj razširjena ko pozneje, in je bil po rimskem obredu krščen. On je v celoto zedinil razcepljene srbske zemlje: Rašijo (denašujo Srbijo), Zeto (Črno goro), Zahumlje (Hercegovino) in južne pokrajine. Na to se odreče vladanju in gre v samostan Studenico, od tod na Sveto goro (Atos) v samostan Hilandar, katerega je bil prej sam sezidal. Da je bil stari Nemanja do konca svojega življenja katolik, to nam dokazuje poslanica njegovega sinu Stefana Prvovenčanega papežu Inocenciju III., v kateri pravi, da „hoče hoditi kaker rajnik njegov oče blagega spomina po stopinjah sv. rimske cerkve.“

Nemanja je imel tri sine: Š e p a n a, Vuka in Rastka. Vuk

je vladal v Zeti in Humu, Šćepan pa v Rašiji kot srbski župan. Vuk se je obrnil do papeža, zagotavlja ga svoje popolne vdanosti in proseč ga za legate, ki bi v narodu vredili, kar je treba. Naj si so Vukove zveze z Rimom iz političnega vzroka izviral, vendar je gotovo, da je sam katoliški vladal in da je njegovih zemlji za oni čas katoličanstvo bila glavna postava.

Brat mu Šćepan se takisto obrne do papeža Honorija III. (1216—27) in poprosi za kraljev naslov in kraljevo krono, katero tudi dobi. Rastko, ki se je bil pomenišil, vzemši ime Sava, mu dene l. 1222. blagoslovljeno krono na glavo in ga mazili za kralja. Od tega časa se je Šćepan imenoval Prvovenčanega. Sava ustanovi 12 eparhij (škočij) in postane sam nadškof cele Srbije. Pozneje popusti škofovsko stolico in gre za meniha na Sveto goro. Vmrl je na potu iz sv. dežele kot svetnik.

Šćepan Prvovenčani, Vuk in Sava so torej vsi v edinosti z Rimom živeli. Šćepanov sin, Šćepan Radoslav (1224—1231), poprosi po očetovem vzgledu istega papeža Honorija III. za kraljevo krono in jo dobi, znamenje, da je bil v edinstvu s Petrovo stolico.

Kacega duha so bili nasledniki: Šćepan Vladislav, Šćepan Uroš I. in sin njegov Šćepan Dragutin (1276—1282), ni znano.

Vsekaker se je za Uroša I. širil razkol, a za njegovih naslednikov Šćepana Dragutina in Uroša II. Milutina (1282—1320) je popolnoma zavladal.

Kruti in nemoralni Milutin je sicer poslal poslanca h Klementu V. (1305—1314), proseč, naj papež pošlje v Srbijo vrednih in učenih ljudi, ki bi njega in narod v katoliški veri podučili, ker so bili Srbije tedaj vže v razkolu, ter naj vzame pod okrilje apostolske stolice njegovo kraljestvo, a to so bile le pretveze iz političnih vzrokov. Ko je videl, da mu ni več treba papeževe pomoči, začne očitno preganjati katoliško vero in prepove v Srbiji rimski obred.

Dečanskega zadavi (1336) sin Dušan Silni, a oče Dušana in njegove potomce vmirajoč prekolne. Dušan Silni, kateri je Srbijo do vrhunca državne sile in npravne pokvarjenosti povzdignil, je bil pravi posnetek bizantijskih cesarjev; sam je hotel biti izvir vse moči in oblasti v svoji zemlji in cerkvi.

Brigal se ni za cerkvene zakone in je proglasil srbsko cerkev za neodvisno od Carigrada. Vmrl je pri ekspediciji na Turke, hoteč sam si osvojiti Carigrad.

Dušana nasleduje sin mu Šćepan Uroš IV. (1355—1371), neprijatelj katolikov. Za tega slabega carja je vladal knez Vukašin, kateri je pal v bitki zoper Turke 1371. l. Kmalu po tem vmre tudi car Uroš IV. in z njim se vtrga rodovina Nemanjičev ter se izpolni kletev Šćepana Dečanskega.

Vukašinov sin Marko (Marko kraljevič narodnih pesmi) je bil priznan od Vukašinovih pristašev za kralja. Da je Marko

nosil kraljevi naslov in da je vladal v enem delu srbske zemlje. potrjajo od njega kovani novci. Po smrti Uroša IV. so začeli srbski vel-možje vsak na svojo roko gospodariti. Najimenitnejši je bil Lazar, knez stare srbske zemlje. Lazarjev glavni privrženec je bil njegov zet Vuk Branković v Prištini. Lazarju se posreči zbrati več delov raztrgane srbske države, in se da v Prizrenu venčati za carja l. 1377.

Na to vdari car Lazar na Marka kraljeviča in si njegovo zemljo osvoji; a Marko pokliče Turke na pomoč! L. 1389. se je vršila osodepolna bitka na Kosovem polji. Po porazu na Kosovem polji so vladali še trije srbski vladarji, seveda kot podložni sluge Turkov. Srbija je sama od sebe padala v prepad. „Nju — tako piše doslovno P. Marković II. p. 156 — nije upropastila kosovska bitka, već nesloga, razdor, gramženje za vlašću i gospodovanjem ter razkvarenost velikaša“.

Vidi se iz cele te srbske povesti, da se Srbi niso iz nje ničesar do danes naučili.

Muhamed II. pretvori Srbijo v turški pošaluk (1459).

Pet vekov je minilo od kosovskega poraza, pa Srbija se do danes ni za dlako ne približala rimski cerkvi. Mržnja do Latinov je zmerom bila globoko vkoreninena v srbskih srcih. Vsi poskusi Leona XIII. so bili nevspešni. Berolinska pogodba je, kar se tiče katoliške cerkve v Srbiji, mrtvo slovo na papirju. Da pa morajo Srbi, na Hrvaškem, v Dalmaciji stanujoči, imeti vse predprave — to se razume!

Srbi se v svojem sovraštvu protivijo Rimu, ki je nekdanj venčal njih kralje in širil krščansko omiko v njih zemlji. A Bolgari in Črnogorci, od nekdanj naklonjeni rimski cerkvi, so pametnejši ter so se začeli novejši čas pogajati z rimsko stolico, gotovo le sebi v časno in večno korist.

Za papeža Urbana VIII. (1623—1644) se je črnogorski vladika Marderij s pomočjo trogirskega arhidijakona Franja zedinil s katoliško cerkvijo. Pisal je zaradi tega pepežu lepo poslanico.

Koliko časa je trajalo to zedinjenje s katoliško cerkvijo, ne vemo. Vendar se iz Marderijeve poslanice razvidi, da narod ni bil nasproten zedinjenju. Theiner¹⁾ je obelodanil izvirnik poslanice, katero je bil hercegovski metropolit Bazilij l. 1671. pisal Klementu X.

Ta poslanica priča ne samo, da je rimska stolica vže prej ondašnjim kristijanom pomagala, ampak tudi, da so oni priznavali papeževo vrhovno oblast. V XVIII. in XIX. veku ni nikomur v Črnigori prišlo na misel cerkveno zedinjevanje, ker se je moral mali junaški narod boriti za „krst častni i slobodu

¹⁾ Theiner, Monum. Slavov. merid. II. p. 201, sq. n, 210,

zlatnu“. S konkordatom, leta 1886. med Nikito in sveto stolico sklenjenim, je priznala Črna gora postavni obstoj katoliške cerkve na svojem teritoriju.

V poglavju VIII. se vrača pisatelj k žalostni zgodovini iztočne cerkve, ki je odcepljena od vidne glave sv. cerkve zmerom bolj propadala. Cezaro-papizem postane celo nauk kano-niškega prava iztočne cerkve. Tako npr. piše kanoist Demetri-Komaten: „Sam car ima oblast, cerkvene naredbe preminjati, ker car, ki se zove in je vseobči vrhovni učitelj cerkva, stoji na d določbami cerkvenih zborov in jim daje moč. On je vpravitelj cerkvene hijerarhije in postavodajalec naredeb, katere zadevajo življenje in vladanje duhovnov. Njemu pristoja, da preiskuje tožbe škofov in klerikov ter da izbira (nove pastirje) cerkvam vdovam. On more škofovske stolice pretvarjati v metropolije in škofe v metropolitane. Da vse na kratko zberem: izvzemši službo sv. maše, so v carju vse ostale škofovske pravice“¹⁾! Tako uči tudi drug kanonist, škof Teodor Balsamon. — To se pravi prodajati cerkev carju in to krivico še sankcionirati! Prav piše Gfrörer, da je bizantinska povestnica najboljši zagovor papeštva. Čim bolj je iztočna cerkev strmoglavila v sramotno svojevoljno robstvo, tem bolj se je na zapadu dvigala svoboda v rimski in po rimski cerkvi.

Ako nadalje čitamo bizantinsko zgodovino, naletimo zopet na izrodke in pošasti bizantijskega dvora, na zverske prešestnike in krvoloke ali pa na ničvredne zapravljalce in strahopetne veseljake brez vsacega plemenitega čustva, na carje, ki silijo svoje patrijarhe, da jim dovolijo, kar se jim zljubi, ki se za časa nevarnosti iz političkih obzirov hlinijo papežu in zaradi zedinjenja licemersko pogajajo, ali pa, kakor Manuei Komnen, papežu pogoj stavijo, da naj jim da krono zapadnega carstva, ki še zmerom teologujejo o brezpotrebni vprašanjih ali celo o Muhamedovem bogu itd.!

Za časa križarskih vojsk se kažejo Grki nasproti Latincem hujši in perfidnejši ko Turki. Razkol se je le bolj še vtrdil, ko so križarji na svojo roko ustanovili v Carigradu latinsko carstvo in so iz maščevanja napadali Grke. Ne da se tajiti, da je maščevanje in politični interes vodil Benečane v Carigrad ob četrti križarski vojski (1202—4) in da bi krščanska vojska ne smela napadati krščanske države. Zato je tudi Inocencij III. križarje izobčil. Na to si osvoje drugičkrat Carigrad in okronajo Balduina za cesarja v cerkvi sv. Sofije (1204) ter ustanovijo latinsko cesarstvo ob Bosporu. To je bil Grkom prvi božji opomin, da bodo enkrat zgubili cesarstvo, ako se ne poboljšajo. Grški cesarji so se takrat

¹⁾ Leundavius I. p. 317.

izselili v Malo Azijo in so stolcvali v Niceji. Tudi tje pošlje papež Gregor IX. svoje legate, ki se z Grki prepirajo o „Filio-que“ in o sv. Duhu. Grki so pa stvari le zavijali in zavleka-vali, zatorej ni prišlo do miru in sprave. Grki si osvoje zopet Carigrad l. 1261. in konec je bilo latinskega carstva, po tem ko so v njem vladali Francozi 57 let (II. poglavje X—XIV).

Začeli so tedaj vladati v Carigradu Paleologi, ki so se resno poganjali za zedinjenje z Rimom, seveda iz političnih vzrokov. Grki so se sicer temu protivili, ali Mihaelu Paleologu se je posrečilo premagati vpor. Prišlo je do sprave v cerkvenem občnem zboru lijonskem l. 1274. Pri skupni pontifikalni maši so se trikrat pele besede: „Kateri izhaja od Očeta in Sina“. — A ta sprava obeh cerkva ni dolgo trajala; vzrok je bil dvolični Paleolog sam, ki ni znal modro postopati, njegova rodbina ter sploh grški nezadovoljneži, ki so narod zoper zedinjenje hujskali. Zazijal je zopet nesrečni razkol!

In zopet se niso ne papeži ne Paleologi naveličali pisati pisma, pošiljati legate, dogovarjati se zopet o zedinjenji zaradi — pretečih Turkov. — Na ferarsko-florentinskem cerkv. zboru pride po dolgih prepirih in zatezanju Grkov zopet do zedinjenja.

Ta druga unija se je zvršila l. 1439. Dva grška škofa pri tem zboru navzoča nista hotela sprave podpisati. In to je bilo dovolj, da je zedinjenje ostalo le na papirji. Grki so bili vžaljeni, da se je njih car Paleolog za tako malo pomoč zoper Turke s papežem pogodil, misleč v svoji oholosti, da bo cela Evropa vstala v obrambo Carigrada. Menihi in bizantijski so videli v zedinjenju — ponižanje carigradskega patrijarha. Nekateri škofje, ki so bili v Florenci podpisali unijo, so domov vrnivši se najhujše agitovali proti nji. L. 1443 zbero trije iztočni patrijarhi zbor v Jeruzalemu ter obsodijo zedinjenje imenujoč florentinski zbor „prokleti“.

V Carigradu je poleg prepira zaradi sklenjene unije nastal še prepir v cesarski rodovini, ki je postal pravi domači boj. Murat II. in za njim Muhamed II. sta pritiskala na Carigrad. Paleologov sin Konstantin XI. videč Carigrad od Muhamedovih čet in trdnjav opasan, poprosi papeža Nikolaja V. za pomoč, obetaje, da hoče vreči v kraj cerkveni razkol. Stara igra! Papež pošlje k njemu legata kardinala Izidora, prejšnjega kijevskega metropolita, in mu piše pismo, v katerem razkolu pripisuje propast bizantinskega carstva, ter očita Grkom v krepkih besedah njih nevernost in neznačajnost. Vse zastonj! Mera grehov je bila polna in maščevanje božje se je bližalo. Cesar, senat in nekateri duhovni so sicer šli v cerkev sv. Sofije, da bi s papeževim legatom služili sv. liturgijo v znamenje sprave, a spravo so obljubili le s pogojem: ako jih Bog iz preteče nevarnosti reši! Potem še le bodo grški dostojan-

svteniki pregledali florentinski dekret ter ga popravili, ako bo treba. — To se je zgodilo 12. prosinca l. 1452. Ko je bila unija v veliki cerkvi razglašena, so Carigrajci bežali iz nje, kaker bi bila oskrunjena. Veliki vojvoda grški Notara je tako mrzil rimsko cerkev, da je celo takrat, ko je turška vojska bila obsela Carigrad, javno rekel: „Rajši sem, da v mestu zapoveduje turški turban, kakor latinska tijara“!

Muhamedova vojska posede l. 1453. Bizant in opasa luko, katero so branile silne verige. Carigrad se je branil 53 dni, 29. maja popolnoči v zasvitu binškošnega praznika, v praznik sv. Duha, zoper katerega so bili Grki tako hudo grešili, so prišli Turki v Carigrad. Carigrajci beže v cerkev sv. Sofije, katero so pred dvema dnevoma smatrali zaradi tam sklenjene unije onečaščno, ter pričakujejo angelja z nebes, ki bi jih rešil. Ali mesto angelja je prišel nanje turški meč, kateri jih je razsekal. Od tedaj se vije blede mesec nad divno cerkvijo sv. Sofije (Božje Modrosti). Modrost je bila Grke vže davno zapustila, in mesto nje zavlada — turška sila (II. poglavje XXV). Vzetje Carigrada, ki je ključ iz Azije v Evropo, je potegnulo v svoj osodepolni kolobar še druge evropske samostalne države. Stara Grška (Helada), Vlaška, Bosna, Srbija, Krim, Albanija in arhipelaški otoci so postale turške pokrajine. Ker Muhamed II. ni mogel iztrebiti vseh krščanov iz osvojenih dežel — kdo bi mu drugače zemljo obdeloval? — je dal svojim podložnikom versko svobodo. Zviti Muhamed II. izbere Genadija, starega sovražnika Latincev, za patrijarha ter ga kaker nekdanji grški carji vmeti po krščanskem obredu rekoč: „Presveta Trojica, katera je meni dala cesarstvo, postavlja tebe za carigrajskega nadškofa in ekumenskega patrijarha.“ Na to ga da ogrniti z bogatim plaščem in mu da oblast nad vsemi njegovimi verniki (krščani), imenujōč ga *milet-pašo* t. j. glavarja naroda (krščanskega). Potrdi mu vse pravice, katere so patrijarhi prej vživali in mu odredi stan v nizkem in nečistem severozapadnem delu mesta, takozvanem Fanar-u, iz katerega so pohajali grški fanatiki in tlačilci balkanskih narodov, imenovani *fanarijoti*.

Grki so kmalu sami zarobili svojo cerkev — Turčinu! Patrijarska čast se je začela prodajati tistemu, ki je dal sultanu več dukatov. Bizantijska cerkev se je tako sama sebe prodala v turško suženjstvo. Zatorej se zaporedoma od carigrajskega patrijarhata odločujejo najprej Rusi l. 1589., potem Grki (za časa osvobojenja stare Grške) l. 1833, Rumunci l. 1864, za njimi Bolgari l. 1870, Srbi 1879, kateri so se svojo narodno samostalnostjo izbojevali še cerkveno neodvisnost od Carigrada. Kako daleč je zabrelo grško fanarijotstvo brez vsake ideje i čustva, bodi dokaz, da so carigrajski patrijarh in njegovi za časa osvobojevanja Grške (1821) v Carigradu in pokrajinah špijonirali Grke in izdajali Turkom one, ki so se borili za svobodno Grško.

Tedaj krvniki svojega lastnega naroda! Patrijarh in njegova sinoda sta izgovorila veliko proklestvo na Ipsilanta in druge kolovodje grškega vstanka.

Tako je bilo odcepljeno telo iztočne cerkve od svoje glave, in ta glava je kaker hidra rodila več vrhovnih glav v posameznih narodnih cerkvah, katere so na tak način prišle izpod jarma carigrajskega pod drug jarem, pod jarem narodne šovinistične vlade. Carigrajskemu patrijarhu je ostal skoro samo naslov ekumenski, kajti iz svoje palače v Fanaru lahko pregleda celo svojo cerkveno pokrajino. Tako daleč si tedaj prišla ti „pravoslavna“ cerkev, tako ponižan je tvoj oholi papež! Božje sodbe so pravične!

V poglavju XXVII. polemizuje pisatelj srečno proti onim, ki hočejo dokazati, da sta zapadna in iztočna cerkev ena cerkev in da jima je vera ena. Ruski pisatelji: Gagarin, Galicyn, Kirějevskij, Solovjev menijo, da nobena verska dogma ne loči Rusa od katoliške vere. Galicyn (Galitzėn) in Kirějevskij še pristavljata, da ruska cerkev ni to, kar je grška. Ta mnenja, katera so več ali manj ovrgli vže drugi iztočni pisatelji, pobija dr. Marković, kažoč na simboliške knjige iztočne cerkve, na sinodo l. 1722 v Carigradu iz česar jasno sledi, da grško-ruska cerkev ne spoznava primata Petrove stolice, ne izhajanja sv. Duha od Sina, ne vic in da uči, da duše ne vživajo koj po smrti v nebesih popolnega blaženstva in ne trpe v peklu dovršenega mučenja, ter da transsubstancijacija biva še le po izgovorjenih besedah mašnikovih na priziv svetega Duha (epikleza). Drugih razlik med obema cerkvama ni, vsaj kar se tiče vere. V završetku citira pisatelj slovečega De Maistre-a preroške besede, ki se danes vže vresničujejo. „Cerkve -- piše De Maistre — katere so šle za Focijem, so dalje od resnice, kaker druge protestantske cerkve, ker so te poslednje vže obšle celi krog zmot, med tem ko prve še le začenjajo obhajati ga; zato jim je odrejeno iti skozi vse menjavanje razmeta, katerega je luterstvo in kalvinstvo za sabo potegnili...“)

Rusija brani sicer svoje „pravoslavje“ z drakoničnimi političnimi zakoni, s knuto in policijo (katero bi radi privoščili oni brezvestni, plačani svojati, ki piše in deluje med Slovenci za razkol), ali vsa ta ostra sredstva ne morejo preprečiti, da rusko pravoslavje ne hodi na posodo — k protestantom. Kjer ni vrhovnega, nezmotljivega sodišča, ki bi reševalo verska vprašanja, tu postane sodnik — individualni razum; a to je v bistvu protestantstvo. Dogmatika Teofana Prokopoviča, ki je danes avkto-

1) De Maistre, Du Pape, L. 4, ch. 2, 5. Paris 1865, p. 328, 343, 344

ritativni tekst v ruskih šolah, uči prav po protestantsko, da je sv. pismo edino pravilo vere. Celo sveti sinod je v nekem slučaju l. 1816. to načelo sprejel. V katekizmu moskovskega metropolita Platona je prav po protestantovsko prevržen nauk o zakramentu sv. pokore. To uči tudi Macaire (Makarij) Theol. dogm. II. p. 522-541. Isti iztočni bogoslovec uči, da devtero-kanonične knjige niso inspirirane in da so le nekaka pritiklina protokanoničnim knjigam¹⁾ Profesor cerkvene zgodovine na atenskem vseučilišču, Diomed Kyriakos, pravi,²⁾ da so bogoslovci grški, ruski, rumunski in srbski večinoma učenci nemških protestantskih profesorjev. To vam je lepa slovanska vzajemnost! Ti „naši bratje“ Srbi in Rusi se bojijo stopiti čez prag katoliških slovanskih vseučilišč (akoravno bi smeli kot izvanredni slušatelji), raje hodijo iz sovraštva do Latincev na posodo k Nemcem racionalistom, da napojivši senjih naukov ostrupijo v iztočni cerkvi še to, kar je dobrega. In vendar — pravijo nekteri — ni razločka med učenjem ruske in katoliške cerkve!

H koncu se ozre P. Marković še enkrat na žalostno zgodovino cezarizma in bizantinstva in na njega žalostne nasledke. Bizantizem je prešel na ruske carje. Odkar je Ivan III. vzel (1472) za ženo Sofijo, hčer zadnjega Paleologa, drže ruski carji sami sebe za prave naslednike bizantijskih „basilevsov“ (cesarjev) in mislijo, da jim pripada oblast nad cerkvijo, ker so tako oblast sebi prisvojevali bizantijski cesarji. Ivan III. da novo posvečenemu ruskemu metropolitu Simeonu investituro z istimi besedami, katere so bizantinski basilevsi ob takih prilikah izgovarjali in katere je izustil tudi Muhamed, ko je potrdil Genadiju patrijarško čast. Car Ivan je po vzgledu Bizantincev sklicaval sinode. Na eni od teh sinod je provzročil, da se zabrani redovnikom v samostanih vršiti službo božjo, a duhovnom in dijakonom vdovcem, da ne smejo podeljevati sv. zakramentov.

Car vseh Rusov je vladar samodržaven in neomejen, kateri ni dolžan dajati odgovora nikomur na svetu, ki kakor krščanski vladar ima moč in oblast, da vpravlja svojo državo po svoji volji in po svojem razboru.³⁾ Peter Veliki je pisal filozofu Wolfu, da je v Rusiji sam car Supremus Pontifex in da on vlada cerkev, a ne kaker bi hotelo duhovenstvo, katero je obvezano, njemu pokoriti se“.

Statut „svete sinode“ pravi, da je sinoda od cara odvisna in od njega vstanovljena. Člani te sinode morajo s prisego priznati, da je temu zboru sodnik — imperator

¹⁾ Macaire, Introduction p. 493.

²⁾ Zeitschrift für kathol. Theologie (1891) I, p. 180 — 181.

³⁾ Glej vojniški ruski zakonik Tondini, Reglement p. 20. not. 1.

vseh Rusov. Isti nauk o carjevem vrhovnem glavarstvu, ki ga ima v ruski državni cerkvi, uče ruski škofje v svojih katekizmih.

Odkar je vstanovljena sinoda, ni v Rusiji cerkvenih zborov, ne nacionalnih ne pokrajinskih. Stari kánoni so mrtva črka. Škofje morajo ob določenem času ebiskovati svojo škofijo, sinoda pa jim pošlje pisani govor, katerega morajo v cerkvi prečitati.

V Rusiji kanonizuje car-papež — svetnike! Vse cerkvene osebe morajo, prej ko nastopijo svojo službo, priseći, da hočejo po svoji vesti izpolnjevati poverjeno jim službo, kaker jim je sedaj predpisano, ali kaker jim bo zanaprej določeno v instrukcijah, reglementih in v k a z i h c a r s k e g a v e l i č a s t v a.

Po ruskem kazenskem pravu (članek 598 in 599) so dolžni duhovni pred sodbo izpovedati izdajstva in nameriavane punte zoper carja, carsko rodovino ali državo, za katere so zvedeli v s p o v e d n i c i. Kaj hočete še več, čestilci „svete“ Rusije?! — Kar se tiče pokatoličenja slovanskih razkolnikov, piše P. Markovič doslovno tako le: „Sudeći po ljudsku po zakonima historije, pokatoličenje slavenskih naroda nije blizu. Rodilo se sto Petara III, sto Pavala I, sto Aleksandara I, rodilo i ugovaralo o sjedinjenju sto Possevina, sto Jubéa, sto Grubera, pisalo sto Gagarina, sto Galitzina, sto Solovjeva; uglavilo se sto konkordata, nikada se Rusija ne će oprijateljiti s katoličkom crkvom, te s Petrovom rimskom stolicom, dokle v Petrogradu bude vladao sadašnji politički sustav. Sloboda politička, sloboda javnih institucija, sloboda stampe, sloboda saviesti i religije; sve ove slobode, kojima je sadjeno, da obore i zatru avtokratičku vlast v Rusiji, a s njom, da podkopaju temelj službenoj cerkvi, koju je ona stvorila, pripraviti će put h cerkvenome sjedinjenju“. (II, str. 624).

S tem konča pisatelj obsežno knjigo. Die Weltgeschichte ist das Weltgericht — pravi Nemeč. Ciceron pa: Historia est lux veritatis, magistra vitae. Iz Markovičeve knjige se učimo spoznavati, kje je resnica, pravica in prava svoboda, namreč ne v iztočni cerkvi, ampak v zapadni. Za tega delj priporočamo to izvrstno knjigo, ki je denašnjim časom in našim jugoslovanskim razmeram tako primerna in ki bo gotovo nekatere predsodke glede razkola razpršila, iz celega srca. Škoda, da jo je dal njen avtor tiskati samo v 1000 iztisih, ki se najbrž pri njem dobe (v Sinju, v Dalmaciji) za 4 gld. (Vsaj ta je bila cena za naročnike). Pisatelj je porabil pri svojem raziskavanju starejše in novejše vire: grške, latinske, nemške, italijanske, francoske in jugoslovanske. Škoda, da ni rabil ruskih pisateljev v ruskem jeziku, nego se držal samo prevodov. Poleg tega malega števila prevodov ima ruska književnost vendar toliko zgodovinskih del, ki bi gotovo še bolj osvetile povest razkola in odičile P. Markovičevo knjigo.

Da so deli jugoslovanske cerkvene zgodovine izdelani na podlagi domačih virov, se ob sebi razume. Posebno temeljito je prerešetan dekret florentinskega cerkv. zbora; pisatelj je l. 1888 sam bil potoval v Benetke, Florencijo, Milan in Bolonjo, da z lastnimi očmi prečita in prepíše izvirna pisma. Opozarjamo pisatelja na Pierlingov članek: *Les Russes au concile de Florence*, v *Revue des questions historiques*, (julij, 1892).

Knjiga je res to, kar naslov kaže. Posamezni deli so skrbno in spretno izdelani in se vjemajo v harmonično celoto. Knjigo dičijo jasnost, preglednost, objektivnost in temeljitost, posebno pa živ in lehak slog ter krasen in bogat jezik. Tu in tam pisatelj podučuje ali dokazuje, a ne sistematično, kaker v šolskih knjigah, ampak le bolj aforistično. Kot pravi zgodovinar zna dajati vsakemu, kar mu gre, in izvrstno bičati zmote in pregrehe. Vse se bere tako lahko in zanimivo, da je težko položiti knjigo iz rok. P. dr. Marković je skozi in skozi originalen in eden najbolj učenih jugoslovanskih bogoslovcev.

Zeleli bi, da bi bil predgovor krajši in spodobnejši ter ne obsegal polemičnih člankov „na obranu“, ki tje ne spadajo in nekatere profesorje v čudno luč stavljajo. Vrh tega ponavlja avktor iste stvari o simboliških knjigah v predgovoru kaker v zadnjem poglavju II. knjige.

Dalje bi radi videli, da bi bil oni „pristup“ o vstavi krščanske cerkve in o teorijah cezaro-papizma bolj sistematično in temeljito izdelan.

Pisatelj govori parkrat o teokratizmu, ki se je baje nahajal pri nekaterih iztočnih narodih in pri Črnogorcih; ali judovska teokracija je unicum v celi zgodovini in se ne sme nikaker tem teokratičnim državam primerjati. P. Marković se drži starega mnenja, češ, da je bil cesar Justinijan rodom Slovan z imenom Upravda, ali denašnji zgodovinarji to zanikajo.

Kdor se hoče podučiti o zgodovini iztočnega razkola in na zgodovinski podlagi delovati za zedinjenje naših bratov, sezi po knjigi! A od P. Markovića pričakujemo, da nas v kratkem sè slično knjigo razveseli.

Borodinov.

Nekoliko o rabi in zlorabi besed „liberalec“ in „liberalizem“.

Namenil sem se podati par vporabnih nasvetov nasproti liberalcem in liberalizmu. O tem se je sicer vže marsikaj i pisalo i govorilo; pa vkljebu temu še ni prišlo mej nami do toliko zaželenega sporazumenja, niti kar se tiče pomena takih besed, katere vsak dan imamo na jeziku, in katere rabimo tako rekoč za devizo, po koji se ločimo.

Se sme dandanes, v naših razmerah, beseda „liberalec“, „liberalizem“ jemati v dobrem, krščanskem pomenu?

Ne. Tudi beseda „staroverec“ po prvotni svoji rabi pomenja le pristnega katoličana, ki je ostal pri prvotni Kristusovi veri in ni ničesar tujega dodal. Dandanes pa „staroverec“ faktično pomenja — razkolnika, zaradi tega ne smemo rabiti te besede več v prvotnem pomenu, v zaznamovanje katoličana.

Isto je z besedo liberalec. Bog je prostost. „Resnica vas bode oprostila“. Beseda „liberalec“ v prvotnem, krščanskem zmislu pomeni res človeka, ki se je popolnoma božji resnici podvrgel in se z njo oprostil nevednosti in greha. Vender — rabi dandanašnje javno mnenje besedo liberalec še v tem krščanskem zmislu? Ne. Židje, framasoni, brezverci so jo začeli rabiti ne v pomenu „prost biti od nevednosti, ne vere, greha“, ampak v zmislu „neodvisen, prost biti od vsake postave božje, prost od vere krščanske, živeti razbrzdano po poljubnosti občutkov, skratka živeti kaker bi Boga ne bilo.“ Židje, framasoni so to besedo toliko časa v tem pomenu rabili, da sedajni celi svet jo le v slabem pomenu jemlje.

Radi javne, splošne rabe besede „liberalec“, „liberalizem“ le v slabem pomenu, se dandanes ta beseda ne sme v dobrem pomenu jemati. Sicer je pohujšanje neizogibno. Dandanes tako spozabiti se in javno, v časopisu trditi, da je celo Jezus Kristus liberalec, da so tudi katoliški duhovniki liberalci, ni le „scandulum pusillorum“, ali „pharisaicum“, ampak „diabolicum“! Kajti širše občinstvo ume to trditev, kaker bi bil Jezus Kristus sam početnik sedanjega brezverskega liberalizma, kaker bi katoliški duhovniki bili pristaši, somišljeniki framasonov!

In prav ta je glavni razlog, zakaj nekateri dandanes rabijo besedo „liberalec“, „liberalizem“ itd. v dobrem, krščanskem pomenu — preveriti hočejo kratkovidno občinstvo, da so nauki, katere oni uče, pristno katoliški, Kristusovi. Znano je namreč, da take pojme zamenjavajo najrajši ljudje, kateri zastopajo in

razširjajo ravno proti-katoliške, brezverske nazore. Hoteli bi, da bi občinstvo protikatoliške nauke, ki so jedro denašnjega liberalizma, vsprejelo za ravno tako nedolžne in dobre, kakor je nedolžna, dobra v prvotnem imenu beseda „liberalec“, „liberalizem“. Tukaj je past!

Mi v svojih razpravah nismo in ne bomo rabili besedo „liberalec“ v dobrem pomenu, pa tudi ne v zmislu: „tisi grešnik“ t. j. človek, ki se ne briga v življenji, v praksi za bežjo postavo.

Vsi, kakor mi, tako tudi oni, katere imenujemo liberalce, smo resnično liberalci, ako vzamemo besedo liberalec za isto, kar pomenja grešnik. Kajti razven Jezusa Kristusa in Marije so bili in bodo vsi ljudje na zemlji, jeden več, drugi manj, prestopniki postav božjih t. j. liberalci v praksi, to je pa isto, kar grešniki. Ta vrsta liberalizma spada edino pred vest in pred spovednika in pa pred sodišče.

Očitujoč komu liberalizem le trdimo, da on vedé ali nevedé, hoté ali nehoté faktično zanika verske resnice oziroma, da brani z mote. Torej vkoliker se on vsega tega zaveda in je dosledno zato odgovoren, tudi tega ne sodimo, ker notranjosti ne poznamo. Mi sodimo le nazore, vkoliker se na zunaj javljajo. Ako o liberalčevi osebi sami izrečemo obsodbo, je ta le pogojna t. j. ako in vkoliker se on svojega liberalstva zaveda. Taka obsodba se tem bolj bliža kategorični, čim jasniše dotični liberalec kaže z govorom ali dejanjem zlobno voljo. Na sploh pa nam ni toliko do vpliva, katerega ima brezvera liberalčeva na liberalca samega, ampak do vpliva, katerega vtegne javno oznanjevana njegova zmota imeti na občinstvo. V boj proti liberalnim nazorom gremo v prvi vrsti, da bi se škoda, pogubnost njihova od občinstva odvrnila.

Ker vže govorimo o nazorih in grešnosti človekovi, se nam nehote vsiljuje vprašanje: Je resnica tako odvisna od človekovega življenja, da ostane resnična, le ako človek, ki jo oznanjuje, npravstveno živi, sicer pa postane neresnična, ako živi nenpravstveno?

Dobro je, da tisti, ki resnico zagovarja, tudi po njej živi. Prvič namreč vže narava tirja, da se dejanje vjema z nazori; drugič sam Bog tako zahteva; tretjič navadno občinstvo leže in prej resnico pripozna za resnico, ako nje oznanjevalec sam po njej živi.

In vender resnica sama na sebi ni odvisna od npravstvenosti človekove. Dokaz: Zgodovina priča, da so se mnogokrat svetniki motili, a grešniki resnico spoznali. Npravstveni človek vedno leže resnico spozna, a resnica sama je neodvisna od kakovosti človekovega življenja. Resnica, načela resnice so večna. Veljajo, naj biva kateri človek ali ne. Ona je

nespremenljiva. Naj ljudje žive, kaker hočejo, po njej ali ne, ona ostane vedno ista, kaker Bog, nje izvor. Resnica je neodvisna od človeškega počenjanja.

Za to, ali je kateri nazor resničen ali bloden, se ne sme razlogov, dokazov in protidokazov jemati le iz človeškega življenja. Da se sploh in nikaker tega ne sme, ne trdim: kajti navadno se iz posledic z izvestnostjo sklepa na kakovost vzroka. Trditi hočem marveč le to: ker so nazori nekaj čisto umstvenega, se morajo večinoma in v prvi vrsti razlogi pro in contra zajemati iz umstvenega sveta.

Proti krščanski filozofiji in veri pa ni nobenega pravega umstvenega razloga. Resnica resnici ne more nasprotovati. Na zemlji pa bivajo ljudje, kateri bi katoliško vero vsekako radi vničili. A ker v to svrho nimajo nobenih umstvenih, pravih protidokazov, ostajajo jim na razpolago le navidezni dokazi — sofizmi: laži, obrekovanje, opravljanje, cepci in vile. Te „dokaze“ rabijo v prvi vrsti framasoni.

Resnica bile tedaj prestala biti resnica, ako bi Bog sam, nje početnik, proti nji kaj zagrešil. Sè svetostjo Božjo pade ti tudi resnica. Sklepati, da resnica ni več resnica, ker se je kateri človek proti nji zagrešil, se pravi pripisovati človekov greh — Bogu samemu!

Pa če se tudi sam oznanjevalec resnice proti resnici pregreši, ni to nikaker še dokaz, da sam resnice ne smatra več za resnico, ali celo, da je prenehala biti resnica, ampak to je le razlog, da bode kaznovan. To je pa indirekten dokaz, da resnica je ostala resnica.

Da, ravno to, da tudi grešniki ne prestanejo zagovarjati resnice, proti kateri so se pregrešili, čeprav si s tem vest bude, čeprav smejo vsak trenotek pričakovati, da jim kdo v obraz vrže: medice, cura te ipsum — ravno to je najsjajniši dokaz za resnico, da je resnica, dokaz, da je resnica neodvisna od človeškega počenjanja, da je nad človekom, da je oblastna, neizprosna gospodovalka človeštva, ki zajema vso svojo moč iz — Boga. Ta faktum je najjasniši dokaz objektivnosti resnice.

Za laž se je treba boriti z lažjo, s cepcem. To orodje brez skrbi lalko prepustimo našim nasprotnikom. Resnica ima sama v sebi zadostnih razlogov. V dokaz svoje resničnosti resnica obrekovanja, opravljanja ne potrebuje. Resnica, katero mi zagovarjamo, je sveta, kaker je svet nje izvor. Za sveto stvar se hočemo sveto, a tudi z navdušenostjo in odločnostjo, kakeršno ljubezen do nebeške resnice zahteva — boriti!

Antiliberalec.

Kako se spozna katoliški liberallec ?

Da so oni listi in osebe, ki jasno izrekajo, da so verski nauki „nespamet“, ki psujejo papeža za „izvrg“, ki se o škofih drznejše izražati, da so „riba, ki pri glavi smrdi“ — liberalni, v službi liberalske sekte, je razvidno. Iz takih izjav kopito hudičevo zadosti jasno moli.

Nekaj več bistrornja je treba, ko se liberallec potuhne za katoličana, ko herezijo zavije v navidezno nedolžne besede, z namenom, da bi katoličani tem raje in prej zmote in laži vzeli za čisto katoliško resnico. Treba je toraj poznati takega katoličana-liberalca, da smo bolj oprezni pred njegovimi nazori, da nas ne zaplete v svoje liberalne zmote.

Evo nekoliko slučajev ;

Katoliški liberallec je — tu govorimo o osebah, ki se zavedajo svojega počenjanja — kdor ni dosleden v filozofijskih in verskih nazorih, kdor zdaj govori za kat. nauke, kmalu pa proti. Z dvoumnostjo pa tudi z nedoslednostjo bega ljudstvo, koje beroč taka nasprotja ne ve, kaj bi li verovalo, bi imelo cerkvenim oblastim pokoriti se ali ne.

Katoliški liberallec je, kdor govoreč o verskih rečeh, govori **d v o u m n o, t e m n o**. Nedoslednost, dvoumnost, temnost je dokaz, da se dotičnik noče absolutno pokoriti učeči cerkvi.

Katoliški liberallec je, kdor hoče določevati škofom, kaj je čisto politična zadeva, kaj cerkvena. Ta drzna izjava izvira iz heretičnega načela, da je privatno, osebno mnenje nad učečo cerkvijo.

Katoliški liberallec je, kdor kat. cerkvi, posebno pa onim, ki se strogo njenih dogem drže, očita — **n a z a d n j a š t v o**, a hvali one katoličane, ki so se akomodirali modernemu javnemu mnenju. Liberallec je, ker izvira ta zahteva iz heretičnega načela, da kat. vera ni najviša modrost, resnica.

Katoliški liberallec je, kdor hoče, predno bi pripoznal kaj za zmoto, da bi ga sam škof pokaral. Ta zahteva izvira iz heretičnega načela, da se v vesti nimamo podvreči niti poslanim od škofa. Ta zahteva tudi vniči vsako delovanje kat. cerkve. Kajti ako bi smel in moral vsakega katoličana le škof opominjati, bi kat. cerkev mogla komaj vspešno se razvijati, kar pa je po volji hudiča, a ne Boga.

Katoliški liberallec je, kdor narodnost stavi nad vero, ali jo vsporeja, kdor trdi, da vera ni na dnevnem redu, kdor povdarja nasproti kat. cerkvi svobodomiselnost, neodvisnost umetnosti od vere, absolutno svobodo tiska, ki zagovarja vsemogočnost države. Libe-

ralec je, ker to so le sklepi iz heretičnega principa, da je človeška pamet nad vero, človek neodvisen od Boga.

Katoliški liberalec je, kdor stalno, vstrajno, vedoma priporoča liberalne liste, članke iz njih ponatiskuje, jih hvali, ali vsaj nikdar graje ne izreka, če je treba, vsaj indirektno izgovarja, nasprotno pa odločno katoliških časopisov ne omenja, nego le da jih smeši, zavrača. Liberalec je vrednik, kateri namenoma ne prinaša poročil o katoliškem gibanju, o delovanju različnih katoliških mož. ali pa, ako poroča, vse otemni, oslini, očrni. Na drugi strani pa skrbno zabelježuje z veseljem vspehe tiste stranke, ki zastopa jasno brezverske ideje in demonstruje proti škofom.

Slovstvo.

Levstikove poezije I. in II.

Komaj je en mesec od tega, kar je „Marica“ pisala v „Slov. Svetu“, da v kratkem pride na vrsto — Levstik, češ, tudi njega ne čaka boljša vsoda, kaker druge pesnike in pisatelje slovenske, katere smo se drznili v svojem listu ocenjati. — Res, tudi Levstik je prišel na vrsto: to je bila vže dalje časa naša želja.

Imamo pred seboj dva zvezka Levstikovih poezij, katere je „zbral“, a žalibog da premalo „izbral“ g. Francišek Levec. S katere strani mi ocenjamo slovstvene proizvode, je vže znano. Mi se ne spuščamo niti v slovnično raziskavanje, niti presojava oblike ali zloga — edino, kar imamo pred očmi, so misli ali načela, ki se v delu izražajo. Tega stališča se držimo tudi pri Levstikovih poezijah.

Akoravno g. Levec nekje zatrjuje, da je izpustil precejšnje število zabavljic in pušic, vendar lahko rečemo, da nam je v pričujoči zbirki zvesto, in celo prezvesto naslikal — seveda z Levstikovimi barvami — celega Levstika. In tako sme g. Levec vporabiti na zbirko Levstikovih poezij besede Gregorčičeve:

Da kip njegov bi vam podal,
Raztresene sem ude zbral —
— — — kdor pregleda té,
Spozná mu glávo in srcé!

Da, glava in srce dela celega moža! Poglejmo tedaj, kako glavo, kako srce ima Levstik.

Prave umetnosti si ne moremo misliti brez idealov. Umetniški ideali so pa tvorbe domišljije umetnikove, v katerih vpadablja svoje ideje. Se nahaja v Levstikovih poezijah kaj idealnosti? Nahaja se.

Levstik oslavlja lepše in ginljivejše kot noben pesnik slovenski najlepšo vseh čednosti, kateri pravimo po krščanski šegi „sveta“ čistost. Kako resnično, in vendar vzvišeno-nebeško (pravi idealizem mora naravno resničnost spajati z nadnaravno idealnostjo) se glasi tretja kitica pesni: „Zapeljani deklici“:

Tiha čistost je nebeški zor telesu,
Tebi zor le-tá je kratko gorel!
Božja luč vgasuje tvojemu očesu,
Kar ti je življenja sèn dozorel.

Komu bi ne prišle tu v spomin besede sv. pisma, katere cerkev tolikokrat ponavlja v proslavo čistosti: O kako lep je čisti rod!

Da, srce, iz katerega je prikipela „Grešnikova molitev“, je moralo tudi samo globoko čutiti lepoto in dragocenost svete čistosti!

To srce, Levstikovo srce, je znalo ceniti prostost in srečo moža, ki se ne da vladati poltnim strastem:

Oko se iskri mu veselo,
Ko solnce, luna, zora sije,
Vedre ga log, cvetic krdelo,
Sumečih gozdov melodije.

Kar je pa Levstika vznášalo v idealne visočine, je bila vera. Levstik ni bil nikdar brez vere, česar ne moremo trditi o marsikaterem novejših slovenskih pisateljev in pesnikov. Vera Levstikova pa ni pojav trenutnega navdušenja, katero neredkokrat začasno prešinja celo može, ki sicer ničesar ne verujejo: kajti umetniki najdejo v krščanstvu brez števila estetične snovi, in ravno ta estetična stran na krščanstvu jih napolnjuje z občudovanjem in nekakim češčenjem Kristusove vere. Ne — Levstikova vera je imela korenino v srci, kar pričajo brezdvomno nekatere pesni, ki mu, kaker živ studenec vrejo iz srca. Pohlinjena pobožnost se da lahko razločiti od prave, iz srca izvira-joče. Čitaj li naslednje kitice iz „Puščavnika“:

Z menój igrala se je strast,
Dajala grehu me v oblast,
Pehala me je od Bogá,
A napolnila né srca.

Sedaj me strast minila je,
In skrb se izgubila je;
Tolažba moja Bog je sam,
Ter upanje le vanj imam.

On dvor je moj, on dom je moj,
Zató mu, duša, slavo poj!
Umril je v tebi ves prepír,
Naselil sladki v té se mir.

Korake vidi mojih nog
In dela vsa nebeški Bog;
On hráni kaker ptico me,
Odeva kot cvetlico me.

Zató rad môlim in klečim,
Ker iz njegovih rok živim,
Ker mi obeta rajski vrt,
Ko pride pôme bela smrt.

S tako odkritostjo, s takim prepričanjem in ognjem ne peva oni, za kogar krščanstvo nima više vrednosti nego da podaja njegovi domišljiji zgodovinske snovi, katera se sicer v eno vrsto stavi z grškim bajeslovjem. Takim umetnikom Marija ni prava Mati Božja, ampak mitologična laži-podoba, ter kot taka nima večje pomenljivosti od grške Venere.

Čujte spet! Kdo bo dvomil, da so naslednje kitice pravi, realni jek resnično zgrevanega srca? Peva k Materi Božji:

Sladka Devica Marija,
Preljubezniva gospá!
V strahi na pômoč te kličem,
Ker sem odpál od Bogá.

Ustnice moje ti slavo
V blati nečistem pojó,
Tebi, ki rajska in čista
Zmiji si strla glavó.

Stêri i mojo gnusobo,
Ki me v verigah drži;
Stópi zločinstvu na glavo,
Vrni mi dušne moči.

G. Levec je pripomnil k tej in drugim pesnim, da so izvirne Levstikove. Ako tedaj iz obilnosti srca usta govore, ni mogoče, da bi bilo srce, iz katerega klijejo take cvetice — brezversko.

Navedli bi lahko še nekaj drugih pesni in kitic, ki spričujejo Levstikov verski idealizem. Vender se nahaja v dveh precej obsežnih zvezkih ne preveč resnično idealne vsebine. —

* * *

V Levstikovih poezijah prevladuje realizem od konca do kraja. Javlja se nam pa tukaj realizem v vseh različnih podobah in prehodih: od najblažega do najbolj nerodnega.

Kdor je le površno prebral Levstikove poezije, razvidel je z vsake strani, da narav našega pesnika je bila čvrsta in krepka pa veselostna in šaljiva. Ta lastnost Levstikovih pesmi preganja črne, duha moreče oblake zemeljskih skrbi, ona razvedruje, človeka naravno povzdiguje ter olajšuje življenja težko breme. Levstik od narave ni imel v sebi nič pesimističnega; togota in pikrost ste mu duha vgrenili še le vsled britkih izkušenj pa vsled drugih zakrivljenih ali nezakrivljenih nezgod.

Levstik — realist! dobro je, akoprav bi se zdelo nepotrebno, da tu ločimo mej „zdravim“ in „blagim“ realizmom. Zdravi realizem nam je tisti, ki slika naravno resničnost, vender ne na temno, slabo stran; kajti slabo v naravi je pomanjkljivost, bolezen, zatorej zdrav se ne more nazivati realizem, ki nam ne predstavlja, kar je zdravo, ampak kar je bolno. Tak realizem, dasi duha ne povzdiga nad naravo, vender ga ne tlači, ampak ga razvedruje, raztresa in tako krepki. Mi takega realizma v umetnosti brezpogojno ne obsojamo, akoravno v strožem pomenu ni umetnijski realizem; kajti prava umetnost je od nadnaravne idealnosti neločljiva.

Te vrste realizma nahaja se pri Levstiku dokaj. Najzdraveji, najnaravniši realizem se razodeva v njegovih otročjih pesencah. Levstik je tukaj nedosežen. Ko človek to bere, se mu kar pred očmi odpira rajska dežela otročje dobe in mu oživljajoč nasproti veje poezija nedolžne, nepokvarjene spomladi. Kdo bi se, beroč te pesence, rad ne pootročil! Mi bi ne le dijakom, ampak še bolj odraslim obojega spola, ki se pečajo z odgojo otrok, gorko priročali, naj prebirajo te priproste, drobne pesence: navzeli se bodo iz njih pravega otroškega duha, ki jih bo vsposabljal otroke vzgajati primerno otročji naravi.

K zdravemu realizmu nadalje prištevamo nekatere poezije, ki se odlikujejo po preprostosti in se radi tega izvrstno prilagajajo čutnostnemu naziranju preprostega neomikanca. Te pesni so osoljene sè zdravim ljudskim humorjem. Taka je n. pr. pesem „Koledniki“. Kako klasično je v tem oziru tudi „Novoletno voščilo mestnega bobnarja“!

Zató denès jaz, bobnarček preprosti,
 Meščanom našim vsem želim sto sreč :
 Črevljarjem trdno usnje, déla dosti,
 Pekárjem lepo moko, dobro peč . . .
 Krojačem šivat' za gotove d'narje . . .
 Uradnikom povikšano plačilo
 In sebi velik novoletni dar.

Kako naravno zvesto in slikovito opisuje boj mej pesom in mačko pri črepinji močnika :

Mačka ljuta se razširi,
 Prašči mu takój za vrat,
 Lapi vzdigne vse četiri,
 Kožuh šiva spred in zad.

Pa Levstik je tudi blag realist. Blagi realizem se sme zvati le tak, ki človeka blaži, povzdiga nad zemljo, nad vsakdanje življenje. Da pa realizem to véini, mora umetnik naravno realnost ožariti z višimi, nadnaravnimi idejami. To je storil Levstik v nekaterih svojih poezijah, ki so ravno radi tega najlepši biseri v njegovi zbirki. Vzemimo le eno. Ta bodi „Slovenskim svatom z dopisom poslana zdravilje“. Lehko rečemo, da v tej pesni je na petih straneh vzorno naslikano, kak ima biti „blagi“ realizem, katere so meje dostojnosti, ki jih ne sme realizem prekoračiti, da ne zavleče „lepe“ umetnosti — v blato. Realno je, kar resnično — in resničnost, n a r a v n a resničnost je vsebina ali predmet, ki ga podlaga pesnik svojim verzom. Narava pa, vže kot n a r a v a, je neločljiva od Boga-stvarnika ; saj tudi spoznanje Boga z razumom je naravno. Najmanj pa se da „realistično“ govoriti o najnaravniši zvezi mej ljudmi, o zakonu, ako se od čutne narave ne vspnemo do Boga, kateri je sam mej možem in ženo to zvezo sklenil in jo blagoslovil. Pesnik, ki ne zna tega momenta ceniti in nam zakonsko zavezo opeva le od čutne strani, slika ž i v a l s k i realizem, ne človeškega. Ravno tu mora torej pesnikov realizem prehajati v idealizem, kateri — ponavljamo, kar smo vže na razne načine dokazovali — mora vsaj vnekoliko ožarjati vsak lepi umotvor. Realizem brez vsakaterega idealizma ni umetniški, kaker ni zemlja, ni narava realna brez nadnaravne, Božje realnosti. Vzгляд takega umetniškega realizma občudujemo v omenjeni Levstikovi pesmi. Kaker nebeški prerok slovesno, duhovito opeva stvaritev žene iz rebra moževega. Potem se pa spet z idealne visočine spusti mej goste, da jim sè svojim humorjem srca zrahlja. Slednjič napije še godcem :

Živi, kar cvili in drgne in piha !
 Živele gosli, trobenta in bas !
 Živi za basom Velénjski Stariha,
 Z njim godrnjaje pri péči na glas.

Kdo bi se pri teh verzih od srca ne zasmeljal! Pa, dasi tako nizek in zemeljski, je ta realizem vendar še dostojen, torej dostojen predmet po naravi in smotru idealistične poezije! Ne vemo, ali je znal kateri drug slovenski poet zdravemu vkusu bolj pogoditi kot Levstik s to pesmijo.

* * *

Pa žalibog, da tega zdravega in blagega realizma pogrešamo na mnogih straneh. Mnogim delom njegovih poezij ne moremo prisoditi tega častnega pridevka. Naj tu navedemo nekaj take tvarine.

Levstik je opeval tudi ljubezen, v prvi vrsti seveda spolno. Ta ljubezen je naravna, dobra in more zatorej biti vzvišen predmet lepe umetnije — da se le drži mej mejami, k a t e r e j i j e z a č r t a l S t v a r n i k. Levstikova ljubezen teh mej ne pozna povsod. Nezakonsko ljubovanje je proti naravnim in krščanskim postavi. Tudi ima Levstik o ljubezni neredkokrat prav nizke pojme. Ljubezen pri njem se ne poraja toliko iz duše in njenih lepih lastnosti, ampak iz telesne lepote. Levstikova ljubezen je prečutna. Skoro gabi se človeku, ko sliši, kako se sreča novega zakona ceni po — telesu nevestinem!

Če zlato cvetno nje t e l ó odbral
Ti njemu si, ki jo na voz je vzel . . .

Pa spet :

Drugi nje t e l o je krasno,
Jaz podobo sem imel.

Ni čudno, da se pri takih nazorih o spolni ljubezni večkrat žali npravstvenost. Gorje mladini, ako bi se napila Levstikove morale, kaker se izraža na nekaterih mestih! Proti šesti zapovedi je zaljubljenim dovoljeno vse!

Kádar srce prazno,
Hladna bode kri:
Tákrat se kesajva,
Prej se treba ni!

Pa spet :

Prišlà je spet, oh tu je spet!
Ne vbrani k njej mi s m r t i g r e h !

S to Levstikovo morálo je v bistveni zvezi nazor o nevkrotnosti spolne ljubezni. Človek je spolni strasti na milost in nemilost izdan; zatorej je spolna ljubezen vsodna, in vsak drvi

brezvoljno tje, kamer ga vleče njena pohotnost. Levstik človeško spolno ljubezen primerja in vstrično stavi — z živalsko :

Ptiča goni slà za ptico
Riba k ribi hrepení,
A mladenič na devico,
Ona meče nánj oči.

Nauk modri oznanjuje :
Váruj, váruj se, mladost !

Ropotajo oča jezni,
Mati prôse in svare :
Níč ne dene v stráh ljubezni,
Dokler srca plamené.

Tedaj čute brzdati, strast krotiti ni v oblasti naši ! Res, drugega ne manjka, nego da se tak nauk zaseje v mlado srce, potem je zastoj strašiti s peklom in z večnostjo ; kajti čemu se bom bal večne kazni, ako sem storil nekaj, česar nisem mogel opustiti ? Kar človek m o r a storiti, za to ni odgovoren ; da, tak niti grešiti ne more, ker greha zmožen je le, kdor p r o s t o dela : porušena je mahoma vsa pravstvenost !

V spolnem ljubovanji je zagazila Levstikova muza tako globoko v poltnost, kaker menda ne pri nobenem drugem slovenskem pesniku. Na mnogih krajih je Levstik kar trivijalen. Mi bi se sramovali dotična mesta tu navajati. Pa ne le spolovnih, ampak tudi drugačnih trivijalnosti in robotosti ne manjka v Levstiku. Kdor se hoče sam prepričati, da govorimo resnico, vzemi II. zvezek v roke pa odpri n. pr. stran : 65, 122, 123, 140, 156, 163 ! Kaj takega v slovenski besedi nam je podal le še Scheinigg v znani zbirki koroških narodnih pesni ; sicer pa z razliko, da tam pesnikuje grobi kmet, tu pa olikani omikanec.

Podlemu realizmu moramo prištevati tudi dosti „zabavljic“ in „pušic“. Okol l. 1870 zo bili na Slovenskem strastni boji : liberalizem se je porajal in stopal v javnost. Tudi Levstik je posegel v ta boj in — nočemo tajiti — mnogo pretrpel od svojih nasprotnikov. Koliko je pri tem sam zakrivil, koliko ne, ni naša reč, da bi preiskovali, res je le, da v mnogih zabavljicah se znaša nad svojimi osebnimi sovragi in jih pikro, strastno, tudi nedostojno napada. Tak osebnosten način napadanja gotovo ni lep, niti moralen — zatorej nedostojen za poezijo. Est modus in rebus — in kdor tega prekorači, žali i resnico i lepoto ; kaj takega ni in me more biti dostojen predmet p o e z i j e !

Mi resnično obžalujemo, da se nam v pričujoči zbirki svojih poezij Levstik ne kaže v tistem žaru, v katerem smo ga želeli gledati in občudovati; a še bolj žal nam je, da se je Levstik ravno v tej temni, v marsičem madežni podobi Slovencem tako rekoč ovekovečil. Res sicer, kar nam je g. Levec podal, je vse delo Levstikovo, a — ponavljamo še enkrat — obžalovati ne moremo dovolj, da se nam je v tej zbirki podalo celo delo Levstika-pesnika!

Da, mi bi radi v Levstikovo obrambo spregovorili dvoje besed, ter, koliker še mogoče, čast mu rešili. G. Levec, vrevevateelj Levstikov del, proti koncu II. zvezka sicer piše, da je izpustil nekaj zabavljic in pušic, ker so nekatere očitno preostre in tudi zato, ker je knjigo sestavil za občinstvo, a ne za državnega pravnika Slednjič dodaja: Vender sem preverjen, da s tem, kar sem poezij vsprejel v to poglavje, nikjer nisem žalil pesnikove česti“. Mi pa menimo: g. Levec bi bil bolje storil, ko bi ne bil navedenih besed niti zapisal; kajti prvič nam one kažejo Levstika še v bolj v črni luči, kakor se nam razodeva iz sedanje zbirke, ker iz Levčevih besed moramo sklepati, da je Levstik pisal marsikaj še ostreje, še bolj robato in trivijalnejše, nego beremo v dogotovljeni zbirki; drugič pa trdimo mi, da tudi v pričujoči zbirki je g. Levec slabo, prav slabo skrbel za Levstikovo čast in dobro ime.

Ne, mi ne pozivljemo na odgovor za pohujšanje, katero mora narediti zbirka Levstikovih poezij sosebnostno mej mladino slovensko, pesnika Levstika samega: poezije njegove v pričujočem obsegu so se izdale po njegovi smrti, brez volje njegove — a odgovornega delamo za to g. Levca, kateri bi bil moral prvič kot človek, drugič kot vzgojevateelj mladine, tretjič kot dolgoletni leposlovec in vrednik leposlovnega lista Levstika podati nam povsem drugačnega, kakor je v resnici storil.

Ad 1. Kot človeku bi mu poslednja volja Levstikova morali biti sveta. Ne vemo sicer, ali je Levstik tudi zapisal svojo poslednjo voljo; pa po pisani oporoki tudi ne vprašamo. Rajniki Levstik je poslednjih let svojega življenja na drug način, ki živeje govori od mrtve črke, izjavil svojo poslednjo voljo. Oporoka njegova, znana vsej Ljubljani, je njegovo spreobrnjenje in spokorno življenje, katero je živel zadnjo dobo pred smrtjo. On je očitno molil in prejemal sv. zakramente, vdeleževal se celo javnih procesij. Kot spokorjen kristijan je živel, in vzgledno kot tak tudi vmrl. Ako sploh komu na svetu, bi moralo pred vsem g. Levcu to znano biti. Prav! Kaj pa sledi iz tega? Poslušajte, g. Levec! Kdor se je krščansko spreobrnil, ne le da sam ima nezakonsko ljubovanje, nezakonske objeme in poljube za — smrten greh, za gnusobo, ampak tudi misel na kaj takega in tem bolj opevanje takih gnusob smatra za smrtno pregrešno, za po-

hujšljivo; in ako je kaj takega storil, je njegova resnična želja, da bi ne bil nikdar storil; a tudi glede prihodnosti spornikova volja absolutno izključuje, obsoja vsakatero ponavljanje ali nadaljevanje smrtnega greha. Ta je poslednja volja Levstikova, sveta volja, katero mora vsakdo spoštovati, ki ima le količkaj človeškega čuta v sebi. V smislu te poslednje volje bi bil moral tudi g. Levec iz pesniške zapuščine Levstikove izbirati izločivši vse, kar se ne zлага z nazori in prepričanjem vernega, skesanega kristijana. Levstik se je po svoji poslednji volji vzdignil iz greha in se prerodil s pomočjo milosti Božje in blažene Device, kaker sam o sebi spričuje:

Sladka Marija devica
Slišala prošnje je té,
Grešniku bogorodica
Vse prenovila srcé.

Da, Levstik se je pred smrtjo prenovljen vzdignil iz nizkih strasti — a g. Levec ga je po smrti spet zavlekel vanje! Kot skesan grešnik je Levstik opral svojo vest, in njegova trdna volja je bila niti z dejanjem niti z besedo, bodisi govorjeno, bodisi pisano, tedaj tudi s pesnimi ne, pohujšanja dajati. Kot skesan grešnik je Levstik odpustil svojim preganjavcem in sovražnikom, in njegova volja ni bila več, da bi se dalje širile njegove razžaljive zabavljice in pušice — a g. Levec je njegovo jezo in maščevalnost pred vsemi Slovenci ovekovečil. Levstik je gotovo blagoslovljal duhovsko roko, ki ga je od grehov odvezala in mu o smrtni uri sveto popotnico podelila — a Levčeva zbirka nam ga še vedno kaže, kako nespoštljivo govori o duhovnih, o menihih in bogoslovcih!

Ad 2. G. Levec kot vzgojevalec mladine bi bil moral iz Levstikove zapuščine izpustiti vse, kar more mladino pohujšati; to pa tem bolj, ker je znano, da leposlovnih knjig na Slovenskem sploh skoro nihče ne bere nego mladina, posebno dijaki srednjih šol. Res, lepe nauke prejemajo slovenski dijaki: Ljubite, dokler ste mladi! dokler je čas in se vam kri ne ohladi! Plešite, poljublajte, vasvajte! Kes in pokoro odložite na starost! Ne skušajte brzdati poltene slasti, ker se brzdati ne da, ampak vdajte se ji! Lepa morala za tisto dobo, ko se jame v naravi dramiti poltena strast! Pa vedite, dijaki, naukov teh vam ne daje Levstik, ker jih je sè svojo poslednjo voljo preklical, ampak daje vam jih mladine slovenske učitelj — Levec! Potem naj bi se bogoslovnice polnile z bogoslovci! Da, berite li poezijo „Bogoslovec“. Tudi to je moral g. Levec oskrbeti naši mladini, da bode vedela, kako nesrečni slovenski dijak, „zaprt v tiho duhovnišnico“, dobi „tesno sukujo“, in vedno žaluje, vedno solzi, kajti zaljubljen je skrivno, dokler ga ne vduši obup in — mrzlica! Take poezije

morajo res mladino vabiti v — „lemenat“, tem bolj, ako še zve, da tudi menihi in nune plešejo!!

Ad 3. G. Levec je tudi leposlovec in je bil cel vredniko leposlovnega lista. Kot tak pozna, mora poznati estetične zakone. Ako je tedaj prevzel nalogo vrediti in izdati Levstikove poezije, bi se bil moral strogo ravnati po estetičnih pravilih. Kar tem ne odgovarja, bi bil moral izločiti. Kdo bo pač, ako najde v zapuščini bogatinovi mej bankovci in tolarji gnjilo listje ali drugo nesnago, vse skupaj pograbil in ponašaje so kazal: Glejte, vse to mi je zapustil! Pa zdi se, da je g. Levec zbiraje Levstikove poezije estetiko z vsemi njenimi zakoni obesil na kljuko. G. Levec ne ve, da lepo je odsvit pravega, da lepo je, kar dopade, in da zatorej, kar ni lepo, bodi si tudi zavito v trikrat zlat papir, ni bilo, ni in ne bo lepo, ker ni niti odsvit, ampak nesvit pravega, niti dopade. Kako neestetično je estetik g. Levec zbral Levstikove pesni, naj se sprevidi iz dveh ali treh vzgledov. Mi bi se sicer sramovali kaj takega navajati; vendar ako je dovoljeno e s t e t i k u Levcu tako vmazano blago razstavljati v zbirki p o e z i j, katere kot u m e t n i š k i umotvori imajo predstavljati l e p o t o, menimo, da smemo to tudi mi v listu, ki ne služi v prvi vrsti leposlovju, ampak znanstvu in kritiki. Na primer:

Po mestih vže straža k orožju hiti,
Če p . . neš na trgi v pričo ljudi.

Ali:

Če kupiš tri slovarje al' dva,
Vso znanost njegovo imaš v riti.

Spet:

Redkvé so jim v gózico zabijali!

Vso „realnost“ pa — v smislu Zole in nekdanjega slov. „Brusa“ obsega s pristnim imenom krščena „Slovenska ostuda“:

Da jaz bi se s táko ostudo boril?
Sam svoje peró bi premalo čestil!
Omlečeno, gárjavo žabo premisli,
Ki leze s trebuhom napetim pod svisli;
Opómni rujave stenice se, brate!
Opómni smradú se jej kože robate:
Položi na srce pošteno rokó,
Če mogel ognusiti prste bi z njo?

Spet: mi odpuščamo Levstiku, kateremu je tudi Bog odpustil. Spokorivši se je tudi svojemu nasprotniku, ki ga v tej pesni tako nedostojno blati, odpustil: n j e g o v a p o s l e d n j a v o

lja je bila, da bitake nespodobnosti za večno zakopane ostale — a odpustiti ne moremo g. Levcu, ki je tako nečloveško žalil Levstikovo poslednjo voljo in za vselej pred Slovenci njegov spomin oskrnil. So li bili morebiti lep oslovni razlogi, ki so g. Leveca nagibali, da je te ostudnosti sprejel v Levstikovo zbirko?! Res: garjava žaba, ki leze s trebuhom napetim, rujava stenica in smrad njene kože robate — to so dostojni predmeti lepe umetnije!! S takim lep oslovjem naj si blazi slovenska mladina srce! In vender se prav ta, Levčeva izdaja Levstikovih poezij mladini v roke daja in priporoča!! Je li čuda potemtakem, da ravno naša, pravi slovenska mladina zdivjava čedalje bolj ter ne le vero, ampak tudi razum za vse idealno, in celo okus za vse dostojno izgublja? Jaz moram tukaj nekaj izpovedati — naj dopade ali ne. Tožimo dandanes — in po pravici — da se slovenske, srednješolske mladeži razmeroma dosti izpridi in nje lep del ne pride do častnega smotra, kateremu služijo srednje in više šole; tudi surovosti in družih nerodnosti se žalibog dovolj nahaja v nekaterih dijaških krogih. Kaj drugega je pa temu krivo, ako ne v prvi vrsti branje takih surovih in ostudnih umotvorov, kaker jih je g. Levec v Levstikovi zbirki podal slovenski mladini? Vboga Slovenija, od tod upaj boljše bodočnosti!? Nesrečna estetika (!?) liberalcev!

* * *

Sklenemo. Gospod Levec bi bil rešil čast Levstikovo in za vse prihodne čase oslavil in poveličal njegov spomin, ako bi bil iz njegove zapuščine izločil, kar žali bodisi verski, bodisi mravstveni, estetični ali socijalni čut, ter nam, izločivši vse to, namesto dveh podal eden zvezek Levstikovih poezij. Da, v obeh zvezkih se nahaja toliko idealnega, toliko blagega in zdravo-realnega, in tudi krščanskega, recimo toliko lepega, da bi, ako bi se vse to izbralo v en zvezek, v tem zvezku Levstik pokazal se nam ožarjen v nebeški luči, kot pravi idealist in realist, kot duhoven-poet, učitelj in blažitelj slovenske mladine, prorok boljše bodočnosti! To slavo je g. Levec vkratil Levstiku.

Zatorej: Levstikovih poezij v dveh zvezkih, katera nam je podaril g. Levec, mladina slovenska — ne beri; učitelji in profesorji slovenski te zbirke dijakom v roke ne dajajte niti hvalite ali celo priporočajte!

Je pa li naš namen mladino slovensko za vselej in popolnoma odvracati od Levstika? Tako — vemo vže naprej — se nam bo očitalo. Mi pa proti takemu očitanju vže naprej protestujemo in povemo — tudi tržaški Marici — da to ni naš namen niti naša želja; ampak pričujoče, Levčeve zbir-

ke mladina ne jemlji v roke; želimo pa, da bi se v kratkem priredila druga in druga čna izdaja, v kateri bi se mladini in vsem poštenim Slovencem poezije Levstikove podale ne toliko zbrane, marveč vestno izbrane v smislu naše ocene. To je pa naša želja ne le glede Levstikovih poezij, ampak tudi glede Jurčičevih, Gregorčičevih, Aškerčevih, Stritarjevih in, ako hočete, še Tavčarjevih spisov, želja, katero smo vže tudi javno izrazili. Intellexisti haec omnia, Marica?!

Dr. Mahnič.

Listek.

Kaj piše „Marica“?

Smešno-resno za pust.

Pač nismo se nadejali, da nas, še predno vtone nesrečno leto 1892 v morje neskončne večnosti, doleti tolika sreča in čast! Spomnila se nas je tam na obalih sinje Adrije zala, nežna stvarica in nas se svojo gladko ročico pogladila. Marica ji je ime.

Zdela se je tudi nji, da je vredno vzeti v roke „Rimskega Katolika“. In vzela ga je in brala ga je. Pa „Rimski Katolik“ pri „milostljivi“ ni naši milosti! Razgrel jo je in razljutil in razvipnil tako, da je vzela v svojo belo-nežno ročico ostro pero ter napisala proti nam kritiko, kaker je nismo še brali dolgo dolgo časa. Molčal je Stritar, obmolknil dr. Vošnjak, obmolknil vseučilišni profesor dr. Celestin, molčal dr. Tavčar, obmolknil dr. Romih — vže dve leti vživali smo — hvala Bogu — lepi mir na slovstveno-kritičnem bojišči — a zdaj vzdigne se tam od morja amazona Marica. Česar možki profesorji-doktorji niso dognali — to hoče ona! Da ne zabimo — molčala je tudi Janja Miklavčičeva, prelagateljica Amicisovega framasonskega „Cuore“ — a vstala je tudi v nje obrambo — Marica!

In menda prav glede strahopetnosti slovenske možke liberalne inteligencije, a junaštva „Marice“ je pisal „Slov. svet.“: „Najlepši spomin v bedi tega leta bode ta, da se je ženstvo poprijelo narodnega dela.“

Naša Marica pa se je vzdignila proti vsemu, kar smo poslednjih dob pisali, učili, trdili; očita nam pa tudi grehe iz prejšnjih časov — ene same dlake ne pusti več na nas! Gorje mu, kdor zapade ženski furiji!

Oglasila se je pa Marica (ne vem, je li gospa ali gospodičina) v „Slovanskem Svetu.“

In da boste vedeli, kdo in kaj je naša polemica Marica, vam povem, da se ne more sicer „ponašati z akademiško izobraženostjo“ (v Avstriji namreč nimamo še — ženskih vseučilišč), pač pa more hvaliti Boga za zdrav razum in občutno srce. Kar se poslednjega tiče, pri ženskah ni sicer nenavadna reč, pa v naši Marički nahajamo posebno nežno, rahlo srčece, kajti gani jo vsakrat do solz, ko vidi mladeniče, kako se v društvu vadijo na — tamburicah! Marica naša zna tudi — rusko in navaja verze iz Puškina.

Razume se samo po sebi, da je Marica — vrla katoličanka, kaker so sploh ženske. A Marica vse svoje vrstnice v ti točki neskončno presega. Njeno katoličanstvo je namreč tisto veleimennitno, za Slovence zgodovinsko dr. Lindnerjevo katoličanstvo, za katero se je dr. Romih do zadnje instancije z nami pravdal. (Marica, kje ste pa spali, da niste dr. Romihu prišla na pomoč!) Razlaganje Lindnerjevih naukov si je baje dobro zapomnile. In ponosno nas vpraša: Kaj je proti-katoliškega v tem? Nadalje označuje njeno krščanstvo himnus, ki ga peva pravemu, ložinemu masonu De Amicisu, temu „plemenitemu možu“, tako da bi bil Bog sam vesel, ako bi bili vzgojeni po njegovem racijonalističnem receptu! Da je brezpogojna čestilka Stritarjeva, Aškerčeva, Jurčičeva in družih, se ne more še drugače misliti. In — da zapečatimo dokaz o njenem krščanstvu — dodamo še, da pridno prebira celo čednega — Mantegazza! Iz tega navaja naša učena Marica mesto — proti doktorjem, češ, da so lažnjivi v njih diplomi! Da bi obrnila dobra Marička še nekaj strani dotične knjige, bi morda kaj našla tudi za doktorice, kaker je ona. Tam nekje razkriva Mantegazza vso žensko lažnjivost v lišpanji. Mej drugim: *Piedi assai più piccini del vero.* — *Gambe assai più grosse del naturale.* — In — zapomnite si, Marica: *Rughe coperte da cosmetici intelligenti*, kar bi prenesli na domače: kar ženska ne zmore radi kratke pameti, nadomesti z — dolgim jezikom!

Kar se tiče pobožnosti naše Marice, vedite, da je hodila za tistih časov, ko je študirala, „najmanj trikrat v letu k spovedi,“ da je opravljala o veliki noči „eksercicije.“ Vsa štiri leta pa, ko je študirala in iz Lindnerja zajemala krščanstvo, ni nikdar slišala besede proti veri.

Pa katere so — vprašali boste — tiste srečne šole, iz katerih prihajajo take vrle katoličanke, kaker je naša Marička? No, to so državna ženska učiteljišča! „Bolj katoliških preparandij — besede so iste Maričke — ni lahko si želeti!“ Kajti „malokatera ostane še potem tako pobožna tako — otročje nedolžna, kaker na učiteljišču!“ Naravno, da ji je potemtakem katoliški preparandij — brezpotreben! Kajti katoliški preparan-

dij, ki se namerjava, „ne bode -- besede Maričkine — več preparandij, ampak semenišče in iz njega prihajali bodo . . .“ (Tu ji je zastala beseda v peresu: morda je mislila zapisati: farji.) Vbogi katoliški shod, zdaj preti pa res pogin tvojim resolucijam! Bog ve, ali ni tudi Marica v odboru katere ženske Cirilove šolske podružnice? Oni dan so si pri neki veselici tudi goriške Evice jezičke brusile o strašanskih napadih, katere je baje pretrpela Ciril-Metodova družba od kat. shoda. A drugi dan so jezički naših Evic beračili podpore okol tistih gospodov za svoje zavode!

Pa kaj je, no, radi česar je pohlevna in krotka Marička na nas tako strašanko huda? — Čujte naše grehe!

1. Napadli smo tripičnega brata masona De Amicisa, ali pravzaprav njegovo „Srce,“ v katerem so otrokom o vsem govori — le o Bogu, o Jezusu Kristusu, o Mariji Devici in svetnikih se niti ne črlnu! In ker je Janja Miklavčičeva Slovence obdarila s prestavo Amicisove knjige, smo posvetili tudi njej, kakor se ji je spodobilo. Zato se naša Marička — huduje. Bog ji odpusti!

2. Nismo naklonjeni čitalnicam, sokolskim društvom, tamburašem in — tamburašinjam (kakor vidimo, se nekaj časa sèm po Slovenskem vse — spolovno podvojuje). — Prav je, da se rotite, Marička, radi tega -- ker tu smo res nepoboljšljivi; le pazite, da Vam kri ne zavre!

3. Mi ne vemo, kaj je idealizem, kaj realizem! Marička naša brani proti nam Jurčičevo „Lepo Vido.“ Ona meni, da samo radi nevmrjoče duše, brez telesne lepote, se zakonski ne morejo ljubiti! — To so res nazori — i idealistični i realistični — prav po receptu mladoslovenskih Stritarjev, Tavčarjev, Aškercov!

4. Mi ne poznamo sveta in ljudi! Kajti mi pišemo „v tihem semeniškem zavetju mej samimi dobrimi, svetimi ljudmi;“ mi „obračamo pogled samo tje gori, kjer je popolnost doma.“ — To sodbo o nas je Marička pobrala iz Goriške Soče pa tržaške „Edinosti“. Marička je gotovo dosti popotovala: bila je po vsej Italiji, po vsem Francoskem noter do španjske meje, po Nemškem, Hrvatskem itd. itd.

5. Mi vidimo samo mrtve črke! — Tržaški Marički! pa se razodevajo izpod mrtve črke sami prizori — iz Stritarjeve nirvane!

6. Po naše morali bi morali zažgati Prešerna, Stritarja, Gregorčiča, Aškercu, Jurčiču! — Pa milostljiva Marička, povejte no, kje ste to brali v naših spisih? Doslej smo mislili, da ženske le preveč govorijo, a zdaj smo se prepričali, da tudi preveč vidijo, in celo to, česar ni!

7. Mi svarimo svoje čitatelje pred „Slovanskim Svetom“, „Zvonom“ in drugimi listi! — Jojmene, Marička milostna, odpustite nam!

Teh sedem „glavnih“ grehov nam očita Marica. Pa Marica

govori tudi v hipotetičnih stavkih. Poslušajte! Pravi nam: „Ko bi bili deklé, reči bi Vam morala, da skrbite za ženina“. Tedaj ko bi bil jaz dekle! . . . Ha, ha — to bi bilo res lepo! Pa Marička naj le zahvali Boga, da je obvaroval ženski spol pred takim „nestvorom“. In jaz sam bi si pač posebno ne želel biti ženska v 19. stoletju, posebno pa ne iz vrste takih Maric!

Slednjič meni Marica, da bi „vsa stvar o Jurčiču, o „Srcu“ in o slovenskem romanu potrebovala temeljitejše razprave; „kajti jaz sem pisala glavne misli in te le kratko, ker — no, ker se bojim g. doktorja, in ker imam kot ženska drugih opravil“.

No, to je res lepo, da zna „kratko pisati“ — vkljub dolgega ženskega jezika. Tudi je lepo, da se me še nekaj — boji. Vidim, da vendar še nekaj zda — akademiška izobrazba in doktorat!

Kot ženska ima pa naša Marica „drugih opravil“, in zato temeljitejše pisati ne vtegne. Da, prav to je, kar sem imel v mislih tudi jaz. Vojska ni žensko opravilo. Bere se sicer nekje pri Ovidu, da so se ženske zagnale v Orfeja in ga na kosce raztrgale; a ker se dandanes v boji ne rabijo več popečki, kamenje in kepe, ampak puške in topi, so ženske za boj neuporabne. Tako je bilo vže za časov trojanske vojske. Marica najbrže še ni brala Homerove Ilijade — vsaj v grškem izvorniku ne, ker radi pomanjkanja ženskih gimnazij ni imela priložnosti učiti se grščine — tam nekje se Hektor poslavlja od svoje žene Andromahe:

. . . *Εἰς τὸν οἶκον ἰούσα τὰ σὰντῆς ἔργα κόμιζε,*
. . . ἰστόν τ' ἠλακάτην τε,
. πόλεμος δ' ἀνδρῶσσι μελήσει . . .

T. j. po slovensko za naše Marice: Ženska primi, za kolovrat in vretene pa predi! Pridno mešaj po loncih in kozicah, da se ti ne prismoji in se ne bo mož jezil!

Da, Marica — *τὰ σὰντῆς ἔργα κόμιζε*: ostanite li pri svojih t. j. ženskih opravilih. Ako ste gospa, krpajte možu hlače, pa vmivajte in povijajte otroke, če jih imate. Ako ste gospodičina, pridno stikajte po zapisniku ženskega okinčja, ki ga najdete na strani 92. Mantegazza-ve knjige „Il secolo tartufo“, kajti pust je in plesnih veselje v Trstu pa v okolici o pustu ne manjka! Pa ker je Marička nekdanj obiskovala žensko učiteljišče, bi smeli soditi, da je zdaj učiteljica. Prav — tedaj naj Marička otroke uči: a, b, c, d Naj se ne izogiba verskih resnic in naj ne vtepa v glavo nikomur nazorov svojega boga Stritarja itd., sicer bi „Drejčki“ ji vtegnili postreliti se, kaker „idealni“ „Zorin“, in „Lenčke“ pobegniti Bog ve kam, kaker obožavana njena „Lepa Vida“! Ako je pa otroška vrtnarica, naj vzame v roke Levstiskovih poezij II. del, kjer najde n. pr. mej „otročjimi igrami“ pesenco, kako se otrok uči držati žlico:

„Dete moje, primi žlico
 Z desno roko, ne z levico!
 Desna roka — prava,
 Leva — potoglava;
 Desna roka — vgodna,
 Leva je nerodna:
 Ali kdor obéroč dela,
 Dosti ima pila, jela,
 Zlate kaše, kruha, vina,
 On i njega vsa družina.

To je žensko, to je Vaše opravilo — vojsko pa t. j. določevati, kaj je idealizem, kaj realizem, káko je krščanstvo Lindnerjevo in kake so doktorske diplome — to vse in kar je enakega blagovoljno prepuščajte nam, možkim; mi se bomo vže o vsem dogovorili; kako? — ni, ravno treba, da veste Vi — *πόλεμος δ' ἀνδρεσσι μελήσει*. S tem se od Vas poslavljam, milostljiva!

Dr. Mahnič.

Radikalna sredstva.

I.

Marsikateri duhovnik ima večne križe z modernimi naprednjaki. V cerkev ne hodijo — razun k večem ob kaki paradi, svetih zakramentov ne prejemajo, v občini širijo versko vnamarnost, slabe časnike in slabe knjige, pri volitvah agitujejo vedno za „svobodomiselne“ kandidate — zraven tega se še hvalijo, da so oni edini razumniki, vsi drugi, ki ne prisegajo na njihovo nezmotljivost so — mračnjaki, nazadnjaki itd.

Sredstvo: Ko vmerje tak „razsvitljenec“ — brani se pokopati ga po cerkvenem obredu — koj bodo sklicali komisijo, ako je le mogoče, vmrlemu po duhu sorodno — in ta komisija bo proglasila — stavim goldinar proti grošu — da je bil vmrl blažen, („rajnik“ ne smem reči, ker nimajo taki z „rajem“ ničesar opraviti.) — Duhovnik je sicer to že davno vedel, pa ni smel povedati, sicer bi si bil nakopal pravdo zarad — žaljenja časti — nič ne de, kar počaka se — saj bo že „komisija“ ob svojem času „duhobolnost“ takih „vradno“ konstatovala!

II.

Imajo te morda za bedaka, ali za „teslo“. —

Pripomoček: Naroči si naše „vsestransko nezavisne“ časnike, verjemi slepo vse, karkoli pišejo, pomagaj sumničiti „na-

zadnjaško“ klerikalno stranko, zmisli si vse mogoče hudobije: tiranstvo, efijaltstvo, sovražstvo, ovaduštvo itd. — obesi je Mahničū na hrbet, ter vdrihaj po njem z najdebelišim cepcem; o katoličanstvu molči, ko grob, hodi pridno na „narodne“ veselice; najbolj ti svetujem one, ki končujejo z „narodnim plesnim venčkom“ — ter ne pozabi plačati onim, ki delajo „javno mnenje“ (kričačem in „dopisnikom“) včasih kak bokal vina — o joj! kako se vidi naše nazadnjaštvo! — „litron“ moram reči — (sè samim „litrom“ bi bili v primeri z „bokalom“ na škodi) — vbogaj, kar ti svetujem — ni se ti treba učiti, ni ti treba za naš narod nič drugega storiti, smeš biti tudi vdan kacam slabostim — vendar „če te ne hval'jo, naj me vzame zlódi“ — in „po smrti“ boš še le videl, kako te bodo hvalili! „Čist, blag značaj, krepak, nevstrašen, izvrsten narodnjak, ki je vedno bil pripravljen podpirati sveto narodno stvar, bodi mu zemljica lahka“ — tak bo tvoj nekrolog natisnen v vseh naprednih naših listih.

III.

Ako hočeš biti dober katolik —

Vzemi in beri „Slovanski svet“ — to bodi tvoj katekizem! Psuj klerikalce — podle latinizatorje. Agituj „z dušo, s telom“ zoper katoliško vseučilišče: Bog varuj tega! Potem bi naše razumništvo koj zapazilo, koliko prekoslovij se nahaja v našem napredno-národnem taboru in v njegovih glasilih! Bolje je hrvatsko vseučilišče (tam bojda dokazujejo, da — ni Boga!!) — to je na „izhodu“, je toraj mnogo več vredno, ko „katoliško“ vseučilišče, dasi sè slovenskimi stolicami! Biti moraš ob enem tudi te pameti, da, Bog varuj, ko bi se naši bodoči učitelji vzgojevali v katoliškem duhu!!

Sredstvo gotovo izvrstno, ker pobrano iz „katoliške“ Edinosti št. 66 leta 1892, ki na prvi strani navdušeno povdarja svoj „katolicizem“ — a na drugi strani ponatiskuje gorenja sredstva, (kako se ima širiti prava katoliška zavest) per longum et latum iz edino pravega katoliškega katekizma!

IV.

Isvrstno in mnogokrat preskušeno sredstvo zoper nasprotne stranke — verske ali politične.

Ni hudimana, da bi ne vedel: kak škandalček enega ali drugega svojih nasprotnikov. Zapomni si dobro, da tak „poper“ nikoli ne zastara! Bodi si, da je od tega že dvajset, trideset let, nič ne de. Škandalčke vestno in natanko objavi — malo pretiranosti nič ne škodi — pa piši in govori: ne „tak je bil“, tudi ne „tak je eden nasprotne stranke“, temuč: „za takimi hodijo, takim verjamejo, taki so, noben pošten človek ne more biti v ta-

kem društvu, pomiljujemo!“ Kar imajo tvoji nasprotniki pametnega — o tem molči! Kar se da obrniti — obrni! Kar se da pretirati — pretiraj! — in ako bi bil med nasprotniki sam sv. Pavel, ali sv. Avgustin — ne morejo užugati — saj vemo tudi o teh nekaj škandalčkov iz preteklega časa!

V.

Ako si koga obrekoval, kako popraviti, da boš čist i pred Bogom i pred ljudmi?

Pošlji „Poslano“ v kak časnik: „Ako ni x-y (ime obrekovanega) še zadosti čist, postrežemo mu lahko še z drugo žajfo“ — pa je vse poravnano. Recept pristen, ker skovan od nekoga, ki se je celo „moralke“ učil v onih časih — toraj velja za „pred Bogom“ — in dotični je menda v velikej časti pri „narodnih ljudeh“, toraj velja oni recept tudi za „pred ljudmi“. Ono pravo neponarejeno žajfo prodaja Gradenski — upam, da je od nje patento plačal — da ne bo imel situosti s — financi. Kupci, ki se izkažejo, da so res narodni — v tem oziru velja spričevalo „Soče“ — dobijo žajfo po znižani bagatelni ceni.

Te „recepte“ objavljam zato, ker vidim, kako so potrebni. Za danes pa kljub moji dobri volji — nobenega več ne vem, ako mi pride še kateri na misel, objaviti ga hočem vestno — dotlej pa zdravstvujte!

Radikalce.

Raznoterosti.

Družba sv. Cirila in Metoda

Gospodu Luki Svetcu.

Znali smo, koliko odgovornost si nakladamo, ko smo pisali o družbi sv. Cirila in Metoda. Radi bi bili molčali, ali molčati nismo mogli, ker so nas narodna-napredna glasila napadala vže dve leti nekako v imenu te popularne družbe, seveda brez pooblastila od slavnega vodstva. — Sicer pa tudi nismo hoteli molčati, ker vemo, da je najbolje, ako si vse povemo, kar imamo na srcu. Baš nejasnost je kriva, da ni vsestranskega navdušenja za družbo.

Vedeli smo tudi dobro, da „se zamerimo“, da „razžalimo“ tega in tega, da s tem škodimo svojemu imenu. Ali „Rimskega Katolika“ pisatelji so vže od prve številke iz-

občeni iz shodnice vseh pravoslavnih narodnjakov, za to se niso zbalii nevihi nasprotnikov.

An uns ist nichts zu verderben! Izročeni smo vže davno — javnemu zaničevanju. Kar smo mi pisali, govorilo se je na tihem povsod, in slavno vodstvo je morda tudi vedelo vse to, ali glasno govoriti smo morali pa le mi nesrečneži.

G. Luka Svetec je objavil v slovenskih listih popravke, ki se tiče našega spisa o družbi sv. Cirila in Metoda. Mi smo se popravka razveselili meneč, da najdemo v njem popravek misli, ali našli smo potrdilo krivih načel. Preden pa preidemo k posameznim točkam g. Svetčevega popravka, bodi nam dovoljeno opomniti dvoje:

1. Kako to, da so se gospodje zdaj zganili, ko so do zdaj molčali videč, kako liberalni listi spodkopavajo vglad častite družbe? Blg. g. Luka Svetec pravi, da je razposlal svoj popravek tudi drugim slovenskim listom, „da se pohujšanje brž ko mogoče vstavi“.

Kaj ste pa molčali o priliki napadov na kat. shod od strani liberalnega časopisja, kaj ste molčali o Svetčevem banketu in o družih pohujšanjih še celo od strani podružnic? Faktum je: ime družbe sv. Cirila in Metoda se je zlorabilo proti kat. shodu in še posebej proti prevzvišenemu škofu Ljubljanskemu. — Vi pa ste do zdaj molčali.

2. Gospodje zagovarjajo družbo, češ, da ni liberalna, da je tudi za versko šolo i. t. d. Kdo jej pa očita to? Reklo se je, da jej manjka pravega navdušenja, da je onemela za katoliško šolo, in ta faktum je zlasti po kat. shodu tako izpričan, da je vsaka beseda odveč.

Zdaj pa k stvari sami!

Blg. g. Luka Svetec pravi v vvodu: „Pavlica je o naših razmerah krivo podučen in prezira, da ves naš politični boj je boj za narodno ravnopravnost in za ono pravo svobodo, brez katere narodna ravnopravnost ni mogoča. Le po zmoti nas on meče v en koš z lažnjivimi liberalci, ki so zatajili načela prave svobode“.

Ne, ne, spoštovani gospod! Nimamo tolikega koša, bi da vanj spravili vse liberalce. Motite se — žal nam je za Vas. — da ves naš boj je le boj za narodno ravnopravnost. Tako govorijo liberalci po vsej Evropi, in vendar vedoma lažejo. Vi spoštovani pospodi jim pa verujete in ponavljate za njimi slepeče fraze. Roko na srce, g. popravljaivec: ali res menite, da je ono ostudno blatenje Ljubljanskega nadpastirja — nečuvno v celi Avstriji, odkar stoji — le „boj za narodno ravnopravnost?“ ali res verujete, da je propaganda za pravoslavje boj za „pravo svobodo“? Ali morete zakriti sè Svojim poštenjem ono psovanje cerkve in duhov-

ščine vže celih 20 let, kakeršno berete v glasilih narodno-napredne stranke? Ali ste čitali knjižico „Slovenci in državni zbor leta 1873 in 1874“, katero je založil dr. Jož. Vošnjak (nb.), v kateri se branijo nasilstva najhujšega nemškega liberalizma? In sadovi nemškega liberalizma na Slovenskem od 21. dec. 1867 na dalje, ali so tudi le „boj za narodno ravnopravnost?“ — In take stvari pošiljate nam, ki imamo pet počutkov, zdravih vseh pet? **B a š t o s m o z a p i s a l i v z l o V a m i n v s e m g o s p o d o m i z B l e i w e i s o v e d o b e, d a s e n i s t e p o r o b u p o s t a v i l i, i n t o o d l o č n o i n n e i z p r o s n o, k o s t e v i d e l i, d a s o m l a d i g o s p o d j e z a č e l i o s t u d e n b o j p r o t i č č. d u h o v š č i n i i n p o s e b e š e p r o t i s v o j e m u n a d p a s t i r j u.** Ali ste res menili, da se upate odtrgati duhovščino od škofa? Ali imate take pojme o cerkvi in nje disciplini? **T a z l o g l a s n i b o j p r o t i č č. d u h o v š č i n i j e z a r e f o r m a c i j o n a j v e č i z l o č i n, p a t u d i n a j v e č a n e s p a m e t n a S l o v e n s k e m.** Vi pa ne da bi mlade gospode poučili, dajate jim še potuho. **T a j e „p r a v a, n e p o t r e b n a, n a r a v n o s t p r e g r e š n a n e p r e m i š l j e n o s t.“**

Toda poslušajmo „stvarne“ popravke:

1. Ni res, da bi stranka, kateri pripadam jaz, imela kedaj zastran duhovnikov načelo: „P l a č a t i i n m o l č a t i“. Marveč je ona z duhovniki delila vedno, kaker delo in žrtve, tako tudi časti in pravice. Priče tega so mnogoštevilni duhovniki, ki so bili in so še udje naših društev, občinskih, deželnih in državnega zbora; priče so častni spomeniki, ki so se postavili zaslužnim narodnim možem, duhovnim, kaker posvetnim. Tudi pri družbi sv. Cirila in Metoda je pri vodstvu in pri nadzorništvu tretjina duhovnikov.“

Liberalna stranka je delila duhovstvu psovke, časti mu je pustila tam, kjer mu vzeti ni mogla ali kjer ni neslo.

2. „Ni res, da smo zapustili jaz in v spisu imenovani gg. Murnik, dr. Tavčar, dr. Bleiweis, Hribar, dr. Vošnjak in dr. Dečko¹⁾ deželno dvorano, ko se je imelo razpravljati v kranjskem deželnem zboru o katoliški šoli. Mi nismo imeli za to čisto nobenega vzroka. Zakaj dotična resolucija, ki se je obravnavala v seji 22. novembra 1890, bila je soglasno, toraj tudi z našimi glasovi, sklenjena na shodu deželnih in državnih poslancev dne 2. oktob. 1890 in sklenilo se je potem zopet soglasno, torej zopet tudi z našimi glasovi, v klubu narodnih poslancev kranjskih, da ima ista resolucija priti v kranjski deželni zbor, v katerem je bila sprejeta tudi z našimi glasovi, ker bi drugače ne bilo mogoče, ker je vsa nemška stranka proti njej glasovala in bi brez

¹⁾ Vže to samo ime štajerskega poslanca moralo je biti g. popravljen komentar, da nisem mislil vseh poslancev, katere sem navedel v oklepkih. Ali g. si je rajše mislil, da mi veleuč. g. dr. Dečka ne poznamo.

nas, ki nas g. dr. Pavlica imenuje načelnike liberalne stranke, ne bilo za-njo potrebne večine.“

Najprej objavimo resolucijo samo, da bodo čitatelji vedeli, kako p o h l e v n e i n n a l a š č n e j a s n e resolucije delajo preglavico katoliški zavesti nekaterih „pravih katoličanov“. Resolucija se glasi :

„Deželnemu odboru se nalaga, naj stori pri okr. deželnem šolskem svetu potrebne korake, da se ljudska šola, namenjena odgoji slovenske mladine, vredi povsod na podlagi verskega izpovedovanja in z izključno maternim učnim jezikom in da se za njo potrebno učiteljsko osebje pridobi, naj se naše učiteljišče v smislu deželno-zborskega sklepa storjenega v IX. seji dne 5. novembra leta 1889, primerno organizuje.“

Daleč smo prišli na Slovenskem, ako se moramo o takih resolucijah še le dogovarjati in prepirati! Zato pa ponavljam, kar sem v prvič pisal: taki voditelji, katerim celo tako krotko sestavljena resolucija mrzi, so dostojni d u n a j k i m i n p a r i ž k i m l e v i č a r j e m. Ali more pa spoštovani g. popravljavec tajiti, da so napredno-narodni gospodje tej skromni resoluciji vgovarjali v klubu? ali da so nekateri odborniki družbe sv. Cirila in Metozares zapustili dvorano? Ali more vtajiti, da so vsi slovenski poslanci molčali, če prav sta nemška poslanca Schaffer in Schwegel ostro pobijala konfesionalno šolo? — V onej resoluciji je zagotovljena Slovincem p o p o l n a r a v n o p r a v n o s t? — Spoštovani g. povpravljavec, mi ne moremo vsega verjeti liberalcem, kakor jim Vi.

3. Častno je za družbo, ker pišete dalje :

„Dodati mi je še, da tudi vodstvo družbe sv. Cirila in Metola je soglasno sklenilo in poslalo peticijo na državni zbor za versko šolo z narodnim učnim jezikom. Torej niti to ni res, da je naša družba nema za versko šolo.“

Ni res, da smo nasprotni redovnikom in njihovim šolam. Koliko smo se jaz in od mojih omenjenih tovarišev tisti, ki so bili poslanci v deželnem zboru kranjskem od l. 1878 do 1883, potegovali za frančiškansko šolo v Kamniku! In tudi naša družba podpira, in to po soglasnih sklepih družbenega vodstva, kakor je vidno iz „Vestnikov“, šolske sestre na Štajerskem“

Vse to smo vedeli, ko smo pisali. Mi nismo rekli, da je družba nasprotna verski šoli niti, da je nema, ampak samo „da je onemela“. Bog jej daj zopet zvonek glas! Verujemo Vam tudi, da ste se potegovali za frančiškansko šolo v Kamniku. Pobožni menihi gotovo molijo za Vas in Bog daj, da Vam izprosijo razsvitljenja od Boga, da ne boste več iskali d o s l e d n o s t i v čisto narodnih klubih in ne devali vsega v en koš, kar so naši narodnjaki govorili in delali od l. 1867 naprej.

4. „Ni res, da je državna postava o ljudskem šolstvu od 14.

maja 1869 gola posledica državnih temeljnih postav, za katere sem jaz glasoval. Zakaj omenjeni državni postavi smo se jaz in moji tedanji tovariši v državnem zboru odločno vpirali ravno zato, kar se ne vjema z državnimi temeljnimi postavami tako, da smo pri obravnavi izrekli proti njej slovesen protest in potem v pravem pomenu demonstrativno zapustili dvorano.

To so naša očitna dela, lahko vedua vsakemu, kdor se hoče potruditi za resnico. Po teh vsak sam lahko presodi, če smo res jednaki dunajskim in parižkim levičarjem.“

Mi ponavljamo, da je šolska postava in vse druge liberalne postave gola posledica temeljnih zakonov z dne 21. dec. 1867. Kdor ne veruje, naj navedene člane prebere. Tako je sodil tudi državni zbor in se ni brigal za nedoslednosti slovenskih poslancev, ki so po toči zvonili.

5. „Ni res, da sem jaz na banketu, po meni imenovanem, v imenu vsega slovenskega razumništva odkrito izpovedal, da mi ne gre v staro glavo, kako — li bi smeli škofje kaj govoriti na Slovenskem o politiki, o šoli, o pravnih in socijalnih rečeh. Tako jaz nisem govoril. To so besede mladega g. dr. Pavlice, ne moje. Jaz, kaker so poročali tudi časniki, sem le rekel: „Dvomim, da bi naši škofje hrepeneli po časti, biti politični voditelji, dobro vedoč, da je njih poklic čuvati vero, ne pa politično voditeljstvo.“ Jaz se toraj le ne skladam z mislijo, ki se je od nekaterih izrekala na katoliškem shodu, da moramo svojim škofom tudi v političnih rečeh pokorni biti; ali jaz, ki sem glasoval za državne temeljne postave o splošnih državljanskih pravicah, zlasti za §. §. recte člene 2. 3. in 17, da smo pred postavo vsi jednaki, da so javne službe vsem pristopne, ki izkazujejo potrebno sposobnost, da je veda prosta in nje nauk, jaz nisem tako nedosleden, da bi odrekal škofom le najmanjšo državljansko pravico, ki jim gre po temeljnih postavah, kaker vsem drugim, in so oni po mojih mislih tudi lahko politični voditelji, ako hočejo in si pridobe zato potrebno zaupanje.“

Poedinih besed tega odstavka ne bomo razpravljali, ali odkrito naj povemo kar čutimo: Ko smo prečitali ta odstavek, nam je bilo milo pri srcu za tega moža, ki bi bil lahko ves naš, ako bi se bil kedaj učil načel in doslednosti. Ravno kar je menil popraviti, si je pokvaril.

spoštovani pospod popravljavec!

Vprašajte katerega koli razumnega bogoslovca, ki se je učil cerkvenega prava, in povedal Vam bo, da krivica, ki se godi cerkvi katoliški od katoliških narodov, je ravno ta, da one postave ne priznavajo cerkvi nobene same svoje oblasti. Kdo je pač mogel naše besede tako umeti, da nimajo škofje niti onih pravic, katere ima vsak ogljar! Niste nas razumeli,

gospod popravljivec, ki se pa trdno držite stare zmote od l. 1867. Tu je bilo treba popravka.

Sicer pa ste glavne stavke, katere ste na banketu izrekli o škofski politiki, pozabili navesti; ker po besedah, katere sami zgorej priznavate za lastne, ste nadaljevali tako le: „Saj jih (naše škofe) sam sv. Oče, naš sedanji papež odvraca od tega z besedami: „Kdor meša vero v politiko, ta zlorabi vero.“ In zlasti — rekli ste dalje — pri naših slovenskih razmerah zdi se mi ta misel, da bi škofje vodili našo politiko, naravnost nezmišl. In vprašam, ako bi vže pri nas ta misel našla odločen vporod vseh zavednih Slovencev, je li kaj upanja, da bi ta misel zmagala tudi po drugi Avstriji? . . . Zato se kaže to prizadevanje naše nove stranke kot prava nepotrebna in, rečem naravnost, kot **pregrešna nepremišljenost.**“

Konec popravka je nečasten za toli starega moža in jako razžaljiv za vse posvetno in duhovno razumništvo, ki ne vpije v rog „Slovenskega Naroda“. Glasi se: „G. dr. Pavlica je toraj moje besede popolnoma krivo razumel in me po krivici žali in našim škofom ovaja. Qui bene distinguit, bene docet. Ločimo pravo svobodoljubje, pravi krščanski liberalizem od liberalnega farizejstva tako, kaker pravo vernost od verskega hinavstva, pa bo naših sedanjih preprirov kmalu konec.“

Stemi besedami skazete se lahko vsaki framaonski loži. Več ne bodo zahtevali od Vas. Toda ne — ! Velespoštovani gospod! Najbolje bo za Vas in za narodno stvar, koji služite, da se potrudite do svojega prevzvišenega nadpastirja. *Ibi dicetur Tibi, quid te oporteat facere.*

Slavno vodstvo pa naj razume, česa mu manjka. Oklene naj se cerkve najprej, ker sicer ne bo navdušanja za družbo. Vsačiherna slovenska duhovščina poreče, da nam je šolska družba potrebna, ali malo jih je vže na Slovenskem, ki bi si dali napovedavati navdušenje za „narodne dome“ ali „narodna društva“ — od liberalcev. Imamo pa zaupanje v preč. g. predsednika:

Dr. Pavlica.

Oberprokurator sv. sinode Pobijedonošev p. V.

Vannutelliju, dominikancu v Rimu.

Knjigo svojo „Poccia“, iz katere smo v zadnjih dveh številkah tudi mi glavne misli povzeli, je pisatelj P. Vannutelli poslal tudi oberprokuratorju sv. sinode v Petrograd. Ta je rimskemu dominikancu odgovoril. Pisal mu je latinski. V prestavi se pismo glasi:

*Prečastitemu gospodu P. V. Vannutelliju
Konstantin Pobijedonošev najodkritosrčniši pozdrav!*

Zahvaljujem se Vam, najčastitljiviši gospod, za knjigo, koju sem z velikim veseljem prijel in prebral z največo pazljivostjo. Blagor mu, ki z najčistejšim namenom sklence resnico iskati po najnaravniši poti, ne da bi poslušal glasov, ki zunaj golče. On bode srečen v začetku, srečen v prihodnosti!

Vi ste pravi način si izbrali, da bi spoznali resnično stanje našega ljudstva in naše države: saj ste sami opazovali na lici mesta cerkev našo, v kateri se nahaja našega položaja življenje, resnica in ideal. Rusov nikdo ne more prav spoznati razven po njihovi cerkvi. Ker v njej mi Rusi živimo, se gibljemo in stojimo. Videli ste našega ljudstva pobožnost, videli ste okrašene hrame božje in v spominkih slavnih zgodovinskih dejanj naših ljudstev ste videli znamenja vere.

Razcvitaj se povsod Sveta Gospodnja cerkev, učiteljica narodov! A povsod je ona preganjena, posebno v Vaših deželah, kjer so kralji zemlje in knezi se spogovorili in zarotili proti Bogu in njegovemu Maziljencu. „Pomenljivi so trenutki, časi so hudi, bedimo! O, sodba Najvišega sodnika ne izostane.“

Čas je, da pustimo besedičenje in skupno soglasno delamo, da vtrdimo božjo vero in krepost, in v prah stremo nevednost in brezbožnost. Mesenim ljudem pristojajo zavist, prepirljivost, razpor. Ne recimo jeden drugemu: Jaz sem Pavlov, jaz sem Apolonov. Kdo je Pavel, kdo Apolon, ako ne ravno služabniki vere po dobroti božji? Nikdo ne more postaviti druge podlage, razven one, katero je vže postavil Jozus Kristus. On je naš poglavar, on je podlaga resnice.

Za sedaj Vas pozdravljam v Jezusu Kristusu, našem Zveličarji, in prosim vsmiljenost njegovo, da Vam pokloni vso srečo.

Konstantin Pobijedonošev.

Petrograd, leta Gospodovega 1892.

Osmega junija.¹⁾

* * *

Kaker je videti, našim brezverskim „rusofilom“, pristašem in vitezom brezverske šole, bi se na Ruskem slabo godilo, ko bi se drznili i tam javno vero krščansko tako blatiti, kaker delajo nesramno pri nas. Žvižgala bi jim kmalu sibirski burja okolo ušes in kruta jim pela po plečih! Blagrujejo naj se, da bivajo v „k u l t u r n i h“ deželah, kjer krščanski Bog nobene pravive več nima!

Kar pa z veseljem posnemamo iz tega pisma, je vljudnost in prijaznost do pisatelja, rimsko-katoliškega redovnika, katera veje

¹⁾ „La Vera Roma“ II. št. 49.

iz vsake besede. Lepa beseda najde lepo mesto. Koliko bi se dalo doseči pri razkolnikih, ako bi mi katoličani znali se jim bližati! Ne da bi zatajili le enega samega stavka naših naukov — Bog varuj! — a trebalo bi pred vsem začeti se zanimati za razkolnike, prizanesljivo o njih pisati, razpravljati razločilne točke mej nami in njimi — najbolj pa za-nje moliti. Mi dobro ločimo mej ruskim dobrim, pobožnim ljudstvom, pa mej onimi ruskimi in neruskimi razširjateljji razkolniške ideje, kateri bi tudi Slovence in Čehe radi potegnili v razkol, da bi jih li odtrgali od Rima, od resnice! Ti ljudje so bolj razkolniki, bolj carsko-papistični, nego je oberprokurator sam, na katerem vendar tako rekoč sloni razkolna cerkev. Ne da bi sicer priznaval kot edino pravo rimsko cerkev, a veliko, neskončno veliko je vže to, da on, oberprokurator svete sinode, ne proglašja ruske cerkve za pravo. Drugič imenuje Jezusa Kristusa poglavarja prave cerkve in sicer tako odločno, da se prav lahko izmej vrst bere, kaker bi ne bil ruski car prvi glavar Kristusove cerkve. Mislimo si li, kaj ima biti car po teoriji državne cerkve v Rusiji! Prava Gospodova cerkev mu je ne le ruska, ampak tudi zapadna — „v Vaših deželah“ — torej tudi rimska. Tako je priznana od najviše avtoritete ruskega razkola vsaj enakopravnost rimske cerkve z rusko. Je tedaj nemogoče, da bi se naredil še zadnji korak? — Da, ta korak bo storjen, kaker brž bo stit železni jarem carskega despotizma, kateri tlači in tiranizuje vesti ruske. To je preroška smisel navedenega pisma — dal Bog, da bi se kmalu vresničila!

Za mlade pisatelje:

P. n. g.	Franc Barborič, župnik v pokoju	for.	2
" " "	Žiga Bohinec, sem. podvodja	"	2
" " "	Mih. Bulovec, kaplan	"	3
" " "	Dr. Jos. Dolenc, prof. bog.	"	2
" " "	Jos. Debevec, sem. prefekt	"	1
" " "	Anton Čebašek, vpok. župnik	"	2
" " "	dr. Seb. Elbert, kn. škof. tajnik	"	3
" " "	Jos. Erker, spiritual	"	1
" " "	Val. Eržen, kaplan	"	5
" " "	Jan. Flis, kanonik	"	5
" " "	Jan. Gnjezda, profesor	"	2
" " "	Leop. Gestrin, vpok. župnik	"	1
" " "	dr. Ivan Janežič, profesor	"	2
" " "	dr. Ant. Jarc, prošt	"	5
" " "	Luka Jeran, kanonik	"	2
" " "	Jožef Jereb, vpok. župnik	"	1
" " "	Andrej Juranič, voj. kurat	"	5
" " "	Andrej Kalan, vikar	"	10

P. n. g.	Jož. Klemenčič, vpok. prof.	for. 10
" "	dr. Leon. Klofutar, stolni prošt	" 5
" "	Karol Klun, kanonik	" 5
" "	dr. Jan. Ev. Krek, vikar	" 3
" "	Anton Krzič, profesor	" 10
" "	dr. Franc Lampe, prof.	" 1.50
" "	dr. Mat. Leben, vpok. profesor	" 2
" "	dr. Josip Lesar, profesor	" 5
" "	Jožef Marn, č. kanonik	" 5
" "	Mart. Malenšek, m. župnik	" 10
" "	Rok Merčun, katehet	" 1
" "	Ant. Missia, vpok. župnik	" 1
" "	Matija Mrak, vikar	" 3
" "	Jan. Oblak, m. kaplan	" 4
" "	dr. Heur. pl. Pauker, stolni dekan	" 10
" "	Franc Perne, m. kaplan	" 1
" "	Martin Pogačar, kancelar	" 2
" "	Mih. Potočnik, n. spovednik	" 5
" "	Jan. Rozman, kanonik	" 3
" "	Jan. Semen, vpok. profesor	" 3
" "	Jan. Smrekar, katehet	" 1
" "	Jožef Smrekar, profesor	" 3
" "	Jožef Sterbenc, vpok. duhovnik	" 1
" "	Jožef Šiška, knez-škof. tajnik	" 3
" "	Anton Urbas, kanonik	" 1
" "	Andrej Zamejje, kanonik	" 5
" "	Anton Zupančič, profesor	" 5
" "	dr. Andrej Karlin, prefekt	" 5
" "	Mih. Trček, admin.	" 5
Nadalje so darovali :		
P. n. g.	Fr. Lužnik, župnik v Volčah	for. 5
" "	Fr. Schweiger, župnik na Radovici	" 2
" "	Janko Zakrajšek iz Metlike	" 3
" "	Andrej Brezavšček, župnik v Rihembergu	" 10
" "	Ivan Karlin v Smedniku	" 3
" "	Marko Vales, vikar v Branici	" 1
" "	Jan. Tavčar, župnik v Lešah	" 3

* * *

Vsega smo dobili doslej za mlade pisatelje 933 for. 50 nov.

Od teh smo izdali č. gg. bogoslovcem (kot nagrado za razpisana vprašanja), mlajšim sotrudnikom pri „R. K.“ in dijakom srednjih šol: 740 for. Ostaja nam torej še v gotovini: 193 for. 50 nov.

Brezplačno dobiva list okol 200 čitateljev.

nam je v prvem delu zapisal zahvalo za iskrenost; v drugem delu pa nas je vrstil mej farizeje in binavce! V obeh člankih našli smo eno samo pametno misel, ki se glasi: «Rimski Katolik» se prodaja v «Katoliški bukvarni» po 35 novcev. Kdor misli . . . naj ga vkupi in bere.» Morda vže pol leta ni bilo v «Narodu» tako zdrave misli.

Cuidam.

Preteklo je vže mnogo vode po jadrni Soči, odkar nam je nekdo stavil vprašanje, s katerim slovenskim listom smo pač mi zadovoljni — menda z nobenim?! Mi smo takrat stvar prezrli; te dni pa smo nekaj zavivali v tiskan papir in našli smo ono pokončno vprašanje. Odgovarjamo tedaj: Slovenci ob Soči in in Adriji, ob Savi in Dravi, naročila vredni listi so: 1. Rimski Katolik (sebe najprej ljubimo), 2. Slovenec, 3. Slovenski Gospodar, 4. Domoljub, 5. Primorski list, 6. Kmetovalec, 7. Dom in Svet, 8. Mir (upemo, da bo moder), 9. Duhovni Pastir, 10. Cerkveni Glasbenik, 11. Cvetje z vrto v sv. Frančiška, 12. Vrtec, 13. Zgodnja Danica, 14. Zgodovinski zbornik, 15. Gospodarski list, 16. Dolenjske Novice, 17. Detoljub, 18. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko Ali Vam je dosti? Kdor pa ni vrnil vseh drugih listov z novim letom, vеди, da mi ne moremo biti z njim, ki spodkopava tla katoliškim listom!

Nekaj olike iz „Slovanskega Sveta.“

«Kar piše «R. K.», zasluđuje popolnoma drug naziv; in kdor bi gledal samo na njegovo vsebino, ta bi mu rekel «berolinski židoprotestant». Ta lažikatoliški list pobira namreč laži in psovke iz židovskih in protestantskih časnikov, ki so naperjene proti Slovanom, ter jih podaje slovenskemu občinstvu kakor sv. evangelij.»

«To tezo je mej drugimi nabil na vrata svoje «goriške cerkve» novodobni slovenski Luter, tudi, kakor oni njegov prototip, doktor bogoslovja, po uličnem Anton Mahnič.»

«V svoji okornosti je zelo podoben mlatiču, ki zamahne s cepcem, ali namestu po snopu, vdari po svoji nesrečni butici.»

«Dr. Mahnič na vsakem koraku, kakor stara, deva, koketuje z luterani vseh kalibrov in celo z Židovi, kakor on in njega adepti v teku poslednjih let tako pogostoma dokazujejo dokumentalno.»

«Nikomur ni prišlo doslej v glavo klicati na tega «krivoverca» (Tolstoja) grom in strele nebesne ali pošiljati k njemu policijo in žendarme in vohune vseh porod, kakor dela se svojimi protivniki družba dr. Mahniča.»

«Ti ljudje v svojem bližnjem ne priznajo nobenega človeškega dostojanstva.. Rabska duša — ali si morete predstaviti kaj bolj gnusnega, in bolj odvračilnega?! In komu se oni doslej še niso prilizovali? Komu, od katerega čakajo vsaj najmanjšega dobička in najpičlejše koristi, niso gledali s fizionomijo, «wie er sich räuspert, wie er spuckt?»

«Ko bi on mogel, porezal bi vsem ženskam jezike in zazidal bi jih v štiri stene in zakoval bi jih . . . Od kod se je mogla izcimiti v njegovi nesrečni glavici iskrena želja nakloniti vsem slovenskim ženskam grenko vsodo nesrečne Barbare Ubrik?»

«Ako vidimo popolno konfuznost našega goriškega prijatelja v znanjih bogoslovskih . . .»

«Dr. Mahnič je sē svojo stranko razbil Slovence na kakih deset strank in podstrank.»

«Ni torej čuda, da jo (Rusijo) dr. Mahnič vidi neprenehoma pred očmi, kakor človek v «delirium tremens» razne škrateljce.»

OBSEG

I. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“.

Leon XIII — luč na nebu	str.	1
Vojskujoče sile v devetnajstem veku. Vvod. — Boj sovražnih sil je boj idej. — Naturalizem. — Milost in čadež. — Brezmadežno Spočetje. Zmaga milosti in čudeža	„	4
Rim bodi narodom sveto mesto	„	11
Vporabnost in plodovitost katoliške dogme	„	26
Apologetični razgovori. Apologet mora dandanes braniti vero in vero. — Ali je mogoče resnico spoznati? Skepticizem. — Kritika skepticizma	„	37
Liberalizem je zakrivil socijalno bedo	„	43
Kdo je dolžan skrbeti za dobro glasbo v cerkvi? Sumljiva znamenja v slovenskih akademiških in dijaških krogih	„	53
Nekaj zanimivejših poglavij in ruske cerkvene zgodovine od XIII do XVII stoletja	„	61
Cesarizem in bizantinstvo v izhodnem razkolu	„	79
Nekaj o rabi in zlorabi besed „liberalec“ in „li- beralizem“	„	99
Kako se spozna katoliški liberalec?	„	102
Slovstvo: Levstikove poezije I. in II.	„	103
Listek: Kaj piše „Marica“?	„	114
Radikalna sredstva	„	118
Raznoterosti. Družba sv. Cirila in Metoda. — Ober- prokurator sv. sinode P. V. Vanutelli-ju. — Za mlade pisatelje	„	120
Dijaška priloga.		

